

**ANKARA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TERMESOS ARKEOLOJİK SİT ALANI'NİN EKOMÜZE KAPSAMINDA
DEĞERLENDİRİLMESİ**

Nergiz BELEN

PEYZAJ MİMARLIĞI ANABİLİM DALI

**ANKARA
2015**

Her hakkı saklıdır

ETİK

Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez içindeki bütün bilgilerin doğru ve tam olduğunu, bilgilerin üretilmesi aşamasında bilimsel etiğe uygun davrandığımı, yararlandığım bütün kaynakları atıf yaparak belirttiğimi beyan ederim.

23.06.2015

Nergiz BELEN

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

TERMESSOS ARKEOLOJİK SİT ALANI'NİN EKOMÜZE KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

Nergiz BELEN

Ankara Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Elmas ERDOĞAN

Küreselleşme sürecinde Dünya’da yerel kültürlerin yok olmaya başlaması bireyler, toplum ve kültürleri sıradanlaşmaya sürüklemiştir. Büyük şehirler içine hapsolan insan, doğadan kopmaya ve öz benliğini yitirmeye başlamıştır. Süreç içerisinde refah seviyesi artan insan bu rutin gidişattan sıkılarak artık doğaya, özüne dönüş yapma isteği duymuştur. Batı Kültürlerinde başlayan doğaya dönme sürecinde yerel kültürlerin yaşatılması ve insanların doğa ile özdeş hayat sürme süreci bizden çok önce başlamıştır. Bu sürece isim vermeye gelindiğinde birçok kavram ortaya atıldı. Arkeolojik park, kültür köyü, ekomüze vb. gibi isimler altında değerlendirilmektedir.

Türkiye de bu yerel kültürlerin yaşatılması sürecinde bir takım faaliyetler gerçekleştirmiştir. Bu araştırma kapsamında yukarıda adları geçen kavramlardan ekomüze kavramı detaylı anlatılmakta olup, Türkiye’de bir alanın ekomüze olma sürecine dair bir başlangıcı hedeflemektedir. Antalya İli’nin kırsal kalkınması ve var olan kültürel değerlerin korunması ve ülke turizmine katılması için bir adım olacaktır.

Konuya alan olarak seçilen yer, Antalya İli Güllük Dağı Milli Parkı içerisinde yer alan Termessos Antik Kenti’dir. M.Ö. 700 yıllarından itibaren yerleşim gören alan tarihi ve doğal dokusu ile dikkat çekmesinin yanı sıra birden fazla koruma statüsünü bünyesinde barındırmaktadır (Düzlerçamı Yaban Hayatı Geliştirme Sahası, Arkeolojik Sit, Doğal Sit ve Milli Park).

Araştırma kapsamında korunan alanlar, ekomüzeler üzerinde irdelemeler yapılarak, Termessos Antik Kentinin kültürel ve doğal özellikleri anlatılmıştır. Sonuç ve tartışma kısmında ise bahse konu antik kentin bir ekomüze yani “yaşayan müze” olarak değerlendirilmesinin Dünya ve Türkiye’ye kazandıracakları ve tüm Dünya’da yapılan bu uygulama olanakları Termessos Milli Parkı özelinde tartışılmıştır.

Haziran 2015, 144 sayfa

Anahtar Kelimeler: Ekomüze, Termessos, Antalya, Arkeolojik Sit, Kültürel Miras

ABSTRACT

Master Thesis

THE EVALUATION OF TERMESSOS ARCHEOLOGICAL SITE IN THE FRAME OF ECOMUSEUMS

Nergiz BELEN

Ankara University

Graduate School of Sciences

Department of Landscape Architecture

Supervisor: Prof.Dr. Elmas ERDOĞAN

Extinction of local cultures in the process of globalization has led the individuals, societies and cultures of the world to become Peoples, captured in the metropolises, became estranged from the nature and lost their self-identity. In the course of time, as the welfare level of humans increased, they got bored with ordinary and routine lifestyle and desired to return to the self, actually to the nature. Compared to our culture, nature compatible lifestyle has begun long time ago in the Western culture and many terms have been suggested when it comes to name this process. It may be described as archaeological parks, culture villages, ecomuseums etc.

On the other hand, a number of activities have been carried out in Turkey for the purpose of maintaining the local cultures. The aim of this study is to deal with the concept of ecomuseum in detail and initiate a process for designating a specific area in Turkey as an ecomuseum.

Antique city of Termessos, which is located in Güllük Mountain National Park within the province of Antalya, has been determined as the subject area for this study. As an area dating back to B.C. 700, it draws attention both from historical and natural aspects. It has also one protection statutes and covers a few protected areas (Düzlercami Wildlife Protection Area, Archeological Site, Natural Site, and National Park).

Throughout this study, cultural and natural features of Termessos antique city have been described by specifically focusing on the protected areas and ecomuseums. The advantages and benefits of transforming Termessos Antique City into a ecomuseum, namely “living museum” have been examined in the conclusion and discussion section in terms of local and global aspects by considering the similar processes in the different parts of the world.

June 2015, 144 pages

Key Words: Ecomuseum, Termessos, Antalya, Archeological Site, Cultural Heritage

TEŞEKKÜR

“Termessos Arkeolojik Sit Alanı’nın Ekomüze Kapsamında Değerlendirilmesi” adlı çalışma 2015 yılı bahar dönemi Yüksek Lisans Tezi olarak hazırlanarak Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü’ne sunulmuştur. Bu araştırmanın amacı; Güllük Dağı Termessos Milli Park içerisinde kalan arkeolojik sit alanının ekomüze olup olamayacağı ve Türkiye’ye kazanımları irdelenmesidir.

Çalışmanın her safhasında yakın ilgi ve önerileri ile beni yönlendiren, her türlü yardımını esirgemeyen, her zaman destekleyen ve anlayış gösteren değerli hocam Prof. Dr. Elmas ERDOĞAN’a (Ankara Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı), her türlü yardımını esirgemeyen ve arazi çalışmalarında ve çalışma süresince bana destek olan değerli Genel Müdürümüz Nurettin TAŞ’a (Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü), arazi çalışmaları ve çalıştayda desteklerini esirgemeyen Bölge Müdürümüz Adnan YILMAZTÜRK ve Antalya İl Müdürü M. Tuğrul ŞAHİN ve mesai Arkadaşlarına (Orman ve Su İşleri Bakanlığı 6. Bölge Müdürlüğü), çalışma boyunca yardım ve desteğini esirgemeyen arkadaşlarım Gıda Mühendisi Sefa ALTUNSOY (Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Dış İlişkiler Dairesi), Veteriner Hekim Dr Nihal YÜKSEK SARIÖZ, Şube Müdürü Mustafa KANTARLI, fotoğraflarını benim ile paylaşma inceliğini gösteren arkadaşım Şehir Plancısı Müge ALTINALAN, haritaların düzenlenmesinde yardım eden Harita Mühendisi Mehmet UGUREL ve Çigdem İNAN’a (Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü), teşekkür ederim.

Nergiz BELEN
Ankara, Haziran 2015

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	
ETİK.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT	iii
TEŞEKKÜR	iv
KISALTMALAR	vii
ŞEKİLLER DİZİNİ	viii
ÇİZELGE DİZİNİ	x
1. GİRİŞ	1
2. KURAMSAL TEMELLER.....	4
2.1 Korunan Alan.....	4
2.1.1 Milli Park.....	6
2.1.2 Yaban Hayatı Geliştirme Sahası.....	8
2.1.3 Arkeolojik Sit.....	9
2.2 Ekomüze Kavramı	10
2.2.1 Ekomüze'nin tarihsel gelişimi.....	15
2.2.2 Ekomüze kriterleri	20
2.2.3 Geleneksel müzecilik anlayışı.....	29
2.2.4 Ekomüze gereksiniminin nedeni.....	31
2.2.5 Ekomüze ve klasik müze farkları	33
2.2.6 Ekomüze uygulamaları.....	37
2.2.8 Ekomüzelerin yapısal karakteri	57
2.2.9 Ekomüzelerin Yönetimi	58
3. MATERYAL VE YÖNTEM.....	61
3.1 Materyal.....	61
3.2 Yöntem	63
4. ARAŞTIRMA BULGULARI.....	65
4.1 Termessos Antik Kenti Tarihsel Gelişim	65
4.2 Coğrafi Yapı	76
4.3 Jeoloji	78
4.4 İklim	80
4.5 Flora	81
4.6 Fauna.....	91
4.7 Turizm.....	96
4.8 Sosyal ve Ekonomik Durum.....	97
4.9 Termessos Antik Kenti	100
4.9.1 Tapınaklar	106
4.9.2 Tiyatro.....	112
4.9.3 Agora	114
4.9.4 Bouleuterion	115
4.9.5 Stoa	116
4.9.6 Odeon	116
4.9.7 Sarnıçlar.....	117
4.9.8 Gymnasion	119
4.9.9 Yollar ve caddeler	121

4.9.10 Nekropol.....	122
5. SONUÇ VE TARTIŞMA.....	129
KAYNAKLAR	138
ÖZGEÇMİŞ.....	144

KISALTMALAR

DKMP	Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü
ICOM	Uluslararası Müzeler Birliği International Council Of Museums, Uluslararası Müzeler Birliği
IUCN	Dünya Doğa Koruma Birliği International Union for Conservation of Nature and Natural Resources
in situ	Yerinde kullanım
km	Kilometre
M.Ö	Milattan Önce
M.S	Milattan Sonra
M	Metre
OSİB	Orman ve Su İşleri Bakanlığı
UDGP	Uzun Devreli Gelişim Planı
UNESCO	Eğitim, Bilim ve Kültür Teşkilatı United Nations Edurational, Scientific and Cultural Organisation
yy	Yüzyıl
YHGS	Yaban Hayatı Geliştirme Sahası

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 2.1 Ekomüze içerisine giren olgular	14
Şekil 2.2 Müze içerisine giren olgular	31
Şekil 2.3 Ekomüze Konsepti	32
Şekil 2.4 Müze ve Ekomüzenin çevre ve toplumla ilişkili konumu	35
Şekil 2.5 Puy du Fou-Fransa	43
Şekil 2.6 İnşaat aşaması ve Yeniden inşa edilen çiftlik evleri	44
Şekil 2.7 Ecomusée d'Alsace -Fransa	45
Şekil 2.8 Ecomusée d'Alsace Fransa	45
Şekil 2.9 Ecomuseum della Montagna Pistoiese-İtalya	47
Şekil 2.10 The Ecomuseum of Prali-Val Germanasca-İtalya	48
Şekil 2.11 Kristianstads Vattenrike Ecomuseum-İsveç	50
Şekil 2.12 Ecomuseum Kouretia Odos-Yunanistan	52
Şekil 2.13 The Suojia Ecomuseum of the Miaos-Ecomuseu of Guizhou-Çin	53
Şekil 2.14 Tamagawa Ecomuseum-Japonya	54
Şekil 2.15 Kalyna Country Ecomuseum-Kanada	55
Şekil 2.16 Hüsametindere Köyü-Mudurnu-Türkiye	56
Şekil 3.1 Termessos (Güllük Dağı) Milli Parkı'ndaki korunan alanların sınırları	62
Şekil 3.2 Müze Binası	63
Şekil 4.1 Karain Mağarası	66
Şekil 4.2 Likya Bölgesi Haritası	67
Şekil 4.3 Antalya İli kültürel haritası	69
Şekil 4.4 Alketas'ın Termessos'a gelişi	73
Şekil 4.5 Alandan Görüntü	74
Şekil 4.6 Alandan Görüntü	74
Şekil 4.7 Antalya İli haritası	78
Şekil 4.8 Alanda bulunan endemik bitki	81
Şekil 4.9 Crocus biflorus subsp. isauricus endemik çiğdem	82
Şekil 4.10 Crocus biflorus subsp. isauricus endemik çiğdem	82
Şekil 4.11 Fauna ve flora örnekleri	83
Şekil 4.12 Fauna ve flora örnekleri	83
Şekil 4.13 Alanda bulunan bitkiler	84
Şekil 4.14 Alanda bulunan bitkiler	85
Şekil 4.15 Dorystoechas hastata devrent çayı	90
Şekil 4.16 Sahada yaşayan alageyikler	92
Şekil 4.17 Sahada yaşayan alageyikler	92
Şekil 4.18 Antik Dönem Fauna Örneği	93
Şekil 4.19 Alanda yaşayan karakulak	94
Şekil 4.20 Alanda bulunan yılan ve sincap	95
Şekil 4.21 Termessos'da bulunan yazıt örneği	98
Şekil 4.22 Şehrin içinde bulunan sarnıç	100
Şekil 4.23 Piknik alanı ve müze	101
Şekil 4.24 Antik kent girişi	102
Şekil 4.25 Termessos Arkeolojik Sit Alanı Yerleşim Planı	103
Şekil 4.26 Kentin canlandırması 31. Mezar Anıtı	104

Şekil 4.27 Antik kentten görüntü	105
Şekil 4.28 Artemis Tapınağı rekonstrüksiyonu	108
Şekil 4.29 İon Düzeninde bir Tapınak	109
Şekil 4.30 Zeus tapınağı kalıntıları	110
Şekil 4.31 Sikkeler üzerine Basılan Zeus Solymos	110
Şekil 4.32 Artemis Tapınağı kalıntıları	112
Şekil 4.33. a-Tiyatro kalıntıları, b- Tiyatro çizimi	113
Şekil 4.34 Tiyatro rekonstrüksiyon	113
Şekil 4.35 Agora ve Bouleuterion kalıntıları	114
Şekil 4.36 Bouleuterion kalıntıları	115
Şekil 4.37 Stoa Örnekleri	116
Şekil 4.38 Antik Dönem Thasos adası Odeon örneğı	117
Şekil 4.39 Şehir içinde bulunan sarnıçlar	118
Şekil 4.40 Şehrin su sistemi	118
Şekil 4.41 Gymnasion çizimi	119
Şekil 4.42 Gymnasion rekonstrüksiyonu	119
Şekil 4.43 Gymnasion kalıntısı	120
Şekil 4.44 Sütunlu Yoldan Arta kalanlar	122
Şekil 4.45 Alcetas Mezarı	123
Şekil 4.46 Lahit Mezar örnekleri	124
Şekil 4.47 Lahit mezar rekonstriksiyonu	125
Şekil 4.48 Türkiye'den Ostoteklere örnek	126
Şekil 4.49 Kayaya Oyulmuş Lokal Mezarlar	127
Şekil 4.50 Kaya Mezarlar	128
Şekil 5.1 Koruma statüleri ve tur güzergahları	135
Şekil 5.2 Termessos Antik Kenti tur güzergahı	136
Şekil 5.3 Termessos Antik Kenti yapı düzeni	137

ÇİZELGE DİZİNİ

Çizelge 2.1 Müze-Ekomüze	33
Çizelge 2.2 Müze-Ekomüze Karşılaştırması	35
Çizelge 2.3 Müze-Ekomüze karşılaştırması.....	37
Çizelge 2.4 Dünyadaki Ekomüzeler	39
Çizelge 2.5 Ekomüze Uygulamalarının Karşılaştırılması	41
Çizelge 2.6 Bir ekomüzenin temel yapısı	57
Çizelge 4.1 Alanda tespit edilen endemik ve tehlike altında olan bitkiler listesi	86
Çizelge 4.2 Alanda tespit edilen ağaç ve ağaççıklar	87
Çizelge 4.3 Alanda tespit edilen çalılar	88
Çizelge 4.4 Alanda tespit edilen otsu bitkiler	89
Çizelge 4.5 Alanda tespit edilen hayvan türleri ve koruma örgütleri tarafından korunan ve nesli tehlike altında olan türler	95

1. GİRİŞ

Türkiye bir çok kültür ve medeniyete ev sahipliği yapmış bir ülkedir. Bu kültür ve medeniyet zenginliklerinden biri olan Termessos antik kenti ve arkeolojik sit alanı araştırma alanı olarak seçilmiştir. Bu alanın seçilmesinin nedeni ise alanın birçok koruma statüsünü içinde barındırıyor olmasıdır. Bu statüler: Düzlerçamı Yaban Hayatı Geliştirme Sahası, Termessos (Güllük Dağı) Milli Parkı ve Arkeolojik Sit Alanı'dır. Söz konusu alanın tarihi niteliği, endemik bitki çeşitliliği, yaban hayvanlarının varlığı ile korunmaya değer nadir alanlardan biridir.

M.Ö. 700 yıllarından itibaren yerleşim yeri olan alan Hellenistlik ve özellikle Roma kültürünün önemli kalıntıları ve kültür izlerini barındırmaktadır. Bu tarihi zenginliğinin yanında yaban hayatı varlığı ve endemik bitki zenginliği de düşünüldüğünde araştırma alanının önemi daha da artmaktadır.

Dünya'da yeni gelişim gösteren korunan alan uygulamalarından biri olan ve Türkiye'de yeterince bilinmeyen ekomüze kavramının bu alan için uygulanabilirliğinin irdelendiği bu çalışma Türkiye ölçeğinde de önemli bir adım olacaktır. Türkiye'nin kültürel zenginliğinin görünebilirliğinin artması ve bu zenginliğinin nasıl korunabileceğinin ortaya çıkartılması açısından önemlidir. Tüm dünyada kültürel ve doğal mirasın korunmasının öneminin anlaşılması üzerine gelişim gösteren ve kültür zenginliğinin kaybolmaması, eski kültürlerinin yeniden yaşatılması amacıyla yola çıkarak geliştirilen bu kavram, ulusal anlamda büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle M.Ö. 10.000'den beri yerleşim yeri olan ve birçok uygarlık ve kültüre ev sahipliği yapmanın yanında biyolojik çeşitliliği ile de dikkat çeken Türkiye'de de bu uygulamaların gerçekleştirilmesi kültürel ve doğal varlığının sürdürülebilir bir şekilde korunmasını sağlayacaktır. Bu kapsamda gerçekleştirilebilirliğinin artması ile Dünya ölçeğinde gündemde olan ekomüze uygulamalarının Türkiye'de başlanması anlamında katkı sağlayacaktır.

Bu araştırmanın amacı, tarihi yerleşim yeri olan Termessos Antik Kenti'nin tarihsel, doğal ve kültürel özellikleri ile yaşatılarak gelecek kuşaklara aktarımının sağlanmasıdır.

“Ekomüze” uygulaması ilk kez 1968 yılında Fransa’da görülmüş olup, çok sayıda arkeolojik sit alanı ve tarihi milli parka sahip olan Türkiye için önemli bir müzecilik anlayışı olacaktır.

Bu çalışmada örnek uygulama alanı olarak seçilen Termessos Antik Kenti’nin ekomüze kapsamında değerlendirilerek, bu zengin kültürün yaşatılması ile ülke turizmine katkı sağlaması hedeflenmektedir. Aynı zamanda hem arkeolojik sit hem de milli park olması nedeni ile kaynak değer zenginliği de göz önüne alındığında alanın önemi daha iyi anlaşılmaktadır. Bu Alanın yaban hayatı geliştirme sahasının içinde de yer alması nedeni ile doğal bir hayvanat bahçesi niteliğinde olması, endemik bitki varlığı açısından zenginliği, doğal peyzaj özellikleri ve Anadolu’nun en eski yerleşim yerlerinden biri olması alanın değerini daha da arttırmaktadır. Bu doğal ve kültürel zenginliklere sahip alanın ekomüze olarak değerlendirilmesi ülke turizmi ve prestiji açısından büyük önem taşımaktadır. Bu çalışmanın benzer uygulamalar için de bir adım olması hedeflenmektedir. Değerlendirmeler sonucunda dünya kriterlerine göre alanın korunması ve gelecek kuşaklara aktarılmasına olanak sağlanarak var olan kültürlerin korunması ve ülke turizmine kazandırılması adına atılacak güçlü ve olumlu adımlardan biri olacaktır.

Bu araştırma kapsamında giriş bölümünde araştırmanın amacı ve önemine yer verilmiş, kuramsal temeller bölümünde korunan alanlar, arkeolojik sit, milli park, yaban hayatı geliştirme sahası ve ekomüze kavramları detaylı olarak irdelenmiştir.

Araştırma bulguları bölümünde Termessos Antik Kenti’nin tarihsel gelişimi irdelenmiş, mevcut yapıları detaylı olarak tanımlanarak ekomüze önerisi kapsamında değerlendirilerek, tanımlanması konularında bilgi toplanmış ve bu bölümde anlatılmıştır.

Sonuç ve tartışma bölümünde ise Termessos Arkeolojik Sit Alanı ve yakın çevresinin ekomüze olarak değerlendirilmesine yönelik öneriler geliştirilmiştir. Ekomüze olgusunun Türkiye’ye katkıları detaylı olarak irdelenmiş ve tartışılmıştır. Termessos Antik Kenti için önerilen ekomüze çalışmasının peyzaj mimarlığı açısından irdelenmesi

yapılmış; arkeolojik alanların anlaşılması için peyzaj çalışmalarının önemi vurgulanmış ve Dünya'dan uygulama örnekleri ile karşılaştırılmaları yapılmıştır.

2. KURAMSAL TEMELLER

Termessos Antik Kenti'nin bir "ekomüze" olarak değerlendirilmesi kapsamında hazırlanan araştırmada, korunan alan kavram ve statüleri ve ekomüze konuları irdelenmiştir.

2.1 Korunan Alan

Yeryüzündeki özel habitatlara ve ekosistemlere sahip alanların, peyzaj yapısını korumak ve geleceğe aktarmak amacı ile uygulanan yöntemlerden biri olup, bu alanlar "korunan alan" olarak ilan edilmektedir. Bu doğrultuda pek çok ülke ulusal değeri ve anlamı olan yerleri "korunan alan" olarak tanımlamaktadır. Bu korunan alanlardan biri olan milli parklar için, her ülke belirlediği ekonomik ve sosyal aktiviteleri içeren, sürdürülebilir gelişim stratejilerini kapsayan uzun dönemli koruma planları yapmaktadır (Görmüş 2012).

Dünya Doğa Koruma Birliği (IUCN)'nin Korunan Alan için tanımı ise; "biyolojik çeşitliliğin, doğal ve doğalla ilişkili kültürel kaynakların korunması ve devamlılığının sağlanması amacıyla yasal ve diğer etkili yollarla yönetilen kara ya da deniz alanıdır." (Anonim 2007). IUCN tarafından yapılan korunan alan tanımı; "Korunan alanlar, içerdiği ekosistemler ve kültürel değerlerle birlikte doğanın uzun vadede korunması için belirlenen, ayrılan ve yasalarla ya da geçerli diğer araçlarla yönetilen coğrafi alanlardır" tanımı verilmektedir. Söz konusu alanlar, 1962'de 2,4 milyon km² iken (Emerton vd. 2006), 2010 verilerine göre; dünyada bulunan yaklaşık 147 milyon km² korunan alan Dünya'nın % 13'ünden fazlasını kaplamaktadır ki bu da Afrika kıtasından büyük bir alan demektir (Anonim 2007).

Mülga Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından hazırlanan "Korunan Alan Planlaması ve Yönetimi" kitabında; korunan alanların temel olarak dokuz amacı bulunduğu belirtilmektedir. Bu amaçları şunlardır;

- Bilimsel araştırma, yaban hayatının korunması, türlerin ve genetik çeşitliliğin korunması
- Çevresel hizmetlerin devamlılığının sağlanması
- Belirli doğal ve kültürel özelliklerin bulunması
- Turizm, rekreasyon, eğitimin sağlanması
- Doğal ekosistemlerin kaynaklarının sürdürülebilir kullanımı, kültürel ve geleneksel özelliklerin devamlılığının sağlanması
- Alanın daha fazla sahiplenilmesi, alanın korunmasına daha fazla destek sağlanması
- Koruma planlaması ile kalkınma planlaması arasında ilişkinin kurulması sayesinde halkın sosyal ve ekonomik kalkınma ihtiyaçlarının da dikkate alındığı bir planlamanın yapılması
- Planlama sonrasında alanın yönetimiyle ilgili kaygılar ve görüşlerin de ilgi grupları/paydaşlar ile yöneticiler arasında paylaşıldığı bir iletişim mekanizmasının sağlanması
- Korunan alanın hedeflerini destekleyen yerel halkın, yönetim ve koruma için daha fazla zaman ve kaynak ayırmaya istekli olmasının sağlanması şeklinde ifade edilmektedir (Anonim 2007).

Yücel (2005), Korunan Alan kavramlarından biri olan doğa korumayı “insan sağlığı ve yaşamın garantisi için, doğada yaşayan bitki ve hayvan türlerinin varlığı, onların yetişme ve yaşam ortamları ile belirli kriterler ışığında korumaya değer bulunan doğa parçalarını ve doğal elamanları korumak” şeklinde tanımlamaktadır. Doğa koruma bitki ve hayvan nüfuslarının devamlılığı, türlerin zenginliği ile doğal ya da doğala yakın ekosistemlerin korunmasına katkıda bulunmakta ve koruduğu elemanlarla hem genetik zenginliğin korunmasına ve geliştirilmesine, hem de bilimsel çalışmaların gelişmesine yardımcı olmaktadır.

Çalışma alanının kapsadığı statüler aşağıda ayrıntılı olarak anlatılmıştır.

2.1.1 Milli Park

Korunan alanlar içinde büyük bir payı olan Milli Parklar; 2873 sayılı Milli Parklar Kanunu'na göre; "Milli Park; bilimsel ve estetik bakımından, milli ve milletlerarası ender bulunan tabii ve kültürel kaynak değerleri ile koruma, dinlenme ve turizm alanlarına sahip tabiat parçaları" şeklinde ifade edilmektedir. Türkiye'de Milli Parklar; Orman ve Su İşleri Bakanlığı (OSİB), Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü'ne (DKMP) bağlı korunan alan statülerinden birisidir. Türkiye'de bir alanın Milli Park olarak ifade edilebilmesi için; OSİB tarafından milli park karakterine sahip olduğu tespit edilen alanlar, Milli Savunma Bakanlığının olumlu görüşü, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı ve Kültür ve Turizm Bakanlığı ile diğer ilgili bakanlıkların görüşü de alınarak Çevre ve Şehircilik Bakanlığının teklifi üzerine Bakanlar Kurulu kararı ile milli park olarak belirlenmekte ve OSİB tarafından hazırlanan Uzun Devreli Gelişim Planı çerçevesinde yönetimi gerçekleştirilmektedir (Anonim 1983b).

Dünyada ilk Milli Park statüsünü 1870'li yıllarda Amerika Birleşik Devletleri Yellowstone bölgesi almıştır (Yücel ve Babuş 2005). Türkiye'de ise ilk Milli Park "Yozgat Çamlığı Milli Parkı" olup bu statü 1958 yılında alınmıştır (Anonim 2007). 1969 ve 1970'li yılların başlarında koruma özelliği olan bazı alanlar için Türk ve Amerikalı uzmanlarla birlikte "Milli Park Uzun Devreli Gelişim Planları" (UDGP) hazırlanmıştır (Yücel ve Babuş 2005). Bu kapsamda Termessos 1970 yılında Milli Park olarak ilan edilmiş ve 1971 yılında UDGP'si tamamlanmıştır.

UDGP'lerde yönetilen Milli parklarda bölgeleme sistemi yapılmaktadır. Bu bölgeleme kararları ile alanların kullanıma açılacak ve korunacak kısımları 2012/9 sayılı genelge ile belirlenmiştir. Bu Kullanım Bölgeleri;

- Mutlak Koruma Alanı; Korunan alanlardaki önemli ekosistemlerin ve türlerin doğal hallerinin korunması olarak tanımlanabilir. Bu alanlar içerisinde insan faaliyetleri mümkün olan en az düzeye indirilmekte ve doğal süreçlere müdahale edilmemektedir. Bilimsel araştırmalar dışında herhangi bir faaliyete ise izin verilmemektedir.

- Hassas Kullanım Alanı; Alanın kaynak değeri ya da çekirdek zonunu oluşturan ancak geleneksel kullanımla iç içe günümüze kadar gelebilmiş alanlar ile hedef türlerin habitatlarının bozulmadan gelecek nesillere aktarılmasını sağlayacak şekilde kullanımı zaman, faaliyet ve süreye göre kısıtlandığı alanlardır. Hassas Koruma Alanı belirlenmesinde kullanılan kriterler şunlardır:
 - a) Doğal veya yarı doğal olması,
 - b) Herhangi bir sebeple insan müdahalesine maruz kalmış ancak rehabilite ve restore edilebilecek nitelikte olması,
 - c) Milli ve milletler arası düzeyde tipik, emsalsiz ve nadir olması,
 - d) Tehlikeye maruz veya kaybolmaya yüz tutmuş olması,
 - e) Devlet mülkiyetinde olması gerekmektedir.

- Sürdürülebilir Kullanım Alanı; Doğayı koruma amacı ile çelişmeyen faaliyetlerin sürdürülmesine izin verilen, sıkı koruma tedbirlerinin alındığı bölgeler ile insan faaliyetlerinin yoğun olduğu bölgeler arasında kalan alanlardır. Sürdürülebilir Kullanım Alanı'nın belirlenmesinde kullanılan kriterler şunlardır:
 - a) Doğal veya yarı doğal olması,
 - b) Geleneksel kullanımı olması,
 - c) Ekonomik gelir potansiyeli olması gerekmektedir.

- Kontrollü Kullanım Alanı; Korunan alanlar içinde kalan dinlenme, turizm ve yerleşme alanlarıdır. Kontrollü Kullanım Alanının belirlenmesinde kullanılan kriterler şunlardır:
 - a) Doğal, yarı doğal veya suni olması,
 - b) Geleneksel kullanımı olması,
 - c) Ekonomik gelir potansiyeli olması,
 - d) İskan ve yapılaşmaya konu olması gerekmektedir (Anonim 2012). Yukarıda belirtilen kararlar çerçevesinde milli parkların yönetimi yapılmaktadır.

2.1.2 Yaban Hayatı Geliştirme Sahası

Türkiye’de Yaban Hayatı Geliştirme Sahası, 08.11.2004 tarih ve 25637 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan “Yaban Hayatı Koruma ve Geliştirme Sahalarının kuruluşu, yönetimi, denetimi” Yönetmeliğinde, söz konusu alanlarda izin verilecek faaliyetlerle ilgili esaslar 4915 sayılı Kanunun 4’üncü maddesine dayanılarak hazırlanan Yaban hayatı koruma ve yaban hayatı geliştirme sahaları ile ilgili yönetmelik ile belirlenmiştir.

4915 sayılı kanunun 2’nci maddesinde tanımlanan “Yaban Hayatı Koruma Sahası, yaban hayatı değerlerine sahip, korunması gerekli yaşam ortamlarının bitki ve hayvan türleri ile birlikte mutlak olarak korunduğu ve devamlılığının sağlandığı alanlardır. Yaban hayatı geliştirme sahası ise; Av ve yaban hayvanlarının ve yaban hayatının korunduğu, geliştirildiği, av hayvanlarının yerleştirildiği, yaşama ortamını iyileştirici tedbirlerin alındığı ve gerektiğinde özel avlanma plânı çerçevesinde avlanmanın yapılabildiği alanlardır” şeklinde ifade edilmektedir (Anonim 2003). Yaban Hayatı Koruma ve Geliştirme Sahaları orman rejimine giren sahalarda Mülga Çevre ve Orman Bakanı¹ oluru ile diğer sahalarda ise ilgili kurum ve kuruluşlardan görüş alınarak Bakanlar Kurulu Kararı ile tescil edilir ve ilan olunur. Mülga 3167 sayılı yasaya göre nesilleri tehdit altında olan yaban hayvanı türlerini yaşadıkları habitatlar ile birlikte korumak ve geliştirmek amacı ile ilan edilen 109 adet Yaban Hayatı Koruma ve Geliştirme Sahası bulunmaktadır. Bu sahalardan, 4915 sayılı yasanın yürürlüğe girmesiyle yeniden değerlendirilmiş olup, 21 adedi kapatılmıştır. Geri kalan 81 sahaya Yaban Hayatı Geliştirme Sahası statüsü verilerek 1:100 000’lik sayısal haritalara geçirilmiş ve tescil edilmek üzere kurumlara gönderilmiştir. Yaklaşık 1 600 000 hektar alan kaplayan bu sahalarda yaşayan yaban hayvanları yaşama ortamları ile birlikte korunmaktadır.

Nesli azalan veya yok olma tehlikesi altında bulunan yaban hayvanı türlerinin çoğaltılmaları ve doğaya salınmaları amacı ile yaban hayvanı üretim istasyonları kurulmaktadır. 1958 yılında başlayan bu çalışmalar sonucu, yaban koyunu, geyik, alageyik, karaca, yaban keçisi, ceylan, keklik, sülün ve kelaynak türlerini üretmek amacı

¹ Mülga Çevre ve Orman Bakanlığı 6.4.2011 tarihli ve 6223 sayılı Kanun ve Bakanlar Kurulu’nca 29.6.2011 tarihinde verilen karar ile Orman ve Su İşleri Bakanlığı olarak faaliyetlerine devam etmektedir.

ile 33 adet yaban hayvanı üretim istasyonu kurulmuştur (Kantarlı 2005). Düzlerçamı Yaban Hayatı Geliştirme Sahası, Termessos Milli Parkı içerisinde yer almaktadır.

2.1.3 Arkeolojik Sit

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununda sit alanı kavramı; “tarih öncesinden günümüze kadar gelen çeşitli medeniyetlerin ürünü olup, yaşadıkları devirlerin sosyal, ekonomik, mimari ve benzeri özelliklerini yansıtan kent ve kent kalıntıları, kültür varlıklarının yoğun olarak bulunduğu sosyal yaşama konu olmuş veya önemli tarihi hadiselerin cereyan ettiği yerler ve tespiti yapılmış tabiat özellikleri ile korunması gerekli alanlar” olarak tanımlanmıştır (Anonim 1983a).

Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın 658 sayılı ilke kararında ise arkeolojik sit; “İnsanlığın varoluşundan günümüze kadar ulaşan eski uygarlıkların yer altında, yer üstünde ve su altındaki ürünlerini, yaşadıkları devirlerin sosyal, ekonomik ve kültürel özelliklerini yansıtan her türlü kültür varlığının yer aldığı yerleşmeler ve alanlardır.” şeklinde tanımlanmaktadır (Anonim 1999).

Özcan ve Yenice (2008) Arkeolojik sit alanını; “tarihi ve bilimsel araştırmalar yoluyla geçmiş kültür katmanlarının ve tarihsel topografyanın belirlenerek gelecek kuşaklara aktarılması–sunulması yolu ile toplumsal tarih bilincinin yerleştirilmesi, kentsel belleğin oluşturulmasından, geçmiş kentsel deneyimler eşliğinde geleceğe dönük mekansal gelişme stratejilerinin kestirilmesine kadar uzanan kentsel bilgi birikim sürecinde insanlık tarihinin ve dünya kültür mirasının potansiyel kaynak alanları” olarak ifade etmektedir (Özcan ve Yenice 2008).

Arkeolojik sitlerde Koruma ve Kullanma Koşulları ise arkeolojik sitlerin taşıdıkları önem ve özelliklerinin yanı sıra alanda uygulanacak koruma ve kullanma koşullarına göre çeşitlilik göstermesi nedeni ile alanları derecelendirmektedir. Bu derecelendirme aşağıdaki şekilde verilmektedir:

- I. Derece Arkeolojik Sit; Korumaya yönelik bilimsel çalışmalar dışında aynen korunacak sit alanlarıdır. Bu alanlarda, kesinlikle hiçbir yapılaşmaya izin verilmemekte, imar planlarında aynen korunacak sit alanı olarak belirlenmekte, bilimsel amaçlı kazıların dışında hiçbir kazı yapılamamaktadır.
- II. Derece Arkeolojik Sit: Korunması gereken, ancak koruma ve kullanma koşulları koruma kurulları tarafından belirlenecek, korumaya yönelik bilimsel çalışmalar dışında aynen korunacak sit alanlarıdır. Bu alanlarda, yeni yapılaşmaya izin verilmemektedir.
- III. Derece Arkeolojik Sit: Koruma - kullanma kararları doğrultusunda yeni düzenlemelere izin verilebilecek arkeolojik alanlardır. Bu alanlarda; koruma amaçlı imar planları, gerekli izinlerin alınması koşulu ile sondaj yanında rüzgar enerji santralleri gibi faaliyetlere izin verilmektedir.
- Kentsel Arkeolojik Sitler: Arkeolojik sitlerle, 2863 sayılı Yasanın 6. Maddesinde tanımlanan korunması gerekli taşınmaz kültür varlıklarını içeren ve aynı yasa maddesi gereği korunması gerekli kentsel dokuların birlikte bulunduğu alanlardır. Bu alanlarda; arkeolojik değerlerin sağlıklı ve kapsamlı envanter çalışmasının yapılması gibi faaliyetlere izin verilmektedir (Anonim 1999).

Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesinde sit alanları; “tarihsel, estetik, etnolojik veya antropolojik bakımlardan istisnaî evrensel değeri olan insan ürünü eserler veya doğa ve insanın ortak eserleri ve arkeolojik siteleri kapsayan alanlar” olarak tanımlanmıştır (Anonim 1983c). Termessos Milli Parkı içinde bulunan antik kent 1. derece arkeolojik sit alanıdır.

2.2 Ekomüze Kavramı

Kavramsal çerçevenin gelişmesinde önemli rol oynayan George-Henri Riviere ve Hugues de Varine 9. ICOM (Uluslararası Müzeler Birliği International Council Of Museums, Uluslararası Müzeler Birliği) Genel Komitesinde ekomüze kavramını; “insanı kültürel ve doğal çevresinde, zaman içerisinde gösteren, yaşamımızı etrafımızı çevreleyen kelimeler ya da görüntülerden çok daha iyi ifade eden alanlar, yapılar, nesnelere gerçekliğine dayanan farklı araçlar aracılığıyla, bir topluluğun tümünü kendi

gelişim sürecine katılmaya davet eden, interdisipliner ve parçalı bir müze” olarak ifade etmektedir (Tuna ve Erdoğan 2013).

Madran (2001), ekomüze modelinin milli parklar ve açık hava müzelerinden dayanak aldığına dikkat çekerken aralarındaki ilişkiyi de sorgulamaktadır. Öyle ki, milli parklar, tarihsel arkeolojik ve kültürel değerler içermekle birlikte doğal yaşamı vurgulamakta iken, açık hava müzeleri ise, yerel yaşamı öne çıkaran kurgusal bir yaklaşım olarak ortaya çıkmıştır. Açık hava müzelerinde doğrudan şekillendirmeye yönelik müdahaleler bulunmaktadır (Tuna ve Erdoğan 2013; Madran, 2001). Oysa ekomüze kavramının temelini, milli parkların koruma yaklaşımıyla, açık hava müzelerinin yerel kültür dokusunun doğal ve kültürel varlıklar ile olan etkileşimi oluşturmaktadır (Tuna ve Erdoğan 2013).

Ekomüze, belli bir coğrafi bölgeye, o bölgenin doğal çevresine, orada yaşayan toplumun, kültürel, tarihsel ve yaşayan kimliğine odaklı; bunları ortaya çıkarmayı, anlamlandırmayı, korumayı ve sürdürülebilir bir gelişim için toplumun hizmetine sunmayı amaçlayan bir müze türü olarak ifade edilmektedir (Varine 2005).

Ekomüze, ekoloji ve müze kelimelerinden türetilmiştir. Eko terimdeki ekoloji'nin kısaltılmış hali olan, “eko”, insan ekolojisini temsil etmektedir (Doğan 2010). Ekomüzenin ön eki olan “eko”, ne tek başına ekonomik ne de ekolojik sağduyuyu ifade eder; insan ve toplumun sağduyusunu, hassasiyetini temsil etmektedir. Ekolojinin kısaltması olarak geliştirilen “eko” doğayı ve doğal kaynakları, çevresel dengeyi korumayı ve sürdürülebilirliği ifade eden bir kod olarak geliştirilmiştir (Varine 2006). Eko sözcüğü ekoloji veya ekonominin kökü olarak kullanılmakta olup, Yunanca “oikos” yani ev anlamına gelmektedir (Ohara ve Yanagida 2006). Ekomüze doğal çevrenin ve sosyal yaşamın, kültürel birikimin muhafaza edilmesi ve gelecek kuşaklara aktarılabilmesinin aracı olarak işlev kazanmıştır. Bu anlamda belli bir bölgenin bütün özelliklerinin sürdürülebilirliği ekomüzenin temel hedeflerinden birisini oluşturmaktadır. Ekomüzelerin toplumsal müzeler olduğu unutulmadan, yerel halkın kültürel-tarihi-doğal mirasını bozmayacak turistik faaliyetlere izin verilmesi, yerel değerlerin kullanımında sürekli denge sağlanması gerektiği ön plana getirilmektedir

(Doğan 2010). Ohara (1998), ekomüzeıı “yaşayan bir müze olarak bütün bir bölgenin gelişimine yardımcı olan ekolojik aktivite” olarak tanımlamaktadır.

Ekomüze içerisinde tanımlanan 4 eleman vardır;

- Yerel toplum alanda yaşamalı
- Mimari doğa ile özdeş olmalı
- Doğal ve kültürel özellikler ile yegâne olmalı
- Miras korunmalı, yer, obje ve insan odaklı olmalıdır diye tasvir edilmektedir (Davis 2008).

Ekomüze “nüfusun ve bölgenin doğal ve kültürel değerlerini yansıtan yaşamın tamamını sunan bir alan” olarak tanımlanmaktadır. Doğal koşullar açısından bir bölgenin benzersizliğini ve bölge halkının geçmişteki ve gelecekteki aktiviteleri bir arada anlatılmaktadır.

Ekomüze aktiviteleri geçmişten bugüne ulaşan yardım, tanıtım, eğitim ve bölgesel gelişmeyi içermektedir. İlgili toplumsal aktiviteler, doğal ve kültürel kaynaklar doğrultusunda bir alanın otantikliğine dikkat çekerek çözüm üretmektedir.

Ekomüze olgusu; bölgenin yakın bağlantıları, yerel bilgisi, aktiviteler ve değişik yollarla yörenin tarihi ve geleneklerine dikkat çekmeyi amaçlamakta, yerel insanlar için ekonomik kazanç ve mirasın korunmasını içermektedir (Varine ve Filipe 2012).

Ekomüzeler;

- Yasal anlamda; yasalar tarafından gelen bir zorunluluk değil gönüllülük esasına dayanmaktadır.
- Yöre halkı ve yerel otorite ile birlikte yöre halkı bir ortaklaşa karar verilmesi esası önemlidir.
- Ortak bir gelecek için yörenin gelişiminde gerekli olan bir öngörüü belirlemektedir.

- Henüz netleşmemiş fakat yerel miras olarak bilinen kültürel, sosyal ve çevresel değerlerin bileşimi olarak tanımlanmaktadır.

Yukarıda belirtilen ilk 3 tanımlama yerel ağları belirtirken, son tanımlama ortam/çevresel şartları tanımlamaktadır. Burada belirtilen tanımlamalar yerel ağların temelini oluşturup, çalışmaların merkezinde bulunmaktadır.

Ekomüze terimi ekolojik aktivite olarak tanımlanmakta, yaşayan müze olarak bütüncül anlamda bir bölgenin gelişmesine yardımcı olan ekolojik aktivite olmaktadır. Ekomüze'yi somutlaştıran 3 eleman bulunmaktadır. Bunlar:

- Mirasın çeşitliliği, türlerin korunması, bir bölgede var olan doğal, kültürel ve endüstriyel gelenekler
- Ortak geleceğin anlaşılması adına yerel halkın katılımı ile yörenin işletilmesi ve yönetimi
- Bir müze olarak doğal ve kültürel geleneklerin korunması işlevini en iyi şekilde gerçekleştirilmektedir (Ohara 1998).

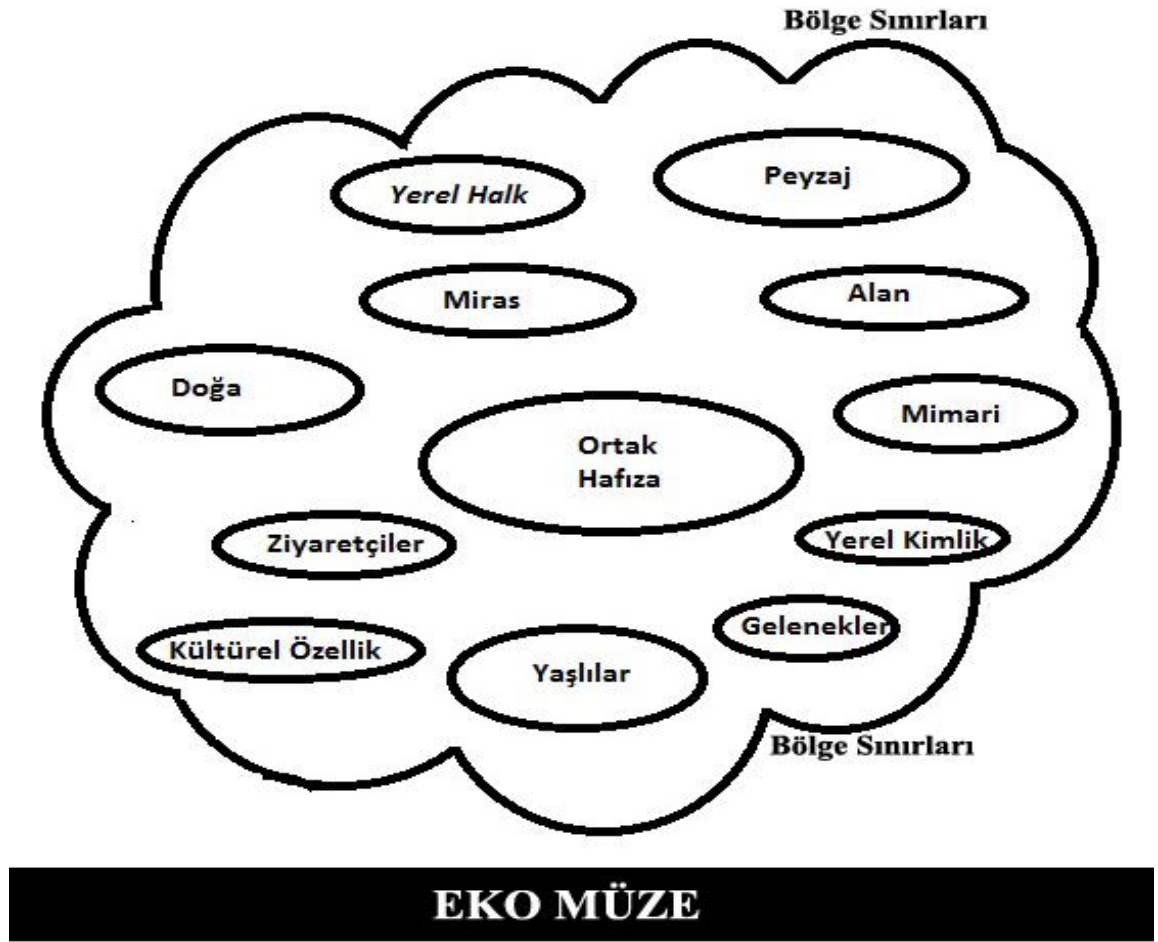
Ekomüze yaklaşımı, Dünya'da hızlı bir gelişim göstermiştir. Çeşitli yerel otoriteler ekomüze için yöre halkı ile birlikte pilot bölgeler kurmuşlardır.

Fransa'da 1960'lı yılların sonlarında ortaya çıkan ekomüzenin anlam ve gerekliliğini anlatan 2 temel etmen vardır:

- Kimliğin yeniden doğması: İnsanların doğadan kopması kişisel grupların homojen ve sembolize edilen yerlerde ekomüzelerin kişisel araştırmalar için etkili bir platform sağlaması, yerel insanlar doğrultusu ve potansiyelini doğrulamaya ve anlamaya yardımcı olmaktadır.
- Kişisel grup tarafından bağlanmanın önemi: Son ekolojik gelişme olarak ifade edilmekte olup, ekosistem konseptini genel anlamda değerlendirmektedir (Ohara ve Yanagida 2006).

Ekomüze felsefesinin içinde alanı keşfederken süreç içinde değişen desen ve ayrılan algı ile değişen kavramların dengesidir. Bu karmaşaya rağmen alanın soyut ve somut etmenleri vardır. Dünya'daki diğer yerler ve kendi alanımızda yardımcı olacak insanlar çok önemli olup, bu elementler kültürel kişiliğin kurulumunda yardımcı olmaktadır.

Geleneksel müze: bina + koleksiyon+ uzman ekip+ halk ziyareti şeklinde tariflenirken; Ekomüze : toprak + miras + hafıza + nüfus olarak tanımlanmaktadır. Şekil 2.1'de ekomüze içerisine giren olgular gösterilmektedir.

Şekil 2.1 Ekomüze içerisine giren olgular (Varine 2005)

Ekomüze dinamik bir olgudur. Sürdürülebilir bir gelişme için toplumun ve mirasın korunması, yorumlanması ve yönetimi olup, toplumsal bir anlayıştır. Davis (2009) ekomüzeyi, “toplumsal olarak yürütülen müze veya mirasın projesidir ve sürdürülebilir gelişmeye yardımcı olan aktivitelerdir.” diye yorumlamaktadır (Davis 2009).

2.2.1 Ekomüze'nin tarihsel gelişimi

İlk olarak 1891 yılında İsveç'in Skansen bölgesinde açılan ve İskandinavya'nın kırsal, geleneksel yaşamını tanıtmayı amaçlayan bu açık hava müzesi, ekomüze uygulamalarının da ilk ve en önemli esin kaynağı olmuştur (Doğan 2010). Artur Hazelius adlı girişimcinin büyük bir coğrafi alanda eski evleri ve tarihi yapıları restore ederek, geleneksel İskandinav kırsal yaşamını, üretim tarzını ve bitkisel, hayvansal ürünlerini, etnoğrafik ve otantik materyaller ile desteklenip süsleyerek oluşturduğu ortam, turistlere sürekli hizmet veren bir açık hava müzesi olarak müzecilik tarihinde önemli bir etki yaratmıştır (Maggi ve Falletti 2000).

1968 yılında Avrupa'daki değişimler, fikir tartışmaları ve politik gelişmeler ışığında küçük gruplar sosyal, eğitimsel, kültürel ve ekonomik sorunlarını dışa vurmaya ve öz kültürlerine geri dönmeye başlayarak, kültürel ve sosyal değerlerini yeniden keşfetmeye başlamışlar, bu kültürel değerlerini sergilemek istemişlerdir. Böylece Romanya ve İskandinavya'da açık hava müzelerinde soyut ve somut kültürlerini sergilemeye başlamışlardır.

Aynı dönemde yeni müzecilik hareketine ivme kazandıran bazı yaratıcı müze ve müzecilik uygulamaları da süreçte etkili olmuştur. 1964 yılında Meksika'da yapılan büyük müze haftasında 6 müze birden açılmış; müzelerin kültürel mirasın korunması ve sosyo-kültürel sorunların çözümünde etkin bir araç olabileceği tartışılmaya başlanmıştır. İskandinavya'da açık hava müzelerinin açılması, Fransa'da açılan açık hava müzelerinin bölgesel müzelere dönüşmesi; Nijerya'da birçok farklı etnik gruba ait kültürel değerlerin yansıtıldığı birliktelik amaçlı ulusal müzenin açılması ve İsveç'te kurulan bölgesel kültürleri tanıtıcı gezici-seyyar sergilerin açılması, müzecilik fikrini köklü değişime sokan etkiler yaratmıştır (Varine 2005).

1970'lerin ilk yıllarında yeni müzecilik girişimleri ve International Council Of Museums, Uluslararası Müzeler Birliği (ICOM)'in destekleri ile yeni müzecilik modelleri gelişmeye başlamıştır. Bunlar organizasyonlar değil, kişilerin özel çaba ve temsilleri olup, 1971, 1972 ve 1973 yıllarında yeni müzecilikle ilgili gelişmeler olmuştur.

1971'de Fransa'daki ICOM Genel Konferansı'nda Afrika ve Latin Amerika Ülkelerinden gelen konuşmacılar, sömürge döneminin bitmesinden sonra devam eden kültürel kişilikler ve insanlar ve onlara gerekli olan gelişmiş, bağımsız müze modelleri üzerinde durmuş ve “*ekomüze*” sözcüğü ilk defa kullanılmış, doğal ve insan ekolojisinde müze enstitüsü ile bağlantı kurulmuştur. Daha sonraki 1972 yılında Stockholm'da bu terim tekrar değerlendirilmiştir.

1972 yılında düzenlenen başka bir uluslararası organizasyonda ekomüzenin, toprak, nüfus veya toplum olarak değerlendirilmesi üzerine anlaşılmıştır (Varine 2005). Yeni müzecilik anlayışıyla nesne merkezli, nesnelerin toplanması ve bilgi aktarımı temeline dayanan anlayıştan, elde bulunan mevcut koleksiyonların izleyici tarafından yorumlanması ve deneyim oluşturmaya önem veren yeni anlayışa geçilmeye, müzelerin eğitim rolü daha fazla vurgulanmaya başlamıştır (Doğan 2010). Bu yeni müzecilik anlayışının, “baskı altındaki azınlıkların ve bölgesel toplulukların sistem içi entegrasyonu ve uzlaşmasını sağlayabilme bağlamındaki siyasal kullanışlılığına vurgu yapan Varine (2005), bunun fark edilmesinin, yeni müzeciliğin meşruiyetini kolaylaştıran önemli etkenlerden biri olduğunu” ifade etmiştir (Varine 2005). Davis (2008) yeni müzecilik paradigmasının gelişmesinde yerel toplulukların kültürel değerlerinin, yaşadıkları coğrafyanın korunması ihtiyacı ve bunun yönetimin kendilerinde olması fikrinin önemli olduğunu belirtmiştir (Davis 2008). Aynı yıllarda UNESCO ve ICOM Santiago de Chile'de Latin Amerika müze yöneticileri için bir organizasyon gerçekleştirilmiş; İntegral müze konsepti tanımlanmış, tüm toplumun bireyelerine, önem verilmesi kararlaştırılmış ve özellikle yerel durumları içeren hizmet veren müze sorumluluğu ön plana getirilmiştir.

1973'de ekomüzeleşen Le Creusot-Montceau, yerel halkın girişimlerinin ön planda olduğu, yerel kimlik, kültür ve çevre odaklı bir ekomüze olarak orijinal ve yeni bir modeli ifade etmektedir (Maggi ve Falletti 2000). Avrupa ve Amerika'daki sanayi müzeleri, Meksika'daki okul ve yerel toplum müzeleri, Quebec, Kanada Brezilya, Japonya ve Çin'deki ekomüzeler daha sonra göze çarpan gelişmeler olmuştur. Bugün ekomüze hareketi sadece Fransa'da değil yeni ve yaratıcı fikirleri ve pratikleri de kendisine ekleyerek İtalya, İspanya, Hindistan, Çin ve Japonya gibi ülkelerde önemli gelişmeler kaydetmiştir (Varine 2005).

1975 yılında ekomüzeeye dönüştürülmüş olan Grande Lande, bir milli park alanının içinde olması ve doğal çevre unsurları nedeniyle daha çok İskandinav açık hava parkı ve Amerikan açık park modeline benzetilmiş bir uygulamadır. Yerel toplumun, doğal çevre ve geleneksel değerlerini içeren bu örnek, ekomüze uygulamalarının geleceği konusunda ilk ipuçlarını vermiştir. Bu yeni müzeciliğin kaynakları ile geleneksel kültürel yapıların, hakim sınıf ve elitlerin ilgisi ile yeniden tanımlanmıştır. Geleneksel, tarihi ve kültürel yapıların ve mirasın korunması konusunda zengin, eğitilmiş kişilerin bu değerleri ve yerleri koruma ile geliştirilmiştir (Varine 2005).

1980'lerden itibaren çağdaş ekomüzelerin ortaya çıktığını belirten Maggi ve Falletti (2000), bu evrede ekomüzeciliğin bir taraftan yerel ve bölgesel yönetimlerin özellikle belediyelerin dikkatini çekmeye başladığını, diğer taraftan da ekomüzelerin turistik potansiyeli ve turizm gelişimiyle yerel gelişme arasındaki bağların keşfedilmeye başladığını belirtmektedir. 1980'lerin sonuna doğru tarihi alanların ve şato, kale vb. binaların kullanılarak tarihsel olayların ya da sürecin anlatıldığı, canlandırıldığı ya da çeşitli objelerle tanıtıldığı tarihi yönü ağır basan ekomüzeler ortaya çıkmıştır. Fransa'da *Ecomusée du Pays de Rennes*, *The Rural Museum of Usson en Forez*, *Ecomusée Puy de Fou*; İtalya'da *The Museum of Peasant History in San Martino di Bentivoglio* gibi ekomüzeler bunun örnekleridir (Maggi ve Falletti 2000).

1984 yılında Quebec'de düzenlenen uluslararası *Ekomüzeler ve Yeni Müzecilik* çalıştayı ekomüze kavramının gelişmesinde önemli bir rol oynamıştır. Çalıştayda, yeni müzecilik hareketinin müzelerin eğitsel rolünü ve potansiyelini öne çıkaran uygulaması olan

ekomüzelerin temel ilkeleri bir deklarasyonla kabul edilmiştir. Lizbon'da 1985 yılında ikinci uluslararası atölye yapılmıştır. 1998 yılında İtalya'da yapılan üçüncü toplantıda çeşitli ülkelerde kurulmuş olan ekomüzeler arasındaki bilgi ve tecrübe paylaşımını sağlamak amacıyla uluslararası bir ekomüze ağı, organizasyonu kurma fikri tartışılmıştır. Ayrıca konferansta ekomüzenin tanımları ve işlevleri detaylandırılmıştır. Bu kapsamda İsveç'teki Skansen açık hava müzesi gibi müzelerle, ekomüzeler arasında ayrıma gidilerek Açık hava müzeleriyle ekomüzeler arasındaki temel farklar ve ekomüzelerin tarihsel gelişim süreci ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır (Doğan 2010).

İskandinavya'da açık hava müzelerinin açılması, Fransa'da açılan açık hava müzelerinin bölgesel müzelere dönüşmesi; Nijerya'da birçok farklı etnik gruba ait kültürel değerlerin yansıtıldığı birliktelik amaçlı ulusal müzenin açılması ve İsveç'te kurulan bölgesel kültürleri tanıtıcı gezici-seyyar sergilerin açılması, müzecilik fikrini köklü değişime sokan etkiler yaratmıştır (Varine 2005). Kültürel bilincin yükselmesi, yerelliğin, yerel toplulukların, farklı ve özgün kimliklerin keşfedilmesi; yüzü topluma ve sosyal gerçekliğe dönük; farklı kimlikleri tanıtan, eğitici dönüştürücü bir müzecilik ihtiyacını da ortaya çıkarmıştır (Doğan 2010). Günümüzde de bu yaklaşımlar ışığında ekomüze sayısı artmaktadır.

Ekomüzelerin temel amacının, doğal çevre, yerel topluluklar, gelenekler, kültür ve tarihin korunması, yeniden yorumlanması ve gün ışığına çıkarılarak sürekliliğinin sağlanması olduğu görülmektedir. Ekomüze idealinde sürdürülebilirliği sağlamanın aracı olarak uzlaşma, katılım, paylaşılan sorumluluklar ve gönüllülüğün ön planda olduğu anlaşılmaktadır. Ekomüzeler, sürdürülebilir bir gelişme için yerel mirasın korunması, anlamlandırılması, yönetilmesinin dinamik yolu olarak görülmektedir (Declaration of the Long Network, 2004). Uluslararası Ekomüze Konferansı bildirgesinde (2004), ekomüzenin yerel unsurlar arasında karşılıklı taahhütler ve rızaya dayalı birlikteliğe ve insanların ekomüze fikri etrafında gönüllü buluşması anlamına gelen bir uzlaşmaya, toplumun ortak kararına dayanması gerektiği konusunun önemi vurgulanmıştır.

Hamrin ve Hulander (1995) İsveç'teki Bergslagen Ekomüzesi için yaptıkları araştırma kapsamında ekomüzelerin özelliklerini, geniş bir coğrafi alanı kapsamı, seçkin kültürel özelliklerin ortaya çıkarılması ve korunması, sorumlu kültürel turizm faaliyetlerinin bulunması ve yerel yönetimlerle, sivil toplum örgütleri ve çeşitli organizasyonlar arasındaki işbirliğine dayanması olarak açıklamışlardır. Ekomüze, planlama ve gelişme bağlamında toplumsal katılımı da sağlayan bir araçtır. Kamu görevlileri, çeşitli temsilciler, gönüllüler ve diğer yerel aktörlerin her biri ekomüzede oldukça önemli bir rol oynamaktadır. Ekomüzeyi mevcut müzelerin çok özel bir türü olarak tanımlayan Maggi (2001), ana vurguyu bir bölgenin yerel toplumu tarafından korunması temelindeki uzlaşma olarak nitelenmektedir. Uzlaşma, yasal zorlama ya da zorunluluklarla değil uzun dönemli ve gönüllülük esasına dayanmaktadır. Ekomüzede yerel otorite ve halkın birlikteliği, yerel gelişim için ihtiyaç duyulan gelecek vizyonu ve etik değerlerin korunması söz konusudur. Corsane vd. (2009) akademisyenlerle bilim adamlarının üzerinde uzlaştığı ekomüzelerin genel ilkelerini; yoğun toplumsal katılım, yerel'e ait mirasın sahipleri tarafından temsil edilmesi ve yönetilmesi, kırsal ya da kentsel yenilenme (restorasyon), sürdürülebilir gelişim ve sorumlu turizm olarak açıklamaktadır.

Gelenek, yerleşik halkın ekonomik, sosyal yaşam biçimini, tarihini, gözle görülebilir somut ve soyut manevi değerlerini, anılarını, gelecek beklentilerini kapsamaktadır. Gelenekleri çevreleyen coğrafi bölgeyse, sadece günışığına çıkarılan bir doğa değil, eşsiz yerel mirası tanımlayan karmaşık, kültürel, sosyal, çevresel değerlerden oluşan katmanları ifade etmektedir (Doğan 2010). Geleneksel değerlerle bağlantı kurmak anlamına gelen keşfetme, ortaya çıkarma, koruma, yönetme; geleneksel mirasın ekomüzeler aracılığıyla yeniden hayat bulmasını sağlamaktadır. Ortaya çıkarılan miras, ekomüzenin önemli bir motivasyonu haline gelen tanıtıcı, çekici turistik aktiviteler haline dönüşmüştür. Bu nedenle ekomüze kendi sakinleri olan yerel halkla, doğayla, sosyal mirasla anlam kazanmakta ve onlarla ayrılmaz bir bağ kurmaktadır. Ekomüzelerin varlık nedenlerinden biri, bütün değerlerin insanlığın ortak mirası olarak kabul edilip geleceğe taşınabilmesidir. Ekomüzeler bunu yaparken, sürdürülebilir gelişim ilkelerine de uygun olarak bir yandan da kırsal bölgelerin gelişimine katkı

sağlayıp yerel toplumun yaşam standartlarını iyileştirmek, bölgesel eşitsizlikleri azaltmak gibi hedefleri gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır.

2.2.2 Ekomüze kriterleri

Ekomüze, sürdürülebilir bir gelişme için toplumun ve mirasın korunması, yorumlanması ve yönetimi olup, toplumsal bir anlaşma olduğunu vurgulayan, Davis (1999), “ekomüzeyi toplumsal yürütülen müze veya mirasın projesidir ve sürdürülebilir gelişmeye yardımcıdır. Ekomüze göze çarpan farklılıklardır” diye yorumlamaktadır (Davis 1999).

Ekomüze üzerinde araştırmalar yapan bilim adamları ekomüze kriterlerini şöyle sıralamıştır:

- Ekomüze sınırlarını belirlerken, idari sınırları baz almak önemli değildir.
- Alan sahiplerinin geleneksel görüşlerinin bırakılması alanın korunması ve yorumlanması ancak çözüm ortaklığı gelişmesi ve işbirliği ilişkisi ile başarılı olabilmektedir.
- Yerel halkın sosyal ve ekonomik açıdan güçlendirilmesi ekomüze aktivitelerinde yerel halkın gerekliliğinin vurgulanması ve onların kültürel kimliğinin korunması ile olmaktadır.
- Alanın potansiyelinin gelişmesi için multidisipliner yaklaşım ve bütüncül yorumlama gerekmektedir.

Bu liste Corsane ve Halleme tarafından belirlenen ekomüzenin genel özelliklerini içermektedir. Bu prensiplerle yerel miras kaynaklarının demokratik yöntemlerle korunabilmesi hedeflenmektedir (Corsane vd. 2008).

Ekomüzeleri diğer yapı ve müzelerden ayıran özellikleri şöyle sıralanabilir:

- Ekomüzeler insan çevresinin korunmasını, restorasyonunu ve yerel kültürel mirasın araştırılmasını sağlayan; geleneksel mimari, etnoğrafik ve arkeolojik objeler, ekolojik ve taşınabilir müze eserlerinin gözlemlenebildiği alanlardır.

- Ekomüzeler bir taraftan yerel halk diğer taraftan yerel yönetim ve kamu otoritelerinin işbirliği temelinde kurulmaktadır. Üç kesim, etnik-kültürel mirasın keşfi, yazılı kaynakların derlenmesi ve dokümantasyonu, bölgenin değerlerinin korunması ve geliştirilmesi için işbirliği yapmaktadır.
- Ekomüzelerin geliştirilmesi için yerel halkın sosyal aktiviteleri gibi çevreye zarar vermeyen, onu koruyan, yaratıcı ve tanıtıcı doğru etkinlikler yapmaktadır.
- Ekomüzeler yerel halkın etrafındaki yaşadığı çevreyi hem koruma, hem de aynı zamanda sosyal gelişme için onu değiştirme isteğinin çatıştığı, diyalektik çelişki koşullarında var olmakta ve işlev kazanmaktadır.
- Her ekomüze açıkça belirlenebilen ve çizilebilen coğrafi sınırlara sahiptir. Ekomüzelerin sınırları, idari açıdan ya da yönetim birimine göre değil, ekonomik faaliyetler, gelenek, çevre ve kültür açısından benzer özellikleri taşıyan unsurları çevreleyecek şekilde belirlenmektedir.
- Ekomüzelerde, sabit müzelerin sergilenen eserlerin yanında tarihi, kültürel mirası yansıtan maddi ve ruhsal hayatı yansıtan din gibi manevi eserleri ve objeler de sergilenmektedir. Ekomüzeler doğal çevrenin, onunla bütünleşmiş yerel nüfusun bozulmamış ve yaşayan hayatını ziyaretçilere açan, sergileyen ve tanıtan doğal bir müzedir
- Ekomüze çalışanları, obje ve koleksiyonları korumaktan ziyade kendi doğal çevrelerini koruma ve muhafaza etmeye odaklıdır. Geleneksel yaşamın, el sanatlarının canlandırılması, tanıtılması ve yaşatılmasına; insanın doğayla olan ilişkisinin korunması sağlanmaktadır.
- Sosyal ve kültürel olarak ekomüzeler, yaşayan yerel halkın kültürel ve tarihsel kimliğini ortaya çıkarmayı, gelecek kuşaklara aktarmayı ve geleneksel değerlerin sadece kendileri için değil tüm insanlığın ortak mirası ve geleceği için taşıyıcılık misyonuna sahiptir.
- Ekomüzeler yerel toplumun gelişmesi ve temel toplumsal ihtiyaçların karşılanması noktasında halkla kamu kurumları arasında köprü işlevi gören bir yapıdır.

Ekomüzelerde, personelin ve üyelerin katılımıyla ve onların aracılığıyla, toplumun yeniden organize edilmesini amaçlayan uzun dönemli kültürel ve sosyal programlar gerçekleştirmelidir (Davis 2009).

Kavramsal çerçevenin gelişmesinde merkezi rol oynayan Riviere ve Varine, gelişen, değişen ekonomik, siyasal ve sosyal paradigmalardan da etkisiyle, yerellik, yerel kimlikler, kültürler, gelenekler, çevre ve toplum odaklı bir müze fikrini idealize etmişlerdir (Varine 2005). Ekomüze, belli bir coğrafi bölgeye, o bölgenin doğal çevresine, orada yaşayan toplumun, kültürel, tarihsel ve yaşayan kimliğine odaklı; bunları ortaya çıkarmayı, anlamlandırmayı, korumayı ve sürdürülebilir bir gelişim için toplumun hizmetine sunmayı amaçlayan bir müze türüdür. İnsanın yaşadığı yerin onun coğrafyası olduğunu belirten Davis (2008), insanı tanıyabilmek için onun yaşadığı yeri, onunla kurduğu tarihsel, kültürel, sosyal ilişkiyi anlamak gerektiğini belirtmektedir. Bu nedenle Davis (2009), insanın ne olduğu, kim olduğu, nereden geldiği ve neden böyle olduğu gibi sorulara en iyi cevabı ekomüzelerin verdiğini ifade etmektedir.

Ekomüze, klasik müzeciliğin özellikle obje ve sergi odaklı yoğunlaşmasına karşıt olarak, kültürel mirasın keşfedilmesine ve bütünsel yorumuna odaklanır (Davis 1999). Ekomüze, sosyal çevrenin dekoratif bir yapıyı yada restorasyonu değil; doğal, sosyal ve kültürel çevrenin yansımasıdır. Demokratik katılımı önemseyen, yerel halkın refahı ve gelişmesini artırmayı amaçlayan bir müzecilik anlayışının ürünüdür. Sürdürülebilir gelişme ekomüzelerin merkezindeki bir konudur ve aynı zamanda bir yerin değerini artırmak için etkili yöntemdir. Bunun en iyi kanıtı ekomüze uygulamaları sürecinin iki temel unsuru olan, belli bir coğrafi alanı tarif eden yerel bölgenin fiziki olarak iyileştirilmesi ve yerel toplumun geliştirilmesidir. Ekomüze burada sosyal sermayenin geliştirilmesi bağlamında da bir katalizör işlevi görmektedir. Riviere'ye (1985) göre ekomüzenin dikkati, belli bir bölge ve o bölgede yaşayan nüfusun birbirleri arasındaki mevcut ilişkisi, mevcut toplumun tarihsel gelişimi, yaşayan formu ve aynı zamanda gelecekteki olası durumuna odaklanmıştır. Riviere (1985), ekomüzeleri aşağıda özetlenen özellikler üzerinden tanımlamıştır:

- Ekomüzeler kamunun ilgili kurumları ve yerel halk tarafından tasarlanıp düzenlenen ve onların ortak çıkarları için birlikte yönetilen bir araçtır.
- Ekomüzeler, yerel toplumların ve ziyaretçilerin birbirilerine bakışını ve çevreleriyle olan ilişkilerini yansıtan bir oluşumdur.
- Ekomüzeler, insan ve doğa arasındaki doğal ilişkiyi göstermektedir.
- Ekomüzeler, tarih öncesi devirlerden bugüne kadarki uzun tarihsel sürecin yansıtılmasına olanak sağlamaktadır.
- Ekomüzeler, ayrıcalıklı ve özel alanlarında, ziyaretçilere sadece gezi süresince ve ziyaret amaçlı olmak kaydıyla konaklama olanağı sağlamaktadır.
- Ekomüzeler, coğrafi bölgenin geçmiş ve bugünkü çevresiyle ilgili araştırmalara katkı sağlayan bir laboratuardır.
- Ekomüzeler doğal kaynakların; insanlığın kültürel-doğal mirasının korunması, muhafaza edilip geliştirilmesi için merkezler meydana getirmektedir.
- Ekomüzeler, bir okul gibi koruma çabalarının ve araştırmaların ilerlemesi doğrultusunda halkın kendi geleceğini kendi kontrolüne almasını cesaretlendiren bir işlev görmektedir.
- Her ekomüze bir diğerinden farklı fiziksel özellikler taşıyabilir ancak yine de ekomüzeler çevrelerine kapalı değildir ve hem fikir ve içerik hem de uygulamalarıyla birbirlerine benzemektedir (Doğan 2010).

Ekomüze paradigmasının merkezinde gelişme ve çeşitlilik olduğunu belirten Davis (2009), oluşum ve yönetim süreçleri açısından ekomüzelerin demokratik yöntem ve yaklaşımları gerektirdiğini; bunun da yerel toplumlar için ciddi deneyim sağladığını belirtmektedir. Maggi (2001), ekomüzeyi, bir coğrafi bölgenin doğası ve sosyal yaşamının evrimsel değişimini, kimliğini yansıtan, tanımlayan; çekici tarihsel mirasının anlamını açıklayan bir anahtar; araçsal bir enstitü olarak değerlendirmektedir. Ekomüzeyi yeni müzeciliğin post modern formu olarak nitelendiren Davis (2008)

klasik obje müzeciliğini değiştiren disiplinlerarası bir hareket, toplumla daha geniş bir düzlemde bağ kuran ve onları motive eden, harekete geçiren bir ereve olarak tanımlamaktadır. Madran ve Yurtman (1999), ekomüzeı, bir bölgede o bölgede yaşayan halkın katılımıyla, yörenin ve bağlı yaşam biçimlerinin araştırılması, korunması, kültürel ve doğal varlıklarının değerlendirilmesini kalıcı olarak sağlayamayı amaçlayan bir müze türü olarak tanımlamaktadır. Ishimori (1999), ekomüzeı, kültürel ve doğal mirası tanıtan; tarihi, kültürü, endüstriyi yaşayan bir müze içinde gösteren ve koruyan bir organizasyon olarak değerlendirmektedir. Ekomüzede, belli bir coğrafi alanda yaşayan ve belli özellikleri, özgünlükleri olan yerel toplulukların yaşamı ve sürece katılımı esas alınır. Geleneksel üretim biçimleri, el sanatları ve bunların ortaya çıkardığı ürünler, mutfak kültürü, sosyal yapı ve kültürel dokunun, doğallığını koruyarak sürdürülebilirliğini sağlamaya dönük bir projedir. Riviere (1985)'e göre ekomüze, insana, onun doğası ve kültürel çevresine odaklanmış, onu en iyi yansıtabilen araçlardan biridir. 19 yy'ın sonlarından itibaren kültürel mirasın, yüksek kültürü temsil eden estetik değerlerin uzun dönemli bir dönüşüm süreci yaşandığını belirten Maggi (2001) ise ekomüzeı, klasik dönemin estetik değerlerine daha az bağlı fakat bunun yanında sosyal unsurları daha çok kapsayan, müzecilikte uzun dönemli evrimin önemli bir adımı olarak değerlendirmektedir (Doğan 2010).

Çin ve Norveç müzecileri tarafından gelişen bir çalışmanın sonucunda 20 yy'ın son 10 yılında belirlenen Liuzhi ilkeleri belirlenmiştir. Bunlar:

- Yöre insanları kendi kültürlerini tanımalı ve doğru açıklamalıdır.
- Kültürel yeterlilik artırılmalı, yörenin bilgisi ve yorumu katılmalıdır.
- Toplumsal katılım önemli olup, demokratike yönetilmelidir.
- Kültürün korunması ve turizm arasında bir çekişme olduğu zaman kültürün korunması göz ardı edilmemelidir. Özgün miras korunurken yerel üretim ve artışı desteklenmelidir.
- Bütüncül planlama önemlidir. Ekonomik faydalar uzun vadede yorulmamalıdır.
- Kültürel mirasın korunması toplumcu çevresel yaklaşıma entegre edilmesi önemlidir. Geleneksel malzemeler bu noktada önemlidir.
- Ziyaretçileri mekana saygılı davranmaya yönlendirme önemlidir.

- Ekomüze için tekdüzelik yoktur toplumun durumu ve özel kültürlere göre farklılıklar olmalıdır.
- Sosyal gelişme ön koşuludur şeklinde belirlenmiştir (Anico ve Peralta 2008).

Ekomüze olgusunun kriterleri:

- Toprağın benimsenmesi, geleneksel sınırları belirlemek önemlidir.
- Parçalı alan politikasını benimsemek yerinde koruma ve yorumlamanın yansıtılmasıdır.
- Alan sahiplerinin geleneksel görüşlerinin bırakılması alanın korunması ve yorumlanması, çözüm ortaklığının gelişmesi işbirliği ilişkisi ile başarılı olmaktadır.
- Yerel halkın güçlendirilmesi ekomüze aktivitelerindeki yerel halkın katılımı ve onların kültürel kimliğinin yaratılması gerekmektedir.
- Potansiyel gelişimi için multidisiplinel yaklaşım ve bütüncül yorum gereklidir.

Bu ilkeler doğrultusunda yerel miras kaynakları demokratik yöntem ile korunmaktadır (Corsane vd. 2008).

Birçok müze bilimcisi, kültürel miras ve turizm araştırmacıları, ekomüzenin ayırt edici, karakteristik özelliklerini tanımlama noktasında uzlaşmış durumdadır. Bu uzlaşma sonucunda belirlenen kriterler :

- Ekomüze, farklı özellikleri, özgünlüğü ve özellikleri olan; sınırları belli tanımlanabilir bir coğrafi alanı kapsamaktadır.
- Ekomüze, doğa ve kültür arasındaki bağı deşifre etmeyi, anlamlandırmayı, yorumlamayı ve yeniden canlandırmayı hedeflemektedir.
- Ekomüzeler, yerel toplulukları tanıtır ve onların da katılımıyla yönetilmektedir.
- Yerel halkın kendi ürünlerini işbirliği ve ortaklık içinde sergilediği alanlardır.
- Ekomüze, çoğunlukla belli bir bölgeye ait kültürel ve tarihi mirası yönetmeye, o bölgeye özel geleneksel ürünleri ortaya çıkarmaya önem vermektedir.
- Ekomüzeler sürdürülebilir gelişmeyi ve kaynakların buna uygun kullanımını sağlamaktadır.
- Ekomüze, yerel kimliğe ve o kimliğin duygularına odaklanmıştır.

- Ekomüze hem zamansal hem de uzamsal değerleri kapsamaktadır. Temelde zaman içinde değişen değerleri bugün ve gelecek içinde saklamak, korumak için uğraş verir. Bunun için de tarihsel bakış açısıyla hareket etmektedir.
- Ekomüzedede, merkezi ve yerel otorite, akademisyenler, yerel işletmeler ve halkın karar alma, yönetme sürecinde demokratik, ortaklaşa katılımı esas alınmaktadır.
- Yerel toplum ve sakinlerin ekomüze aktivitelerine katılımı ve duyarlılığı yüksek olmaktadır.
- Ekomüzelerin oluşması, çoğunlukla yerel halkın ve gönüllü aktivistlerin girişimci performansına bağlı olmaktadır.
- Ekomüzeler, müzisyen, ressam yazar vb. gibi yerel sanatçıların eserlerini teşvik edip cesaretlendiren bir araç olmaktadır.
- Akademisyenlerin, bilim insanlarının ve araştırmacıların yerele ilişkin özgün araştırmalarını desteklemektedir.
- Kültürel ve doğal çevrenin, mirasın güven içinde korunmasını ve geleceğe aktarılmasını sağlamaktadır.
- Ekomüze, somut ve soyut kültürel mirasa, geleneklere, doğal kaynaklara eşit derecede önem vermektedir.
- Sürdürülebilir bir gelişme için kaynakların optimal kullanımı temel hedeflemektedir.
- Ekomüzeler, korunan çevresel ve kültürel mirasın tanıtımını sağlayan yeni iş olanakları yaratarak yoksulluğu ve yerel ekonomik eşitsizliği azaltan ve böylelikle sürdürülebilir gelişmeyi destekleyen fırsatlar sağlamaktadır.
- Daha iyi bir gelecek amacıyla değişim ve gelişime izin ve olanak vermektedir.
- Ekomüze, insanların birbirleriyle ve tüm çevresel unsurlarla, geçmişte ve bugün, var olan ilişkilerinin gün ışığına çıkarılmasını cesaretlendiren ve bunun dokümantasyonunu sağlayan bir projedir
- Ekomüze, farklı ve çok sayıda bilim dalının, disiplinler arası çalışmalarını desteklemektedir.
- Ekomüzeler doğanın ve kültürün korunması ve iyileştirilmesi için bütüncül bir bakış açısıyla hareket etmektedir.
- Ekomüze genellikle, teknoloji-birey, doğa-kültür ve dün-bugün arasında bağlantı kurmaya çalışmaktadır.

- Ekomüze geçmişin mirasını taşıma bilinciyle sorumlu turizm anlayışı arasında bir köprü işlevi görmektedir.
- Ekomüzeler yerel halka, ekonomik, sosyal ve kültürel faydalar sağlar. Yerelliğin ekonomik kalkınma ve gelişimini destekleyen olanaklar sunmaktadır şeklinde belirlenmiştir (Doğan 2010).

Tüm bu özellikler her ekomüzedeki aynı ya da benzer biçimde olmamaktadır. Çünkü her ekomüze, ait olduğu doğal, kültürel ve tarihi özelliklerine bağlı olarak birbirinden farklı olabilmektedir. Her ekomüze, kendi değerleri ve kaynakları ile kendine özgüdür ve her biri bu anlamda farklı bir yol izleyebilir ya da farklı bir deneyim sergileyebilmektedir.

Dünya'daki mevcut ekomüzelerin yaygın olarak kültürel ve tarihi mirası üzerinde yaşadığı coğrafi alanda yani doğada taşıyan yerel toplumların kimlikleri üzerinden canlı ve tarihsel-kültürel-toplumsal mirası objeler üzerinden yansıtabilen *kurgu* ekomüzeler olduğu görülmektedir. Davis (1999) aşağıda sıralanan unsurların çoğu ekomüze uygulamasında rastlanan ortak özellikler olduğunu belirtmektedir. Bunlar:

- Geleneksel ya da mevcut sınırları (köy, kasaba, ilçe vb. gibi) dışında tanımlanmış bir coğrafi alanın kabul edilmesi,
- Yerelliğin keşfedilmesine ve korunmasına dayalı politikaların temel alınması,
- Alan içinde var olan yerelliğin korunması ve geliştirilmesi, amacıyla işbirliğine dayalı ortaklıkların geliştirilmesi,
- Yerel halk ve kültürün güçlenmesi, yerli insanların ekomüzelerde kültürel kimliklerini yansıtan yaratıcı faaliyetleri ve girişimlerin geliştirilmesi,
- Bilgi ve belgelerin farklı disiplinlerce ve bütüncül olarak değerlendirilmesidir (Doğan 2010).

Belirli bir bölgede ekomüze kurma sürecinin yerel halk, yerel yönetim birimleri ve gönüllü sivil toplum örgütleri tarafından ya herhangi birinin ya da hepsinin katılımıyla başlatılması ve sürecin ortaklaşa yürütülmesi önemlidir. Varine (1996) ve Maggi (2001) ekomüzeleşme sürecinde yerel dinamiklerin ve özellikle yerel toplumun, gönüllü

sivil toplum örgütleri aracılığıyla ya da bağımsız olarak girişimde bulunmasının, ekomüze kurma konusunda istekli olmalarının belirleyici olduğunu ifade etmektedir. Ekomüzelerin sürdürülebilirlik ve paralel olarak ekomüze ilkelerine uygun olarak yönetilmesi, kurumsallaşması ve geliştirilmesi spesifik ekomüze yönetim birimlerini zorunlu kılmaktadır. Ekomüze yönetiminin, yerel dinamiklerin demokratik ve katılımcı esaslara uygun olarak sürece ve yönetsel birime dahil olduğu ortak kurul ya da konsey şeklinde örgütlenmesi idealize edilmektedir (Corsane vd. 2008).

- Yerel doğal ve kültürel miras kaynaklarının temelindeki gelişme onların sözlü kültürlerini besleme ve korumayı amaçlamaktadır.
- Özgün miras kaynaklarını yeniden canlandırma ve restorasyonuna odaklıdır.
- Yerel yönetim ve yerel halk odak alınmakta ve organize olmaktadır.
- Çevreye dost teknoloji ve taşımacılık sağlamaktadır.
- Bir ekomüzenin bütün anahtar elementleri entegre etmek, bilgi/doküman merkezi kurmak, bir alandaki el sanatlarını, workshoplar ve tanıtımlarla gündeme getirmektedir.
- Hareketli yerel toplumlar ve yerel kimlikleri güçlendirmek ve inşa etmek temel hedeftir.
- Yerel sektörler arası iletişimi güçlendirmek ana amaçtır.

Ekomüzenin temel elemanları ise şöyle sıralanmaktadır:

- Bilgi ve doküman merkezi koordinasyon için sorumluluk geliştirmek, turizm ürünlerinin üretimini sağlamak ve bu ürünlerin satışlarını arttırmak, konu ile ilgili makale ve doküman, araştırmaların artmasını sağlamak,
- Bölgelerde özellikle tanımlanan el sanatların yerelliği ve özgünlüğünün kaybolmamasını sağlamak,
- Çalıştaylar ve tanımlanan projelerin kültürel kaynakların sürekliliğini sağlamak, yerel sanatçıların ve kültürün devamlılığını sağlamak,

- Belirlenen yol ve patika ağı ile insanları yönlendirmek, insanların gezeceği güzergahları belirlemek böylece ekomüze tanıtımını en doğru şekilde yapmak ama yolculukların yürüyüş, bisiklet, at vb. vasıtalar ile yapılmasını sağlamak,
- Bu faaliyetler ile ekomüzenin cazibesini ziyaretçilere fark ettirip, yerel kostümleri ve kültürleri anlamalarını sağlamaktır (www.greenways.pl/en/ecomuseums 2014).

2.2.3 Geleneksel müzecilik anlayışı

Müzeler, bilim ve sanat ürünlerini sergilemek, toplumu aydınlatmak amacıyla insanın gelişimi, doğal olayların oluşumu ve teknolojinin geçirdiği değişim gibi konularda araştırmalar yapan bilimsel merkezler olarak ifade edilmektedir (Karataş 2011; Çıldır 2007). Bir başka ifade ile müzeler, tarihi eserleri tespit eden, bilimsel yöntemlerle açığa çıkaran, inceleyen, değerlendiren, koruyan, tanıtan, sergileyen, eğitim programları aracılığıyla tarihi eserler konusunda halkı bilinçlendirerek toplumun kültür düzeyini yükseltmeyi amaçlayan eğitim, bilim ve sanat kurumlarıdır. Müzeler, uygarlık tarihine ait her türlü objenin, bilimsel kurallar altında sergilenerek, halkın beğeni ve kültürel birikimini zenginleştiren, araştırmacıların çalışmalarını kolaylaştırıcı ve geliştirici tarihi verilerin gelecek kuşaklara aktarıldığı mekanlar olarak ifade edilmektedir. ICOM'un tanımına göre müze, kültürel değer taşıyan unsurlardan oluşan bir bütünü türlü biçimlerde korumak, incelemek, değerlendirmek ve özellikle halkın beğenisinin yükselmesi ve eğitimi için sergilemek amacıyla, toplum yararına sürekli yönetilen kurum olarak ifade edilmektedir (Karataş 2011). Şekil 2.2'de müze içerisine giren olgular gösterilmektedir.

Müzeler, somut değer ve kültür kalıntılarının sergilendiği mekânlar olmaktan öte toplum yaşamını, kültürünü anlatan, ziyaretçiye 'yaşayarak öğrenme' olanağı sağlayan mekânlara dönüşmeye başlamıştır. Bu yeni bakış açısı ile oluşan müze türlerinden ekomüzeler, somut kültürel mirası kendi ortamında yerel toplumun yaşayışı ile ziyaretçiye sunarken aynı zamanda bulunduğu çevreye sosyo-ekonomik anlamda katkı sağlayan bir turizm yaklaşımı ve stratejisidir (Tuna ve Erdoğan 2013).

Davis (2008) ekomüze ile ilgili olarak; Müzecilik müzelerin organizasyonları ve amaçları ile çalışmalarla ilgili bilgilerin toplamı olarak ifade etmektedir. Tarihsel çalışma müzelerin geçmişi toplum üzerindeki rolü özel sistemler için araştırma, koruma eğitim organizasyon fiziksel çevre ve farklı müze türlerinin ilişkisi olduğunu vurgulamaktadır (Davis 2008).

Müzenin temel kriterleri bir müze olarak çeşitli aktivitelerin toplamı: koruma, araştırma, çalışma, sergi, eğitim, hayat boyu eğitim için tesisler, çevre eğitimi için merkez olarak değerlendirilmektedir (Ohara 1998).

Müze gibi sergi ve paneller öğrenim amaçlı yaratılan yerler olup, doğal çevrenin korunduğu ve insanların ekomüze olarak adlandırdığı uygulamalardır (Ohara ve Yanagida 2006).

Müzecilik yaklaşımları: Türkiye’de müzecilik yaklaşımı; çağdaş müzecilik ve geleneksel müzecilik olarak ayrılmaktadır. Bu kavramları birbirinden ayıran en önemli husus, müzelerin toplumla olan diyalogunun geliştirilmesidir. Çağdaş işleve bürünmüş müze binalarında ziyaretçiler kendilerini daha rahat hissedip, gezilerinden daha fazla zevk almaktadır. Çağdaş tekniklerle sergilenen iyi durumdaki eserler müzeye hızla ziyaretçi çekerken, müze alanlarında yer alan eklentiler, halkın bulunduğu, keyifle kahvelerini yudumlayıp sohbet ettikleri buluşma mekanları olmasıdır (Altunbaş ve Özdemir 2012).

Çağdaş müzeler ek olarak yeni bir kavram daha ortaya atılmıştır. Sanal Müzeler; Werner Schweibens sanal müzeleri, dünya çapında erişimi olanaklı kılmak için fiziksel anlamda bir mekana ihtiyaç duymayan müzeler olarak tanımlamıştır. İçeriklerine göre broşür sanal müzeler, içeriksel sanal müzeler, eğitsel sanal müzeler ve sanal müzeler olarak dört gruba ayrılmıştır. Broşür sanal müzeler; var olan bir müzeye ait genel bilgilerinin olduğu internet uygulamalarıdır. İçeriksel sanal müzeler; koleksiyonları çevrim içi sunan ve ziyaretçinin koleksiyondaki nesnelere keşfetmesini amaçlayan sanal müze uygulamalarıdır. Sanal müzeler, müzenin koleksiyonlarını sunmasının yanında koleksiyonlara ilişkin sayısal ve teknik bilgileri içermektedir. Eğitsel sanal müzeler ise;

ziyaretçilerinin yaş, deneyim ve bilgi seviyelerine göre giriş olanağı sunulan müzelerdir (Boyraz 2008).

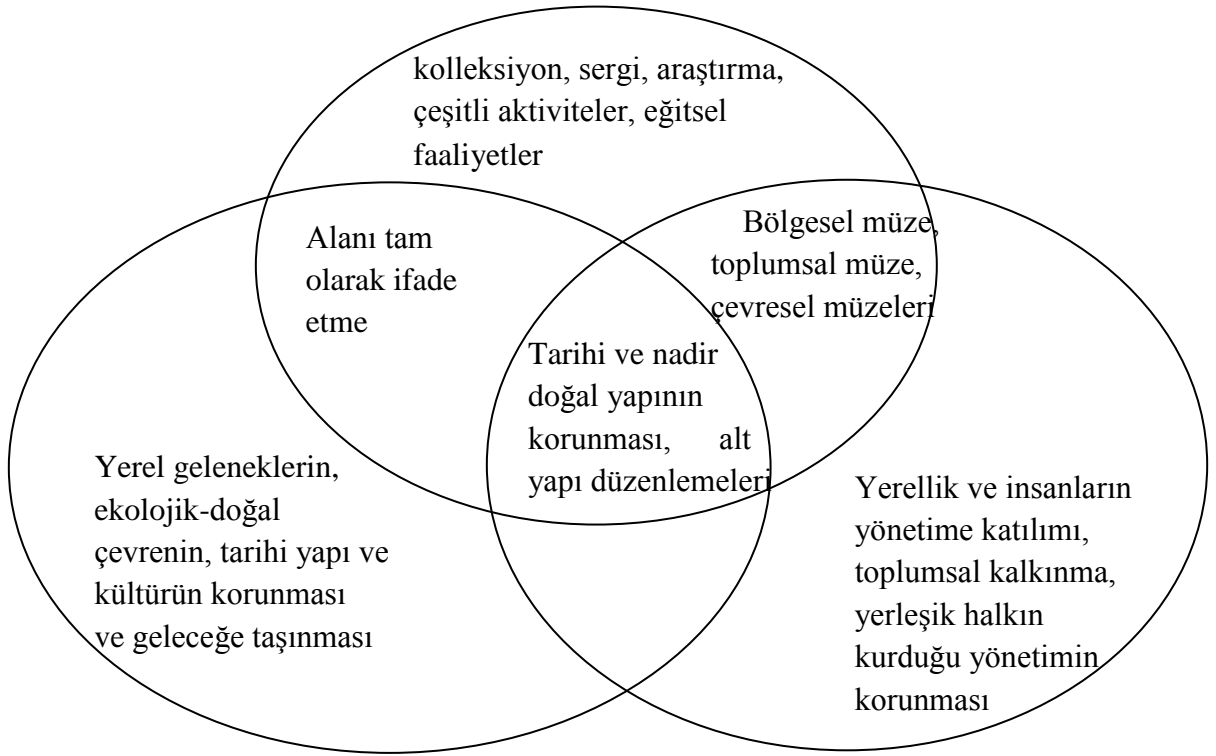

Şekil 2.2 Müze içerisine giren olgular (Varine 2005)

2.2.4 Ekomüze gereksiniminin nedeni

II. Dünya Savaşı'ndan sonra müzecilik anlayışı ve müzeler üzerine değişimler göstererek klasik müzelerin yerine etnografya, kent ve endüstri odaklı müzelerinin farklı kimlik, kültür ve uygarlıkları tanıtan yeni müzecilik anlayışı gündeme gelmiştir (Maggi ve Falletti 2000). İçinden geçilen konjonktürün siyasal, ideolojik, ekonomik ve kültürel paradigmalarından bağımsız tutulamayacak kavramlar bu değerlendirmeler müzecilikte, bir dönemin sonlanacak yeni bir sürecin başlamasını da beraberinde getirilmiştir. Bu anlamda, klasik müze anlayışından ekomüzeğe geçen bu süreç müzecilik anlayışında da önemli bir dönüşüm olmasını sağlamıştır (Doğan 2010).

19.yy'da ulus devletçiliğe geçiş modelinde toplumların tanımlanması ve ulusal kimliklerin oluşmasında önemli bir politik kaynak olan müzecilik anlayışı, 1970 sonrası dönemde başlayan 'yeni müzecilik akımı' ile değişime uğramıştır. Objeye merkezli; objelerin sadece sergilenerek tanıtılması anlayışından; mevcut koleksiyonların izleyici tarafından yorumlanması ve deneyimlenmesine olanak tanıyan yeni müzecilik anlayışı ile sadece eser, obje ya da koleksiyon sergileyen ve toplumla arasında sınırlı ve pasif bir ilişki olan klasik müzeciliğe karşı çıkmaktadır (Doğan 2010; Hooper 1999). Öyle ki, yeni müzecilik hareketi, içinde yaşadığı zamanın ve toplumsal yaşamın bir parçası olan, onunla birlikte dönüşen ve dönüştüren aktif bir role vurgu yapmaktadır (Tuna ve Erdoğan 2013). Ekomüze konsepti şekil 2.3'de gösterilmektedir.

Şekil 2.3 Ekomüze Konsepti (Ohara 1998)

Yeni müzecilik hareketi, klasik müzeciliğin, sadece eser, obje ya da koleksiyon sergileyen ve toplumla arasında sınırlı ve pasif bir ilişki olan müzecilik yerine; içinde yaşadığı dönemin ve toplumsal yaşamın bir parçası olan, onunla birlikte dönüşen-

dönüştüren aktif bir role vurgu yapmaktadır. Yeni müzecilik anlayışı hem biçim hem de içerik olarak klasik müzeciliğe ve müze bilimine açık bir müdahaleyi içermektedir. Belcher (1991), sanatçı ve tasarımcı algılayışları doğrultusunda hazırlanan müze sergilemelerinin, sanatsal planlama ve bilimsel etiketlemelerine karşın, sıradan ziyaretçinin ilgisini çekmiyorsa ya da ona ulaşamıyorsa, sadece boşa harcanmış para ve çabadan ibaret olduğunu vurgulamaktadır. Davis (1999, 2008, 2009), yeni müzecilik akımının müzecilikte iki önemli değişime neden olduğunu bunların, müzelerin duvarlarının dışına çıkarak fiziki, sosyal, kültürel ilişki alanını; ikinci olarak da yerel topluluklar ve sosyal yapıyla bağlantısını genişlettiğini ifade etmektedir. Müzecilik paradigmasındaki bu değişim, yeni müze türlerinin ve anlayışlarının ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Dönemin siyasal, ekonomik karakteri, felsefi akımları ve sosyal olayların etkisi ile biçimlenen yeni müzecilik anlayışı, müzecileri, müzeleri, bazı dönüşüm ve değişimlere yöneltmiştir (Doğan 2010).

2.2.5 Ekomüze ve klasik müze farkları

Klasik müzeyle ekomüze karşılaştıran Varine'e (1996) göre ekomüze, kimliği saptanmış bir toplum, onun üzerinde yaşadığı coğrafi bir bölge ve ortak miras, bunun karşıtı olarak klasik müzelerde ise bir bina, içinde sergilenen koleksiyonlar ve ziyaretçiler temel unsurlar olarak ifade edilmiş olup, çizelge 2.1'de bu durum gösterilmektedir.

Çizelge 2.1 Müze-Ekomüze (Varine 1996)

Müze	Ekomüze
Objeler	Gelenekler
Bina	Coğrafi Bölge
Ziyaretçiler	Yerel Toplum

Ekomüzeler klasik müzelerin aksine, durağan değil yaratıcı ve dinamiktirler. Ekomüzeler, klasik müzecilik anlayışındaki bir sergileme aracı olmaktan çok yaşam

biçiminin sahiplenilmesine ve varlığının sürdürülmesine yardımcı olmaktadır. Davis (1999)'e göre, klasik müze bina, eserler, koleksiyonlar, uzman personel ve ziyaretçilerden oluşurken; ekomüze, belli bir coğrafi alan, orada yaşayan halk, gelenekler ve toplumsal mirastan oluşmakta; klasik müzeler ile ekomüzeyi temel ölçütleri bağlamında ilişkilendirerek kategorize eden Ohara (1998) da ekomüze tanımlamasını, müze karşılaştırması üzerinden yapmaktadır ve bu durumu şekil 2.3'de gösterilmektedir (Doğan 2010).

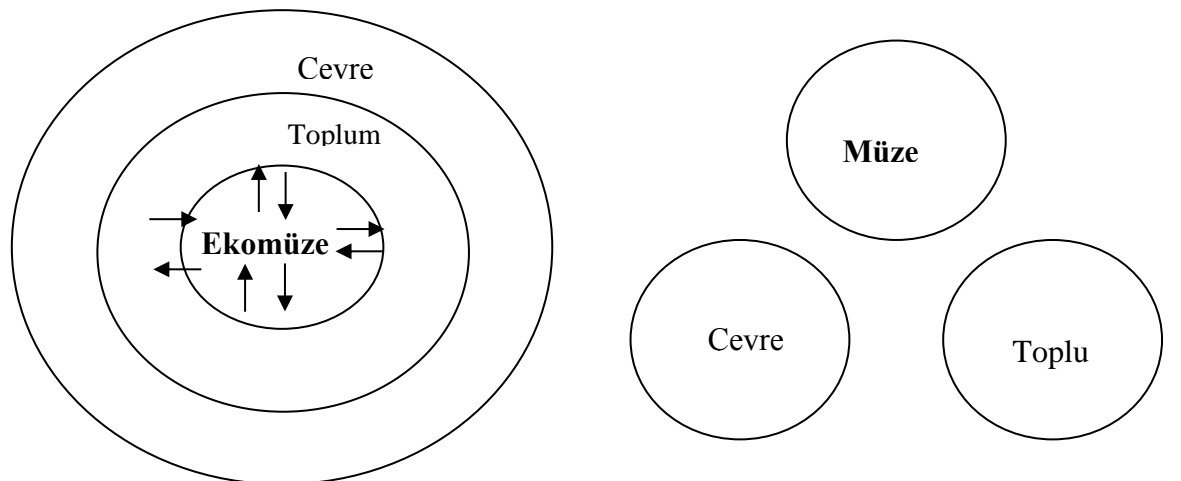
Ohara'nın (1998) kümeleme yöntemiyle yaptığı karşılaştırmasında klasik müzeyle ekomüzelerin ortak noktaları, iç içe geçtiği alanlar gösterilmiştir. Müze ve ekomüzelerdeki bölümlenme, benzer özellikleri olan unsurların bir araya getirildiği kısımlardan oluşma ve tanımlı alan içindeki eserlerin, korunması ortak özelliklerden birisidir. Ayrıca ekomüze, literatürdeki müze çeşitleri bağlamında yapılan sınıflandırmada bölgesel, toplumsal müzeler kapsamında değerlendirilmekte olup yine bu kapsama giren müzelerle aynı kategoride değerlendirilmektedir. Çizelge 2.2'de ekomüze ile klasik müze arasındaki önemli farklar; korumanın kapsamına, yöntemine ve yönetimine ilişkin veriler ortaya konmaktadır. Yerel kültürün, geleneklerin, doğal çevrenin, tarihi doku ve yapıların korunması; buna ilişkin altyapı ve restorasyon gibi düzenlemelerinin yapılması, özelliği olan ender yapıdaki doğal çevrenin korunması ile düzenlenmesi ve tüm bunların o yerellikte yaşayan insanların gelişmesi amacıyla, onların katılımı, birlikte yönetimi ve paylaşımı bulunması ekomüzelerin özgün niteliğidir.

Müze ile Ekomüze arasındaki bir başka benzer karşılaştırma ise çizelge 2.2'de yapılmıştır (Fukushima and Ishihara 2004). Müze faaliyetlerinin uygulanmasında belirleyici üç temel unsur olan yer, materyal ve insan açısından yapılan karşılaştırmada, klasik müzenin kullandığı yer, kapalı bir bina iken ekomüzenin kapsadığı alan belli bir coğrafi bölgedir. Müzenin materyali koleksiyonlar ve eserler iken ekomüzenin ise kültürel ve doğal mirastır. Müzeler, insanlar ile ilişkisinde, uzman müzeciler ve ziyaretçiler ile ilişkiliyken ekomüzeler, öncelikle bölgede yaşayan yerel halkla ilişkilendirilmiştir.

Çizelge 2.2 Müze-Ekomüze Karşılaştırması (Fukishima ve Ishihara 2004)

Müze	Ekomüze
Bina / Yapı	Coğrafi Alan
Koleksiyonlar	Miras
Uzmanlar ve Ziyaretçiler	Yerli halk

Benzer bir karşılaştırmayı yapan Davis (1999), klasik müzelerin çevre ve toplum arasında fiziki, sosyal ve kültürel anlamda bir bağlantısı olmadığını; müzelerin bulunduğu çevre ve toplumdaki tamamen bağımsız, izole olarak kendi içindeki eserler ile yaşadığı ifade edilmiştir. Oysa ekomüzenin çevre ve toplumun içinde, hem fiziki hem de kültürel bağlamda karşılıklı etkileşim içinde olduğunu belirten Davis (1999), şekil 2.4'de ekomüzenin çevre ve toplum tarafından kapsandığını, onlardan girdi aldığını ama aynı zamanda içinde bulunduğu çevre ve topluma önemli veriler verdiğini göstermektedir.

Şekil 2.4 Müze ve Ekomüzenin çevre ve toplumla ilişkili konumu (Davis 1999)

Ekomüze olgusunda, toplum ile fiziki, kültürel, sosyal çevrede dinamik ve karşılıklı bir ilişki söz konusu iken müzede çevresel koşullar ve yerel toplumdaki pasif bir ilişki söz konusudur. Diğer yandan, ekomüze içinde doğduğu çevre ve toplumun etkisine açık, onlardan beslenen ve onları da değiştiren bir konumdadır. Yönetimsel açıdan demokratik ve halkın katılımına açık, hatta bunu maksimize etme amacı taşıyan ekomüzelere karşın klasik müzelerin çevre ve toplumla olan zayıf ilişkisinde etkileşim ve yönetimsel katılım oldukça sınırlıdır. Ekomüzedeki aktif katılım süreci, kültürel mirasın ortaya çıkarılması, tanıtılması ve yaşatılması için aynı zamanda bir gerekliliktir (Corsane 2005). Bu nedenlerle ekomüzeler hareketli, değişken ve dinamik bir yapıya sahipken klasik müzelerin sabit ve hareketsiz bir yapısal özelliği olduğu görülmektedir (Doğan 2010).

Müzeler ve ekomüzeler ile ilgili bir diğer karşılaştırma ise çizelge 2.3’de ekomüzelerle, müzeler arasında Boylan (1992) tarafından kapsam, organizasyon yapısı ve yönetim gibi bazı kriterlere göre yapılmıştır. Faaliyet alanı açısından karşılaştırmada, müzelerle ekomüzeler arasında fiziki alan, kapsam olarak müze bina, ekomüze açık bir coğrafi alanda etkindir. Korumanın öznesi olan unsurlar, ekomüze için bütünsel bir tarihi, kültürel miras; müze de koleksiyonlar ya da eserler olmaktadır. Organizasyon olarak müzelerin tek disiplinle yönetildiği ve sadece müzecilik kriterleriyle hareket edildiğini; ekomüzelerinse sosyoloji, antropoloji, coğrafya, ekoloji, turizm gibi çok sayıda, farklı disiplinlerin etkileşimiyle organize edildiğini göstermektedir. Müzelerin insan unsuru müzelerin ziyaretçileri; ekomüzelerinse yerellikte yaşayan sakinleridir. Müzeler yerel ve merkezi düzeydeki müze yönetimleri tarafından yönetilirken, ekomüzelerde yerel toplumun, sivil toplum örgütlerinin ve yerel-merkezi yönetimsel birimlerinin katıldığı karma bir yapı vardır.

Çizelge 2.3 Müze-Ekomüze karşılaştırması (Boylan 1992)

Kriterler (Ölçütler)	Müze	Ekomüze
Faaliyet alanı açısından	Bina	Bölge
Korunan obje	Koleksiyonlar	Bütünsel Miras
Organizasyon önceliği	Tek Disiplin	Farklı Disiplinler
İnsan unsuru	Ziyaretçiler	Yerel toplum
Politik kontrol	Müze ve bağlı üst örgütler	Toplum ve sivil-kamu örgütler

2.2.6 Ekomüze uygulamaları

Tüm Dünya’da 415 ekomüzenin olduğu ve bunun 348 tanesinin Avrupa’da, geri kalan 67 tanesinin ise Avrupa dışındaki Dünya ülkelerinde olduğu görülmektedir. Avrupa’daki toplam ekomüzelerin yarısından fazlası Fransa ve İtalya’dadır. Fransa, İtalya, ve İspanya Akdeniz ülkeleri olmaları bağlamında coğrafi benzerliklerinin yanında aynı zamanda ekomüze uygulamalarının en çok olduğu ilk üç ülkedir. Fransa’da 86 Ekomüzenin üyesi olduğu bir federasyon örgütlenmesi de bulunmaktadır (Borelli ve Davis 2012). Çizelge 2.4’de tüm dünyada, ülkeler bazındaki ekomüze sayıları verilmiştir.

Ekomüze uygulaması açık hava müzesi, bölgesel müze, toplum müzesi, tema park gibi uygulamaların paralelinde değerlendirilmektedir.

Avrupa’da Finlandiya, Hollanda, Yunanistan ve Slovakya’da ekomüzeciliğin yeni yeni gelişmeye başladığı bilinmektedir. Ayrıca dünyanın diğer bölgelerine bakıldığında ekomüzeciliğin özellikle Güney Amerika ülkelerinde bir ivme yakaladığı gözlenmektedir.

Ekomüzelerin oluşturulması sürecinde çoğunlukla yerel halk, sivil toplum örgütleri ve yerel-bölgesel yönetimlerin girişimleri ön plana çıkmaktadır. Ulusal düzeydeki yönetim organları ise bu sürece, ulusal müze örgütleri ya da kültür-turizm-çevre gibi çeşitli bakanlıkların aracılığı ile ve ekomüze girişim ve uygulama taleplerini resmileştirerek dahil olduğu görülmektedir. Ekomüzelerle ilgili ulusal düzeyde ve resmi kurum olarak örgütlenmiş bir organizasyon sadece Fransa'da bulunmaktadır. Ulusal Müzeler Müdürlüğü'ne bağlı Fransa Ekomüze Federasyonu (Fédération des écomusées et des musées de société-FEMS) Fransa'daki ekomüzelerin bağlı olduğu bir üst yönetsel organizasyon olarak 1989 yılında kurulmuştur (Doğan 2010). Bu gelişme klasik müzecilik ve resmi müze yönetim organları açısından bir ilki teşkil etmiştir. Bunun dışında İtalya merkezli *Outlook On Ecomuseum* yeni müzecilik ve ekomüze odaklı bir uluslararası bağımsız organizasyon olarak 2003 yılında çeşitli ekomüzeler, enstitüler ve uluslararası örgütlerin işbirliğiyle kurulmuştur. Genelde yeni müzeciliğin özelde ise ekomüzeciliğin geliştirilmesi için çalışan organizasyon, aynı zamanda ekomüzeler ile ilgili Avrupa düzeyinde en geniş ağa ve bilgi kaynağına sahip kurumlarından birisidir (Doğan 2010). İtalya'da ayrıca Piemonte eyaleti bölgesel yönetimine bağlı olarak, kırsal bölgelerin ekonomik olarak güçlendirilmesi misyonuyla çalışan *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Enstitüsü* (Istituto di Ricerche Economico Sociali del Piemonte IRES) de bölgedeki ekomüzelerin gelişmesine en büyük katkıyı sağlayan oldukça işlevsel bir organizasyondur (Corsane vd. 2007). Ekomüzeleşme sürecine; ekomüzelerin araştırma, geliştirme, yönetme ve finansal faaliyetlerine destek olan enstitü, ekomüzelerin turizm faaliyetlerini de kontrol etmekte ve yönlendirmektedir (Corsane vd. 2008). Birleşmiş Milletlere bağlı Uluslararası Müzeler Birliği (ICOM) çatısı altında faaliyet yürüten *Uluslararası Yeni Müzecilik Hareketi Organizasyonu* (Mouvement International New Museum Organization-MINOM) da yeni müzecilik ve ekomüzeler konusunda çalışma yürüten bir birimdir. Ancak müzeler gibi ekomüzelerin doğrudan bağlı olacağı resmi bir uluslararası örgüt statüsünden çok bir destek, araştırma-geliştirme kurumu niteliğindedir (Varine 2005).

Ekomüzeler, yerel ve bölgesel yönetim birimleriyle (eyalet, bölge, kent, ilçe, kasaba, köy vb.) daha aktif ve işlevsel bir ilişki yürütmektedir. Bunun nedeni hem ekomüzeleşme süreci içinde hem de mali ve kurumsal sürdürülebilirlik sürecinde yerel

yönetim organlarının önemli bir rolü olmasıdır. Birçok faal ekomüze uygulaması, ulusal düzeydeki müze örgütleri ya da ilgili bakanlıklarla bağlantılı olmasına rağmen, ekomüze konseptine de uygun olarak, özellikle idari ve mali anlamda onlardan özerk ve daha çok yerel-bölgesel dinamiklerin yönetimi ve kontrolüne daha açık oldukları görülmektedir. Ekomüzelerin ulusal düzeydeki bakanlık gibi herhangi bir örgütsel mekanizmaya bağının zayıf olması ya da tek bir bakanlığın idaresi altında olmaması ekomüzelerin kültür, turizm, çevre, tarım, ekonomi gibi farklı disiplinler ve uygulama alanlarını içeren farklı konseptte sahip olmasından kaynaklanmaktadır (Varine 2005). Ekomüzelerin hem turizm, hem kültür, hem tarım, hem çevre hem de tarım gibi farklı örgütsel organizasyonlara bağlı bakanlıkların faaliyet alanına girmesi, onların daha çok bölgesel, yerel düzeydeki yönetsel birimlerle işbirliğini rasyonel kılmaktadır. Bu anlamda, İtalya'nın yedi ayrı bölgesindeki ekomüzelerin, yasal düzenlemeye sahip olması ve bölgesel yönetimlerin bölgesel kanunlarına uygun onayıyla kurumlaşmaları önemli bir örnek oluşturmaktadır. İtalya'nın 21 bölgesinin 7'sinde ekomüzelerin kuruluşu, faaliyeti ve yönetimleri yasayla düzenlenmiştir (Maggi ve Zatti 1999).

Çizelge 2.4 Dünyadaki Ekomüzeler (Borelli ve Davis 2012)

Avrupa	Ekümüze Sayısı Ekümüzeler	Avrupa Dışı	Ekümüze Sayısı
İtalya	143	Arjantin	4
Fransa	86	Avustralya	2
İspanya	43	Brezilya	16
Polonya	22	Kanada	13
Portekiz	13	Çin	10
İsveç	12	Costarica	4
Çek Cumhuriyeti	4	Ekvator	1
Danimarka	4	Hindistan	1
Finlandiya	1	Japonya	9
Almanya	2	Meksika	1
Yunanistan	1	Senegal	1
Hollanda	1	USA	1
Norveç	2	Venezuela	1
Slovakya	1	Vietnam	2
İngiltere	3		

Türkiye	1		
Toplam	348		67

2.2.6.1 Fransa Örnekleri

Dünya’da ilk ekomüze uygulaması 1968 yılında Fransa’da başlatılmıştır. Ekoloji, doğa, peyzaj ve yerel yaşamın korunması ve sürdürülmesini sağlamak temeli üzerine kurulmuştur (Murtas ve Davis 2009).

Fransız müzebilimcilerin, bu alandaki öncü konumları ve gayretleri, ekomüze uygulamalarının da genellikle Fransa’da başlayıp büyümesine neden olmuştur. Fransız ekomüzeciliğinin öncülüğünü yapan Varine ve Riviere, aynı zamanda Avrupa ve Avrupa dışındaki çeşitli ülkelerdeki uygulamaların önemli motivasyon ve başvuru kaynağı olmuşlardır. Bugün özellikle Avrupa ülkelerinde yoğunlaşan ekomüzeler, hareketin kat ettiği gelişmeyi göstermek açısından önemlidir (Doğan 2010).

Le Creusot, Rio Grande de Sul, Quebec ve dünyanın farklı bölgelerindeki birçok ekomüze projesinin içinde yer almış ya da gözlemlemiş olan Varine, ekomüzelerin yerel halka iki önemli somut katkı sağladığını gözlemlemektedir. Ekomüzeler, yerel halkın doğal ve çevresel kaynakların korunmasını ve kullanımının dengeli olmasını; yerel toplumun kültürel mirası, kimliği ve yaratıcılığının korunup, zenginleştirilmesi ve gelecek kuşaklara iletilmesini sağlamıştır. Ekomüzeler gelişme düzeyi ve içerdiği temel unsurlar açısından üç ayrı kategoride sınıflandırılmaktadır: *İşleyen-yaşayan* ekomüzeler, *Oluşma-yapım* aşamasındaki ekomüzeler ve nesli tükenmekte olan değerlerin bulunduğu, koruma altına alınmıştır.

Ekomüze, uygulama örneklerinde, açık hava müzeleri ve toplumsal müzelerden etkilenirken aynı zamanda onları da geliştirmiş ve örneğin tema parkların, açık hava parklarının ortaya çıkmasında, gelişmesinde etkili olmuştur. Bununla birlikte tek bir ekomüze modelinden ya da uygulamasından söz etmek neredeyse imkânsızdır. Ekomüze konsepti, zaman içinde ortaya çıkan farklı uygulama pratiklerine bağlı olarak

yeniden formüle edilmiş ve değişikliklere uğramıştır. Sadece Fransa’da bile en az üç farklı ekomüze uygulaması vardır (Doğan 2010).

Çizelge 2. 5 Ekomüze Uygulamalarının Karşılaştırılması (Maggi ve Zatti 1999)

Uyarlama Ekomüzeler	Proje (Evrimsel) Ekomüzeler
Temel hedef ekomüze oluşturmak	Temel hedef yerel bölgeyi geliştirmek
Yerel bölge ekomüze tarafından şekillendirilir	Yerel bölge ekomüzeyi şekillendirir
Bir yer olarak ekomüze	Bir süreç olarak ekomüze
Statik ekomüze	Dinamik ekomüze
Yerel toplum fayda sağlanır	Yerel toplum kendi faydasını yaratır
Nesneler topluluğu olarak ekomüze	Çalışma planı olarak ekomüze
Yerel mirastan beslenen ekomüze	Yerel bölgeyi dönüştüren ve güçlendiren ekomüze
Bir son (amaç) olarak ekomüze	Bir araç olarak ekomüze
Kısa vadeli turizmi geliştiren ekomüze	Uzun vadede yerel kimliği geliştiren ekomüze
Pasif koruma	Aktif koruma

Bir başka sınıflandırma Maggi ve Zatti tarafından mevcut ekomüze uygulamalarının adapte edilen uyarlanmış ekomüzeler ya da retorik ekomüzelerle evrimsel ekomüzeler adı altında yapılmıştır. **Uyarlama ekomüzeler**, yerel kimliği öne çıkarmaktan ziyade bölgenin ya da yerel merkez olarak fiziki alanın öne çıkarılmasını; bölgenin farkındalığını ve görünürlüğünü artırmayı amaçlayan bir girişim olarak tanımlanmıştır. Bu tür ekomüzelerde yerel kaynakların, özellikle de insan unsurunun yeterince önemsenmediğini ve başarılı sunulmadığını; temel olanın bölgenin pazarlanması olduğu belirtilmektedir. Bu tip ekomüzelerin retorik olarak nitelendirilmesinin bir sebebi de ekomüze alanı olan bölgesinde, tarihsel, kültürel kökleriyle birlikte yaşayan ve onu temsil eden bir halkın olmamasıdır. Fransa’daki *Puy de Fou* örneğinde tarihsel geçmiş yansıtan kültürel varlıklara ve tarihi eserlere sahip ancak yaşamın olmadığı “ören yeri”

gibi alanlarda oluşturulan bu tip ekomüzeler, daha çok bir simülasyon, kurgu ve gösteri üzerine kurgulanmıştır. İkinci tip ekomüze olarak nitelenen **proje ekomüzeleri** ise yerel kimliği ve tarihsel-kültürel mirası daha çok vurgulayan, özellikle insan unsuru üzerine bina edilmiş; yerel bölgenin yaşayan ve geçmişiyle bağı olan ekomüzelerdir. Maggi ve Zatti ekomüze uygulamalarını, Uyarılma Modeli ve Proje (Evrimsel) Modeli adı altında sınıflandırarak çizelge 2.5’de karşılaştırmıştır.

Franda’da uygulanan ekomüzelere örnekler aşağıda verilmektedir.

- **Ecomuesee Departementel Vendee (Puy du Fou)** ; Fransa hükümeti ve bölgesel yönetimin finansal desteği ile satın alınan eski bir Fransız şatosu (Puy du Fou) ve onu çevreleyen 30 hektarlık alanda, 1986 yılında kurulmuştur. Şato orijinal mimarisine uygun biçimde restore edilmiş ve dönemin yaşamını temsil eden eşyalarla dekore edilmiştir. Ekomüzenin oluşum sürecinde Fransız ekomüzeci Riviere’de aktif rol almıştır. Şatonun da içinde bulunduğu köy, 13.Yüzyıl’da kurulmuş olup geleneksel mimari özellikleri ve kültürel kimliği taşımaktadır. Ekomüzeyi son 20 yılda 5 milyona yakın kişi ziyaret etmiştir. Şatoda belli ay ve tarihlerde şövalye, aktör ve oyuncuların oluşan 850 kişinin yer aldığı çeşitli gösteriler, fantastik şovlar düzenlenmektedir. Bu yanı sıra ziyaretçilere, 18-19.yüzyıl Fransa’sını aktaran bir temaparkı andıran görsel bir şölen sunulmaktadır. Ayrıca köyde yer alan geleneksel imalathanelerde eski üretim biçimleri, el sanatları sergilenmekte ve buralarda ziyaretçiler alışveriş yapabilmektedir. Yılda ortalama altı yüzbin ziyaretçisi olan ekomüzenin giriş için ve şatodaki gösteriler için ayrı ayrı ücretlendirmeler yapılmaktadır. Ekomüzede otel, restaurant ve mağazalara ek olarak müzik ve halk dansları toplulukları da hizmet vermektedir. İmalathaneler ve restoranların işletmesi öncelikle yerel halka verilmiş ayrıca ekomüzenin kural ve ilkelerine uymak koşulu ile diğer kişilere de kiralanmıştır (Maggi ve Falletti 2000). Alan içinde rekreasyon için bir park bulunmaktadır. Şekil 2.5’de ekomüzenin bir kısmı görülmektedir.

Şekil 2.5 Puy du Fou-Fransa (Doğan 2010)

- **Ecomusée d'Alsace** ; 1984 yılında kurulan d'Alsace Ekomüzesi Fransa'nın en büyük müzesi olup, aynı zamanda Avrupa'nın en prestijli ve donanımlı ekomüzesi olarak bilinmektedir. Alsace Ekomüzesi Rhein Nehri'nin güney kısmında ünlü '*Şarap Yolu*' ile üzerinde yaklaşık 20 hektarlık bir alanda 73 konuttan oluşmuş bir köyü kapsamaktadır.

Ekomüzeeye dönüştürülen bölge 1980'de burada başlayan çalışmalar ile esas yerlerinde yıkılmaya yüz tutmuş eski çiftlikler, önemli kırsal yapılar ve evleri bu alanda yeniden inşa edilmiştir. Şekil 2.6'da inşaat aşaması ve sonrası görülmektedir. Ekomüze Alsace Bölgesi'nin yoğunluğunu ve kültürünü temsil eden bu yapılar her döneminde 20. yy köy yaşamını halk sanatı ve geleneklerle bütünleştirerek ziyaretçilere sunmaktadır. Özellikle 1500'lü yıllardan itibaren yapılan el sanatları ve şölenler yaşatılmaya devam etmektedir. Alan bu özelliklerinden dolayı 2002 yılında *Fransa Müzeleri* yönetimi tarafından resmi olarak ekomüze sınıfına alınmıştır.

Alsace Ekomüzesi; berber dükkanları, ibadethaneler, damıtım evleri, atölyeler (seramik, ayakkabı, takı vs.), koleksiyon ürünleri, kereste fabrikası, saraçhane, butik, restoran, seminer ve galeri salonları ile okul, hastane gibi hizmet binalarını içermekte ve geleneksel yaşamı hakkında ziyaretçilere bilgi ve paylaşım sunmaktadır.

Şekil 2.6 İnşaat aşaması ve Yeniden inşa edilen çiftlik evleri (Tuna ve Erdoğan 2013)

Alsace Ekomüzesi, köy yaşamının gerektirdiği günlük işler (tarımsal üretim, çiftçilik, hayvanların bakımı, mutfak işleri vb) kapsamında ziyaretçilerin deneyimlemeleri için oluşturulan hizmet birimleri, workshop, seminer ve eğitim faaliyetlerinin düzenleneceği sergi salonları, galeri ve atölyeler ile geleneksel Alsace mimarisindeki konakları içermektedir

Geleneksel Alsace yöresine özgü çiftlik evleri, dönem el sanatları ve o dönemde kullanılan her türlü malzemeyi içeren eşyalar ile donatılmış olarak aynı zamanda müze olarak işlevlendirilmiştir. Şekil 2.7’de geleneksel çiftlik evleri görülmektedir.

Alsace geleneksel el sanatları sergilenirken, aynı zamanda daha önceki dönemlerde ağır endüstri sahası olarak kullanılan bölgedeki çevre duyarlı yaklaşım bölgenin ekomüze olarak isimlendirilmesini sağlamaktadır.

Şekil 2.7 Ecomusée d'Alsace -Fransa (Tuna ve Erdoğan 2013)

Şekil 2.8 Ecomusée d'Alsace Fransa (Tuna ve Erdoğan 2013)

Ekomüzede bir yıllık süreç altı zaman dilimine bölünerek, her iki ayın özelliklerine göre etkinlikler düzenlenmektedir. Yıllık ortalama 170.000 ziyaretçisi olan Alsace ekomüzesi Mart-Nisan aylarında gelen ziyaretçiler için 21. Yüzyılın başlarına ait teknikler ile tarımsal aktiviteler sergilenmekte ve aslına uygun etkinlikler ile Paskalya da kutlamalarını gerçekleştirmektedir. Ekomüze finansal açıdan da sürdürülebilirdir. Ekomüzenin gelir kaynaklarını, giriş ücreti, mağaza alışverişlerinde elde edilen gelirler,

yiyecek-içecek satışları, yerel ve bölgesel yönetimden aktarılan paylar, bölgesel turizm idaresi fonları, Avrupa Birliği fonları ve sponsorlardan elde edilen gelirler oluşturmaktadır (Tuna ve Erdoğan 2013). Şekil 2.8’de Alsace Ekomüzesi’ndeki tarihi konutlar arasında oluşturulmuş mini botanik bahçeler ve arıcılığın yapıldığı koku bahçeleri görülmektedir.

2.2.6.2 İtalya örnekleri

1998 yılında İtalya’da yapılan toplantıda çeşitli ülkelerde kurulmuş olan ekomüzeler arasındaki bilgi ve tecrübe paylaşımını sağlamak amacıyla uluslararası bir ekomüze ağı, organizasyonu kurma fikri tartışılmıştır. Ayrıca konferansta ekomüzenin tanımları ve işlevleri detaylandırılmıştır. Bu kapsamda İsveç’teki Skansen açık hava müzesi gibi müzelerle, ekomüzeler arasında ayırma gidilerek Açık hava müzeleriyle ekomüzeler arasındaki temel farklar ve ekomüzelerin tarihsel gelişim süreci ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır (Doğan 2010).

İtalya’da kurulan ekomüze örnekleri aşağıda verilmektedir.

- **The Ecomuseo Dei Terrazzamenti E Della Vite** : İtalya Cortemilia’nın küçük bir köyünde ciddi sorunlar yaşanmaya başlamış, köy, yüksek kalitede tarım üretim alanı iken ekonomisi gün geçtikçe düşmeye başlamış, tarım alanlarının kaybolması nedeniyle köyden göçler başlamıştır. Tarım alanlarında ağır kimyasal kirlenmeler oluşmaya başlamış, bunların uzantısı olarak seller başlamış, bu durum kırılgan olan kültürel peyzaja zarar verdiği farkedilmiş, halk, sosyal ve çevresel erozyonla karşı karşıya kalmıştır. Köyde yaşanan bu sorunların nasıl çözüleceği konusunda kafa yoran uzmanlar sorunu çözmek için bu alana ekomüze kurulmasına karar vermişlerdir. The Ecomuseo Dei Terrazzamenti E Della Vite, Cortemilia adındaki ekomüzenin amacı köy için yeni bir gelecek yaratmak olmuştur. Bu çalışma ile köyde son otuz yıl içerisinde ciddi bir değişim yaşanmıştır. Tarım alanları geri kazanılmaya, insanların alana geri gelmesi sağlanmıştır. Turistler çekilerek alanın ekonomik gelirleri artırılmıştır. Böylece kaybolmaya yüz tutmuş bir alan ülke turizmine kazandırılmıştır (Murtas ve Davis 2009).

- **Ecomuseum della Montagna Pistoiese:** 1989 yılında ekomüze haline getirilen 420 km²'lik nehir, dağ ve ormanlık bir alanın çevrelediği bir bölgedir. Ekomüze 15 bine yakın yerli nüfus, hala kendi kültürel formları ve geleneksel yaşamın üretim biçimleri ve ürünlerinin toplumsal düzeni içinde yaşamaktadır. Ekomüze ziyaretçilerin ilgisini en çok hala 18.yy'daki yöntemler ile yapılan dondurma ve dondurma imalathaneleri çekmektedir. Halkın yaşadığı ağaçtan evler ve geleneksel taş mimari, demirci, marangoz gibi zanaat; resim, müzik gibi güzel sanat atölyeleri diğer ilgi çekici unsurlardır. Ekomüze, kasabanın bağlı olduğu bölgesel yönetim, yerel yönetim, halkın katılımı sivil toplum örgütleri ve Avrupa Birliğinden alınan destekle kurulmuştur. Ekomüzenin gelirleri giriş için alınan ücret, işletmelerin ve geleneksel ürünlerin satışlarından ve kiraya verilen mağazalardan elde edilmektedir. Ekomüze, yerel halk, belediye ve bazı sivil toplum örgütü gönüllülerinin oluşturduğu bir vakıf tarafından yönetilmektedir. Ekomüze eğitimler, kurslar, çeşitli amaçta toplantı, organizasyon ve aktiviteler gerçekleştirilebilmektedir. Ayrıca trekking, nehir sporları, dağcılık vb. gibi ekoturizm anlayışına uygun turistik aktivitelere olanak sağlamaktadır. Ekomüze genel olarak eğitim kurumları ve seyahat acenteleri ile çalışmaktadır (Maggi ve Falletti 2000). Şekil 2.9'da Ecomuseum della Montagna Pistoiese bir kısmı görülmektedir.

Şekil 2.9 Ecomuseum della Montagna Pistoiese-İtalya (Doğan 2010)

• **The Ecomuseum of Prali:** Dağlık Val Germanasca Bölgesi'ndeki vadide yer alan iki köyün çevrelediği coğrafi sınırlar içinde 18.Yüzyıl geleneksel yaşamının izlerini taşıyan bir ekomüzedir. Köy halkının ortak girişimiyle kurulan ekomüze, yine köylülerin oluşturduğu bir komite tarafından yönetilmektedir. Geçmişte kullanılmış bir maden ocağı, 18 - 19 yy'ın çalışma koşullarını ve kullanılan yöntemlerini yansıtmaktadır. Maden ocağı bir yeraltı tüneli olarak içindeki 2km'lik tren hattı ve çeşitli simülasyonlarla ziyaretçilerine heyecanlı bir deneyim sunmaktadır. Ekomüze içinde geleneksel zanaat üretimi ve ürünleri, el sanatları ve kültürel mirası tanıtan eserlerin yer aldığı bir kapalı müze bulunmaktadır. Bunun dışında ziyaretçilere dağ-doğa yürüyüşleri ve çeşitli aktivite imkanları sunulmaktadır. Halkın kültürel özelliklerini, alışkanlık ve geleneklerini yansıtan çeşitli festival ve törenler de yine ekomüzenin aktiviteleri arasında yer almaktadır. Geleneksel mimarinin, yerleşim düzeninin ve doğal kaynakların korunduğu ekomüze bölgesi içinde kütüphane, restoran, turistler için konaklama imkanı veren bir tesis bulunmaktadır. Ekomüzenin ziyaretçilerinin %50'si okullardan, geri kalanı bağımsız ve turlarla gelen ziyaretçilerden oluşmaktadır. Ekomüzenin geliri ziyaretçilerinden giriş için alınan bilet ücreti, restoran ve konaklama gelirleriyle geleneksel ürün marketlerinin satış gelirlerinden sağlanmaktadır (Doğan 2010). Şekil 2.10'da The Ecomuseum of Prali-Val Germanasca'nin geleneksel yaşam tarzı ve ekomüzenin genel görüntüsü görülmektedir.

Şekil 2.10 The Ecomuseum of Prali-Val Germanasca-İtalya (Doğan 2010)

2.2.6.3 İsveç örnekleri

Nijerya'da birçok farklı etnik gruba ait kültürel değerlerin yansıtıldığı birliktelik amaçlı ulusal müzenin açılması ve İsveç'te kurulan bölgesel kültürleri tanıtıcı gezici-seyyar sergilerin açılması, müzecilik fikrini köklü değişime sokan etkiler yaratmıştır (Varine 2005) Ülke genelinde 12 adet ekomüzesi bulunmaktadır. Bu ekomüzelerden örnekler aşağıda verilmektedir.

- **Kristianstads Vattenrike Ecomuseum;** İsveç'in güneyinde Helgean ırmağının çevrelediği bir bölgede kurulu olan ekomüze, sıra dışı bir tarihsel miras, doğal güzellikler ve birçok nadir bitki ve hayvan çeşitliliğine sahiptir. 1989 yılında Kristianstads yerel yönetimi tarafından bölgenin ekosistemi ve kültürel mirasını korumak amacı ile kurulmuştur. Ekomüzenin doğası, göl, göletler, nehir ve ormanlar ile kaplı ve yer altı suları açısından en büyük rezerve sahiptir. Ayrıca 35 çeşit ender rastlanan nehir balıkları, 225 kuş türü 15.000 civarındaki yaban hayvanı türüne sahiptir. Alana gelen ziyaretçiler isterlerse nehirde ilgili sporlar ve lisanslı balık tutma aktivitelerini gerçekleştirebilmektedirler. Ekomüze sadece belediye tarafından değil, çevreci dernekler, çiftçiler, yerel halk ve turistik işletmelerin sahiplerince ortaklaşa yönetilmektedir. Doğa temalı çeşitli eğitimler ve okullar için organizasyonlar düzenlenmektedir. Her haftasonu bölgesel ve ulusal sanatçıların katıldığı çeşitli aktiviteler düzenlendiği ekomüzede, yıllık ziyaretçi sayısı ortalama 150 bindir ve bunların %50'si Kristianstads Bölgesinin dışından gelmektedir (Doğan 2010). Şekil 2.11'de Kristianstads Vattenrike Ecomuseum'ı görülmektedir.

Şekil 2.11 Kristianstads Vattenrike Ecomuseum-İsveç (Doğan 2010)

2.2.6.4 Yunanistan örnekleri

Antik kentleri ile dikkat çeken Yunanistan 2 adet ekomüzesi bulunmaktadır.

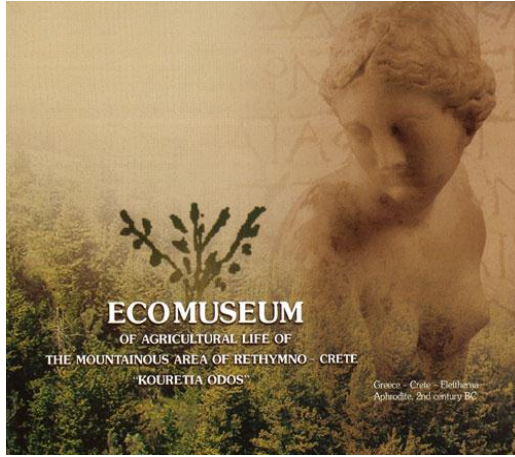
- **Kouretia Odos Ekomüzesi**, Girit Adası'nın dağlık Rethymno Bölgesinde yerel halkla, yerel yönetimin girişimleriyle, bir Avrupa Birliği projesi olarak 2007 yılında kurulmuştur. Ekomüze, kuruluşunda yer alan kesimlerin oluşturduğu bir vakıf tarafından yönetilmektedir. Tarıma bağlı yaşam, tarımsal üretim, organik tarım ürünleri, ekomüzenin en belirgin özellikleridir. Kouretia Odos Ekomüzesi, bölgeye gelen yerli ve yabancı turistlerin konaklama gereksinmelerini mevcut yapı ile olanaklar kapsamında çözümlenmekte, doğal çevreyi, yerel mimariyi bozacak yeni yapılaşmalara izin vermemektedir (Doğan 2010).

Psiloritis Dağı'nın kuzeybatısındaki doğal kültürel çevresi ve tarımsal yaşamıyla dikkat çeken dağlık Rethymno Bölgesi'nin kimliğini, günlük yaşamını tanıtan alanları kapsamaktadır. Ekomüze içinde; kültürel miras-belgeleme çalışması yapan ve bunu sergileyen bir müze, yerel kimlikle geleneksel kültürel değerlerini yansıtan bir kültür atölyesi ve yerel sanat atölyeleri bulunmaktadır.

Ekomüze bölgesinde yaşayan yerli halkın, tarım kaynaklı geleneksel üretim biçimleri, ürünleri, yemek kültürü gibi ekonomik, toplumsal ve kültürel yapının korunması, tanıtılması ve geleceğe taşınması sağlanmaktadır. Ekomüzedeki dağlık Rethymno Bölgesi'nin imajını oluşturan ve adını Kouretio Odos'tan alan tematik turlar düzenlenmektedir. Bu turlar ekomüze bölgesindeki antik dönemden bugüne kadarki karakteristik özellikleri gösteren önemli tarihi, antik yerleşim alanlarını kapsamaktadır. Kouretia Odos Ekomüzesi'ndeki faaliyetler aşağıdaki gibidir:

- Yunan Dili ve Uygarlığı ile Girit Kültürü kursları,
- Gastronomi kursları: Girit mutfağı ve yemek kültürü,
- Rakı, peynir, zeytinyağı üretim eğitimi atölyeleri,
- Doğa gezileri ve trekkingleri,
- Dağ-kaya tırmanışı eğitimleri ve uygulamaları,
- Arkeolojik turlar ve ören yeri gezileri,
- Seminer, kongre ve toplantı organizasyonları,
- Yerel halkın geleneksel üretim alanlarını keşif ve alışveriş olanaklarıdır.

Ekomüzenin odağı olan Kouriton Evi, kültürel mirasıyla çevreyi korumak için faaliyet gösteren bir kültür merkezidir. Kouriton Evi, Tzanakiana'nın tarımsal bölgesinde, tarihi Margarites Köyü yakınında bulunmaktadır. Köyün tarihsel geçmişi Minoan zamanına kadar uzanmaktadır. Köy içinde on üç Bizans Kilisesi, Venedik uygarlığına ait yapılar ve otuz tane eski ve yeni çömlek atölyesi bulunmaktadır. Bu bölge kendi içinde derin vadi ve yamaçlarına sahiptir. Kouriton Evi'nin temel faaliyetleri kapsamında çevresel politikalarla ilgili konuların teşvik edilmesi, çevre için ülkenin her yerinden eğitimcilerin katıldığı düzenleyici ve geliştirici eğitim programlarının organize edilmesi, agroturizm konferansların organize edilmesi, Avrupa Birliği programlarına katılmak yer almaktadır (Doğan 2010). Şekil 2.12'de Ecomuseum Kouretia Odos görülmektedir.

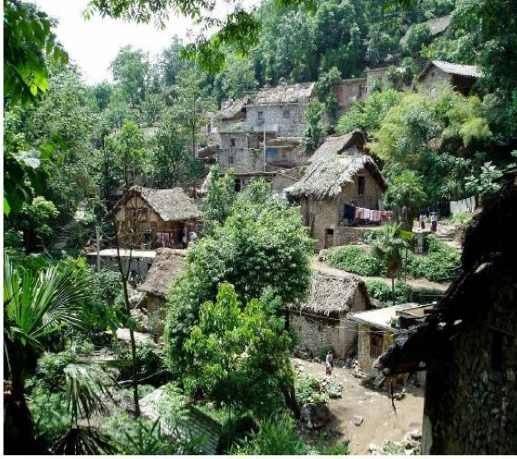
Şekil 2.12 Ecomuseum Kouretia Odos-Yunanistan (Doğan 2010)

2.2.6.5 Çin örnekleri

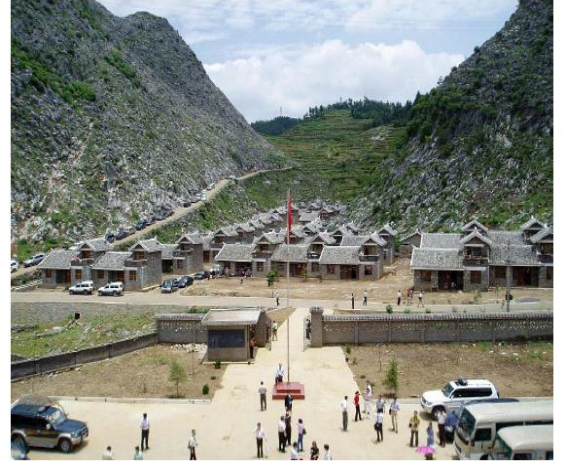
Uzakdoğu'da yapılan çalışmalarda öncelikle yerel kültürler ve workshop materyalleri toplanmış. Yerel halkın bu detayları fark etmesi, böylece mirasın önemini anlamaları sağlanmıştır. Yerel birliğe yardım komitesi, sürdürülebilirlik, yerel bir duygu oluşturulmaya sağlanmıştır. Bu amaçla İtalya, Japon ve Çin kültür varlığı geliştirilmeye ve bu sayede yerel altyapı, sosyal şart, çevre ve ekonomik yönetim geliştirmeye ve birçok sürdürülebilir yaklaşım belirlenmeye başlanmıştır. Var olan kültürel kaynakların en iyi kullanımının sağlanması ve bu kaynakların birleştirilmesi için yerel halk ve yerel kültürel yetkililer arasında güçlü bir bağ sağlanmıştır. Halkın önem verdiği alanlar tercih edilmiş, alanda var olan müzikler ve danslar ön plana alınmıştır. Böylece halkın alanı benimsemesi kolaylaştırılmıştır. Gönüllüler ve taban örgütlenme de önemli olmuştur. Sadece yerel grup önemi değil birleştirici ve kuruluş terimleriyle finansal ve personel desteği sağlanmıştır. Finansal destek ek gelir imkanı sağlamış böylece hükümetin destek vermesi işleri kolaylaştırmıştır. Yerel mimari üzerine yerel kültürel workshoplar yapılmıştır. İlk çalışmalar olarak anketler, hükümet görüşmeleri ve seminerler yürütülmüş. Böylece zorluklar belirlenip, çözüm yolları aranmıştır. Öncelikle alanın sorunları belirlenip, ona göre çözüm yolları bulunmuştur (Davis vd. 2008).

Ülke genelinde 10 adet ekomüzesi bulunmaktadır.

- **The Suojia Ecomuseum of the Miaos (Ecomuseum of Guizhou):** Çin'in Moğol Özerk Bölgesi'nin Guizhou eyaletinde, bölgesel yönetim, uluslararası müzeciler, bilim adamları ve antropologların kültürel mirası korumak amacıyla kurulmasını sağlayan bir ekomüzedir. Guizhou, Çin'in güneybatısında ve Moğolistan arasındaki sınırda kalan bir bölgedir. Miao, eskiden doğuyla batı arasındaki alışverişini sağlayan tarihi ipek yolunun üzerinde olan, onbeş hane oluşan ve bin yıllık geçmişi olan bir Moğol köyüdür. 2003 yılında faal hale gelen ekomüze, aynı zamanda Çin'de açılan etnik temelli ilk müze olarak da kabul edilmektedir. Uluslararası vakıfların yardımlarıyla eski evlerin restorasyonu yapılmış ve özgün mimari ile benzer yeni yaşam alanlarının inşa edilmiştir. Diğer kültürler ile çok az iletişimi olan yerel halk, Wang Dafang, özerk bölgesinin kültürel özelliklerini, geleneksel Moğol dans, şarkı, yiyecek ve şarap kültürünü korumaktadır. Ekomüze, bu geleneksel hayatın doğal ve kültürel mirasın korumasına hizmet etmektedir (Doğan 2010). Şekil 2.13'de The Suojia Ecomuseum of the Miaos-Ecomuseu of Guizhou görülmektedir.

Suojia: the old village

Suojia: the new village

Şekil 2.13 The Suojia Ecomuseum of the Miaos-Ecomuseu of Guizhou-Çin (Doğan 2010)

2.2.6.6 Japonya örnekleri

Ülke genelinde 9 adet ekomüze bulunmaktadır.

- **Tamagawa Ecomuseum:** 1993 yılında yerel halkın katkıları ile kurulmuştur. Tamagawa Kasabası, Tama Nehri'nin kenarında yerleşik geleneksel Japon yaşamı ve doğal güzellikleri ile ön plana çıkmaktadır. 200-300 yıllık geleneksel Japon evleri restore edilmiş; bunların bazılarında geleneksel Japon el sanatlarını ve ulusal kültürünü tanıtan müzelere dönüştürülmüştür. Ekomüze bölgesi içinde büyük bir park, sanat müzesi, bilim müzesi, meyve bahçeleri, çocuk oyun parkları, tapınak ve dinlenme alanları bulunmaktadır. Nehir bazlı aktiviteler yoğundur. Yerel mimarinin yanında çağdaş anlamda inşa edilen müze binaları da dikkat çekmektedir. Ekomüzedeki faaliyetlerin tamamı, yerel halk tarafından gerçekleştirilmektedir ve geleneksel kültürel adetlerine ilişkin yaratıcı birer aktör gibi çalışmaktadır. Yerel ekonomiye önemli katkı sağlayan bu faaliyetler, ekomüze ziyaretçilerinin de yoğun ilgisini çekmektedir (Doğan 2010). Şekil 2.14'de Tamagawa Ecomuseum görülmektedir.

Şekil 2.14 Tamagawa Ecomuseum-Japonya (Doğan 2010)

2.2.6.7 Kanada örnekleri

Ülke genelinde 13 adet ekomüze örneği bulunmaktadır.

• **Kalyna Country Ecomuseum:** Dünyanın en büyük alana sahip ekomüzesi olan Kalyna, 20 bin kilometrekarelik alanda daha çok Avrupa'dan (özellikle Almanya ve Ukrayna) göçen insanların yaşadığı bir bölgedir. Tipik coğrafi özellikleri Rusya ve Avrupa stepleri ile benzerlik taşıyan bölge, özellikle doğal özellikleri ile dikkat çekmektedir. Ekomüze anlamında birçoğu tarihi özellik taşıyan 100'den fazla dini yapı ve merkezde bulunmaktadır. Otantik köylerde tarihi, kültürel özelliklerin deneyimlendiği, yerel-tarihi mimarisi ile dikkat çeken ve ekolojik doğa-macera odaklı aktiviteler sunulan ekomüze turizm potansiyeline sahiptir. Her mevsim birçok farklı aktivite ve faaliyetin düzenlendiği ekomüzedeki, özellikle ekoturizm faaliyetleri öne çıkmaktadır. Şekil 2.15'de Kalyna Country Ecomuseum görülmektedir.

Şekil 2.15 Kalyna Country Ecomuseum-Kanada (Doğan 2010)

2.2.7.8 Türkiye örnekleri

Türkiye'de henüz resmi bir ekomüze olmamakla birlikte bu alanda bazı girişim ve çalışmalar başlamıştır

• **Hüsamettindere Ekomüzesi:** Dünya'daki farklı ekomüzeleri araştıran birkaç kişi tarafından Bolu'nun Mudurnu İlçe'sine bağlı eski bir Abhaz köyü olan Hüsamettindere özelinde yürütülmektedir. Köyün yerlisi olmayan birkaç kişi tarafından başlatılan ve bilimsel ya da akademik desteksiz yürütülen bu çalışmalar, çoğunlukla eski evlerin restore edilmesi ile turizme kazandırılması üzerinde yoğunlaşmıştır. 2004 yılından itibaren köyün eski ve kullanılmayan evleri bu gönüllü kişiler tarafından satın alınıp otantik değerlere ve özgün mimariye bağlı kalınarak restore ettirilmektedir. Satın alınmış olan kırk evden yirmi dört tanesi restore ettirilmiş ve bir ev de etnografya müzesi yapılmak amacı ile düzenlenmiştir. Samanlık olarak kullanılmış ve tahrip olmuş alanlar da spor ve dinlenme alanları olarak düzenlenmektedir. Henüz ekomüzeleşme sürecinin tamamlanmadığı köyde turizm hareketleri başlamış, restore edilen evlerden bazıları konaklama amacı ile faaliyete geçmiştir (Anonim 2015). Ancak bu proje, yerel halkın sürece aktif katılımının çok sınırlı olduğu daha çok dışarıdan ve ticari bir bakış açısı ile sürdürülen bir çalışma olduğu için ekomüzelerin temel ilke ve işleyişi çerçevesine uygun nitelikte gelişmemektedir. Yerel mirasın, mimari düzeyde ortaya çıkarıldığı, geleneksel, tarihi, kültürel düzeydeki çalışmaların henüz yeterli düzeyde gelişmediği görülmektedir. Turizme açılan köyün, turistik çekiciliği, doğası, özgün mimarili eski evleri ve yöresel yemekleri kullanılarak sağlanmaya çalışılmaktadır. Şekil 2.16'de Hüsamettindere Köyü Ekomüzesi görülmektedir.

Şekil 2.16 Hüsamettindere Köyü-Mudurnu-Türkiye (Orijinal 2015)

2.2.8 Ekomüzelerin yapısal karakteri

Ekomüzeler, kapalı bir alanda objelerin sunumuna dayanan klasik müzeciliğin aksine, yerel karakterin ve yerel kaynakların kombinasyonunu kapsayan bütüncül bir yaklaşımı temel alır. Bir ekomüzedede merkez ile bilgi aktarımını sağlayan anten birimler yer almaktadır. Bu anten birimler, ekomüzenin temasına göre servis birimleri (sıcak su kaynağı varsa termal tesis vb.), gözlem noktaları vb. içerir. Bu birimler birbirlerine yürüyüş yolları ile bağlıdır. Ekomüzenin temel yapısı çizelge 2.6'da sunulmuştur.

Çizelge 2.6 Bir ekomüzenin temel yapısı (Tuna ve Erdoğan 2013)

Basit yapı	Açıklama
Arazi	Alan
Çekirdek merkez ve anten birimler	Bilgilendirme merkezi ve halkla ilişkiler destek birimleri
Yürüyüş parkurları	
Servis yolları	Merkez birim ile anten birimler arası servis bağlantı yolları

Ekomüzeler mevcut alanların koruma aracı olarak;

- Bölgenin kimliğini temsil edecek özellikler taşıyan merkezi bir alanda kurulmalıdır.
- Yerel nüfusun ekomüze sürecine dâhil etmek için tüm aktörlerin birlikte katılımı sağlanmalıdır. (yerel sakinler, bağlı bulunan kasaba, köy sakinleri), yatırımcı, yerel yöneticiler vb.)
- Kolay erişim ve görünürlüğü arttırmak amacıyla ana yol hatlarına bağlantılar sağlanmalıdır.
- Ziyaretçi karşılama ve bilgilendirme birimleri, eğitim alanı, restoran, cafe alışveriş birimleri ile yerel aileler ve yerel esnaf ile işbirliği yapılarak oluşturulabilecek konaklama birimleri, yönetim ve toplantı alanları, yapılandırılmış yerleşim bölgeleri

dâhil olmak üzere ziyarete açık alanlarda gösteri ve deneme alanları bulunmalıdır (Tuna ve Erdoğan 2013).

Ekomüze kavramı, geçmiş dönemlerdeki toplumların bıraktığı kültürel mirasın bölgeni doğal peyzajı ile bütünleştirilmesi ilkesine dayanmaktadır. Bu nedenle ekomüze uygulamalarının kültürel peyzajın tüm niteliklerini taşıdığını söylemek mümkündür.

Daha spesifik olarak Rivière Ekomüzeleri, insan ve insanın doğal ve kültürel çevresini gösteren iki bileşik sistem olarak tanımlanmaktadır. Bu sistem; belirli bir bölgenin jeolojik oluşumundan itibaren tarihsel gelişim sürecini, mekansal sistem ise, doğal peyzaj ile insan tarafından biçimlendirilen yapılandırılmış alanları içermektedir (Tuna ve Erdoğan 2013).

Ekomüzenin temel hedefi, açık hava müzelerindeki yapılaşmanın aksine kırsal yapıların ve peyzajın yerinde korunarak (in situ) geleneksel, tarımsal ve kırsal faaliyetlerin devamlılığının sağlanmasıdır (Tuna ve Erdoğan 2013).

2.2.9 Ekomüzelerin Yönetimi

Ekomüzeler yönetsel anlamda irdelendiğinde ve ekomüzelere ilişkin nizamnamenin 6. maddesinde, ekomüzenin faaliyetlerine destek veren üç ayrı komite tanımlanmaktadır. Bunlar; bilimsel komite, kullanıcı komitesi ve yönetim komitesidir.

Bilimsel komite, ekomüzenin faaliyetlerine ve konu alanına ilişkin olarak tarım/ziraat, biyoloji, ekonomi, etnoloji, jeoloji, tarih, sanat tarihi, sosyoloji gibi farklı alanlardaki uzmanları içermektedir. Bu uzmanlar, bilimsel programı geliştirmekte, aktivitelerin sürekliliği konusunda yönetimi desteklemekte, kullanıcı komitesinin önerilerinin bilimselliğini değerlendirmektedir. Kullanıcı komitesi, toplumsal katılımı sağlamak üzere, eylem planının oluşturulması, hedeflenen sonuçların uygunluğunun değerlendirilmesi ve iyileştirilmesi gibi konulara ilişkin faaliyet gösteren ve müze ile yakın temas halindeki kullanıcı kurum ve kişileri içermektedir. Yönetim komitesi ise,

müzei finanse açıdan sürekli destekleyen kurum ve kuruluşların, belediye ve bakanlık bilimsel program birimlerinin, yerel örgütlenmelerin, özel sektörün ve diğer kamu kuruluşlarının temsilcilerinden oluşur. Bu kişiler, müzenin bütçesini kontrol ederek, yönetim ve işletmeye yönelik destek sağlamaktadırlar (Tuna ve Erdoğan 2013).

Ekomüzelerin idari organizasyonuna ilişkin olarak Madran (2001), bir ekomüze organizasyonunda üçlü bir işletim sistemine değinmektedir. Bunlar; “ekomüzenin kapalı merkez alanında görev yapan ücretli profesyoneller, bölge halkından temsilciler ve sektör sorumluları”, ekomüzenin merkezinde ve anten istasyonlarında görev yapan teknisyenler, animatörler, işletmeciler, sanayiciler, yerel yönetimler, yerel kurum ve kuruluşlar gibi ilişkide olunan topluluklardır. Böyle bir idari organizasyon bazı mekansal verilerin sonucunda belirginleşmiştir, bu mekansal veriler ise:

- Genel bilgilendirme ve resepsiyon alanları,
- İdari mekânlar,
- Sergileme mekânları,
- Labaratuvar/analiz mekânları,
- Arşiv merkezi
- Koruma laboratuvarı
- Sosyo-kültürel çalışmalar atölyesi
- Toplantı salonları ve çok amaçlı salonlar
- Konukevi
- Gezi güzergâhları, seyir alanları şeklinde belirlenmiştir (Tuna ve Erdoğan 2013).

Uzmanlar tarafından önerilen başarılı Ekomüze projelerinin kriterleri aşağıda sıralanmıştır.

- Güçlü fakat duyarlı yöneticiler
- İyi tanımlanmış gereklilikler veya görev
- Kapsayıcı süreçleri
- Alana bütüncül yaklaşım
- Toplum kökenli etkileyici ağlar
- Soyut mirasın önemini tanıması

- Kültürel, doğal ve soyut miras kaynaklarının korunması
- Geçmiş ve geleceğin bağlantılarının yapılabilmesi, şimdiki alanın tartişılabilmesi, yerel kimliğin sürdürülmesi ve tekrarının desteklenmesi
- Sürdürülebilir olma esaslarına dayandırılmaktadır (Murtas ve Davis 2009).

3. MATERYAL VE YÖNTEM

Bu bölümde araştırmada kullanılan materyal ve yöntemlere yer verilmiştir.

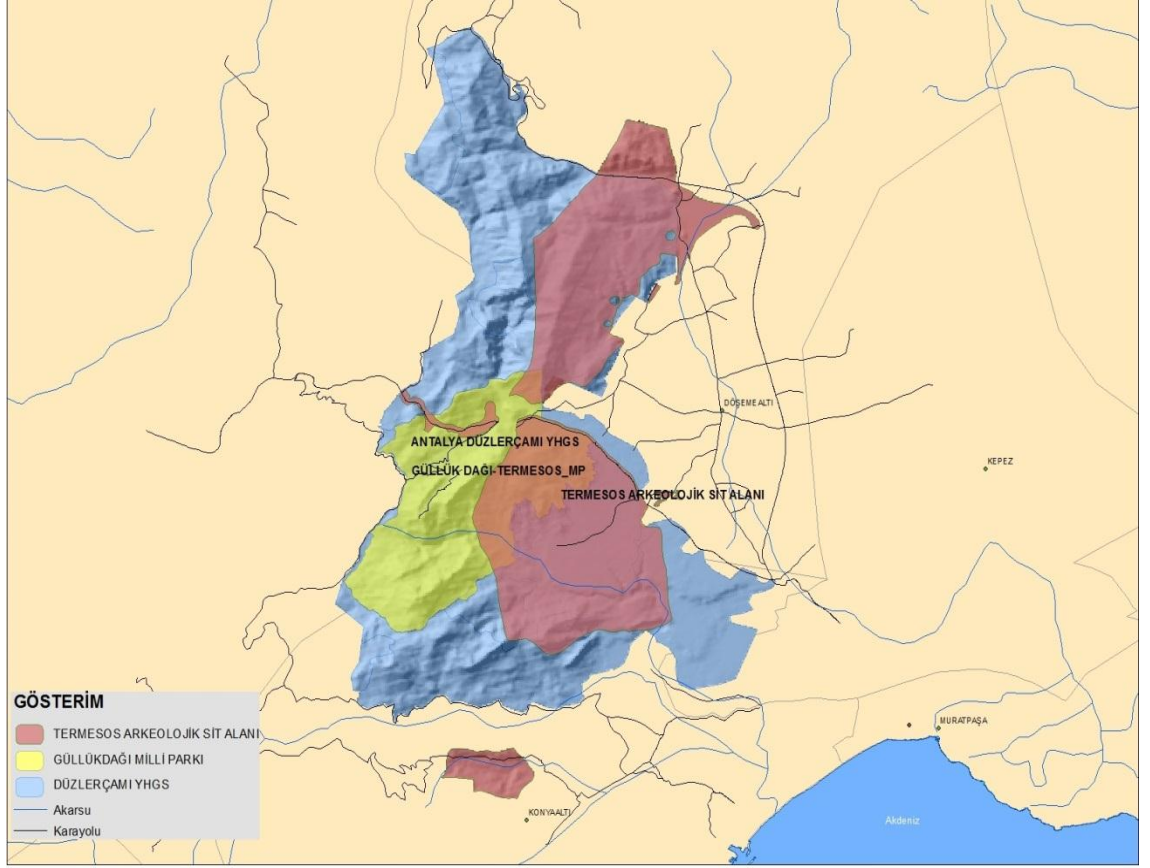
3.1 Materyal

Bu araştırmanın ana materyali; Antalya İli'nin 34 km. kuzeybatısında bulunan, coğrafi koordinatları, 37⁰ Kuzey – 30⁰ Doğu'da bulunan ve Düzlerçamı Yaban Hayatı Geliştirme Sahası ve Güllük Dağı Milli Parkı içerisinde bulunan Termessos Antik Kentinde yapılan alan çalışması, alan içerine yapılan yerinde inceleme sonucunda elde edilen bulgular, yayınlar ve literatür çalışmaları, yapılmış ekomüze uygulamaları incelenmiştir.

Termessos Antik Kenti ile hakkında yapılmış araştırma, kitap ve makaleler, alan için hazırlanmış Termessos Milli Parkı Uzun Devreli Gelişme Planı, Düzlerçamı Yaban Hayatı Geliştirme Sahası Yönetim Planı ve Kültür Bakanlığı tarafından hazırlanmış kültür envanteri gibi kaynak kitaplar kullanılmıştır.

Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Doğa Koruma ve Milli Parklar tarafından gerçekleştirilen Termessos Milli Parkı Plan ve Ekomüze konulu alıştay verileri değerlendirilmiştir. Tez danışmanı Prof. Dr. Elmas ERDOğAN ve Termessos ve ekomüze konusunda çalışma yapmış uzmanların katıldığı ve incelemelerin gerçekleştirilmesi sonucu elde edilen uzman görüşleri değerlendirilmiştir.

Termessos (Güllük Dağı) Milli Parkı'ndaki korunan alanların sınırları Şekil 3.1'de verilmiştir. Mavi olarak gösterilen alan yaban hayatı geliştirme sahası, yeşil renk milli park kırmızı renk ile gösterilen alan arkeolojik sit alanıdır.

Şekil 3.1 Termessos (Güllük Dağı) Milli Parkı'ndaki korunan alanların sınırları (Orijinal 2015)

Şekil 3.2'de gösterilen müze binası, Milli Park girişinde bulunan piknik alanı içinde bulunmaktadır. Araştırma kapsamında yerel halkın bölge hakkında bilgi verilecek birim olarak düşünülmektedir. Aynı bina alana gelen ziyaretçilerin toplanıp, ekomüze, antik kent, alanda bulunan yaban hayatı, endemik bitkiler hakkında bilgi verilip, bina içinde yapılacak 3 boyutlu görseller ile alanın insanlar tarafından algılanması kolaylaştırılacaktır. Bina ve çevresinde bulunan satış ünitelerinde yöresel ürünler satış üniteleri ve dinlenme yerlerinde antik dönem bitki çayını içmeleri sağlanacaktır.

Şekil 3.2 Müze Binası (Müge Altınalan Arşivi 2012)

3.2 Yöntem

Araştırmanın gerçekleştirilmesinde izlenen yöntem üç aşamalı olarak kurgulanmıştır. İlk aşama; kütüphane araştırmaları gerçekleştirilmiş, literatür taranması yapılarak ilgili araştırma, kitap, makale vb. yazılı ve görsel kaynaklar irdelenmiştir. İkinci aşamada ise; farklı dönemlerde arazi etüd-analiz çalışmaları yapılarak arkeolojik sit alanının mevcut durumu, sorunları ve olanakları saptanmıştır. Üçüncü aşamada ise; bu çalışmalar doğrultusunda planlama, tasarım ve ekomüze uygulamasına yönelik öneriler geliştirilmiştir. Yapılan etüd analiz çalışmaları ve değerlendirmeler kapsamında araştırma alanına ilişkin sorun ve olanakları belirlenmiştir. Bu anlamda;

Olanaklar

- Orman ile iç içe bir kent konumunda olması,
- Arkeolojik Sit Alanı ziyaret edilirken spor yapma fırsatı sağlaması, bazı insanlar için farklı olanaklar sağlaması,
- Alan için Termessos Uzun Devreli Gelişme Planı ve Düzlerçamı Yaban Hayatı Geliştirme Sahası Yönetim ve Gelişim Planının yapılmış olması,
- Topografik yapı bakımında özelliğinin bulunmasıdır

Sorunlar

- Antik kente ulaşımın yaya olarak sağlanması birçok ziyaretçi için sıkıntı yaratmakta,
- Alanın milli park, arkeolojik sit alanı hem de yaban hayatı geliştirme sahası olması nedeni ile ilgili iki bakanlığın hükümlerinin geçerli olması yönetim ve yetki karmaşasına neden olmakta,
- Kentin tamamının orman içinde kalması nedeni ile antik kent yapılarının algılanmasını güçleştirmekte ve bütünlüğü sağlanamamakta,
- Kentin ören yeri niteliğinde olması nedeniyle kent yapıların tamamının olmamasıdır

4. ARAŞTIRMA BULGULARI

Araştırmanın bu bölümünde Antalya İli coğrafi ve iklimsel özellikleri, Termessos Antik Kenti hakkında detaylı etüd ve analizler gerçekleştirilerek alanın yakın çevresinde bulunan korunan alanların fauna ve flora özellikleri irdelenmiştir.

4.1 Termessos Antik Kenti Tarihsel Gelişim

Termessos Antik Kenti ile ilgili olarak Prof. Dr. Işın YALÇINKAYA tarafından Karain Mağarası'nda yapılan kazılar sonucunda elde ettiği bulgulara göre bu bölgenin yerleşim tarihinin başlangıcının M.Ö. 50.000'lerde olduğu saptanmıştır. Mağaranın resmini şekil 4.1'de görölmektedir.

İlk çağda Likya adını alan bölge Konya İli ile Pamphilya arasında denize doğru geniş bir yarımada şeklinde uzanan bir bölgedir. Batı sınırını Esençay (Ksantos Çayı) meydana getirmektedir. Doğu bölümünün uzun süre Pamphilya'ya ait olduğu düşünölmüş, kuzeyi ise belirgin bir sınırı bulunmaksızın Kabalia ve Pisidia dağlık bölgeleri arasında bulunmaktadır. Likya bölgesinin haritasının şekil 4.2'de görölmektedir.

Termessos ilk olarak 1944 yılında Antalya devlet orman işletmesinin kurulması üzerine bu işletmenin sınırları içine dahil edilmiştir. Daha sonra, 1962 yılında Düzlerçamı Örnek Orman İşletmesi hudutlarının genişletilmesi sonucu Termessos'ta bu işletme sınırlarına dahil edilmiştir.

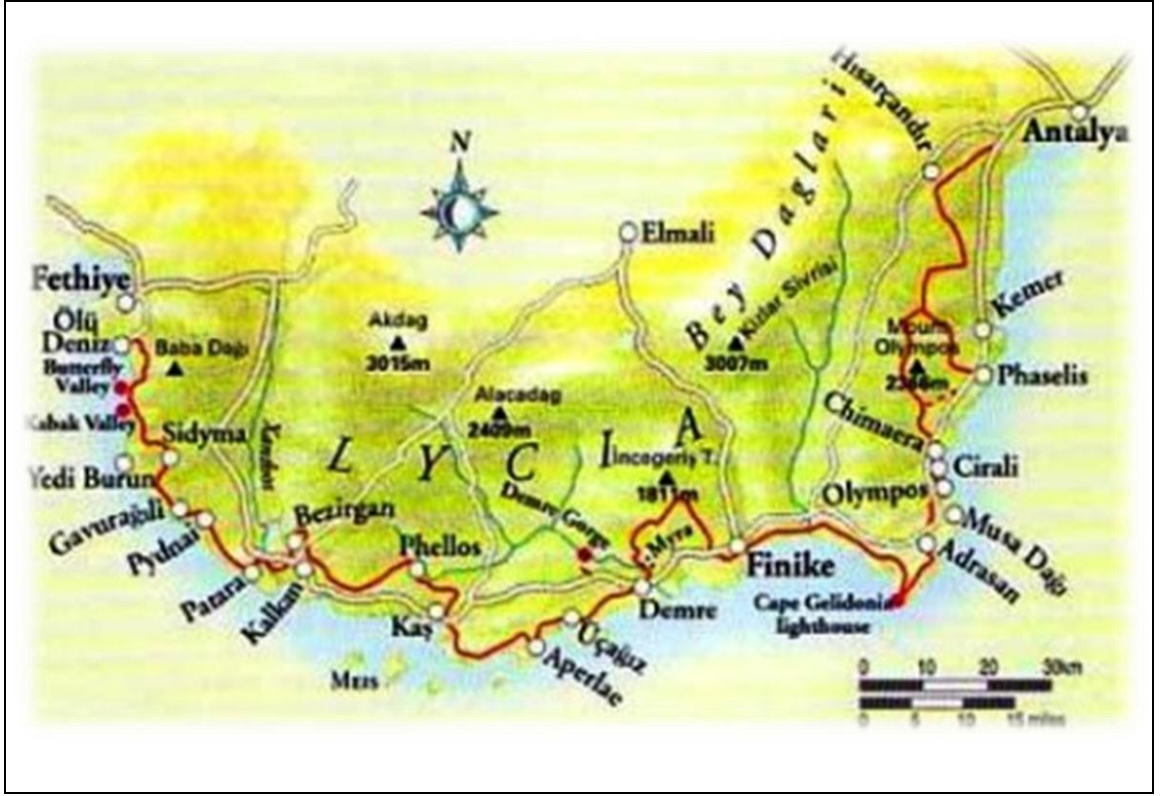
Özel mülkiyet durumu; Milli Park sınırları içine şahıs mülkiyeti olarak Yenice Kahvesi'nin yakınında ve toplam 26.78 ha. üstünde üç ayrı arazi parçası girmektedir. Halen bu topraklarda kuru tarım ve zeytincilik yapılmaktadır. Diğer bir şahsa ait arazide Kel Dağ'ın kuzeyinde ve Burhan Deresi boyunca uzanmakta ve burada da kuru tarım yapılmaktadır.

Ayrıca Milli Park sınırının geçtiği, Eren Tepe-Katran Dağları mıntıkasında da küçük bir arazi mevcuttur (Anonim 1970).

Şekil 4.1 Karain Mağarası (www.geziresim.com 2014a)

Homeros Destan'ında adı geçen Likyalılar ülkenin kuzeyinde Solima adını taşıdığı anlaşılan Güllük Dağı ve Termessos şehri civarında oturan Solimi'lerden ayrı tutulmaktadır. Bu bölgede M.Ö. 700 yılına doğru bir tek Yunan kolonisi kurulabilmiştir. Bölge Lidya Kralı Kroissos döneminde bağımsızlığını koruyabilmişse de Pers Komutanı Harpasos tarafından Pers Krallığı'na katılmıştır. Kral Darius zamanında burası birinci Satraplığa dahil olmuştur. M.Ö. 460'daki Evrinedon Deniz Savaşı'ndan sonra Atina devlet adamı ve kumandan Kimon donanması ile bu sahilleri alıp, Likya Bölgesinin bağımsızlığını kazandırmıştır. Şekil 4.1'de Akdeniz Bölgesinin antik dönemdeki isimlerinin geçtiği harita yer almaktadır.

Şekil 4.2 Likya Bölgesi Haritası (/likyayolu.wordpress.com 2014b)

M.Ö. 334-333 tarihlerinde Makedonya kralı Büyük İskender'in Anadolu seferi sırasında Likya'yı fethetmiş ve komutanlarından Nearkhos'un satrap olarak ülkenin başına geçmiştir. Böylece bu bölgelerde Yunan kültürünün etkisine girmiş ve yerel kültürler yok olmaya başlamış hatta yazısı bile tamamen yok olmuştur.

Helenistik dönemde bu bölgeye Büyük İskender'in komutanlarından Antigonas hakim olmuş, sonra diğer komutanı olan Ptomemais'in egemenliği altına girmiştir.

M.Ö. 1. yy'dan itibaren bölgedeki şehir devletleri arasında bir Likya birliği kurulmuş bu birlik 25 şehirden oluşmuştur. Bu şehirlerde 3 sınıfa ayrılmıştır. Birinci sınıf Ksantos, Pinara, Olympos, Mira ve Tlos şehirleri olmuştur. O dönemdeki bu kentlerden her biri 3 oya sahip 5 büyük şehirdir. 2. sınıfın ikişer 3. sınıfın ise birer oy hakkı bulunmaktadır. Likya'nın bağımsız olduğu dönemde bu şehirlerinin elçilerinin her sonbaharda kurdukları mecliste içişlerinden başka dış işlerle de uğraşıp, harp, sulh ve anlaşmalara karar vermişlerdir (Anonim 1968).

Bugün Antalya, Burdur ve Isparta illerini kapsayan bölge ilk çağlarda Pamphillia, Pisidia, Milyas ve Likya'yı kapsamaktadır. Pamphliya tarihinin, M.Ö. 50.000 yılına kadar uzanmaktadır. Antalya'nın kuzey batısında Yağca Köyü civarındaki Karain Mağarası'nda ele geçen buluntulardan anlaşılmaktadır. Antalya İli kültürel haritası şekil 4.3'de görülmektedir.

Pamphilya Yunanistan'da bazı krallıklar ve aynı zamanda yüksek bir medeniyet kurmuş olan Aka'lar tarafından alınmıştır. Bu ilk kolonizasyonu M.Ö. 7. yy'da bir ikinci izlemiş ve bu kez Anadolu'nun batı kıyılarında İonya ve Aiolis bölgelerinde oturan Yunanlılar tarafından alınarak bu alanda Perge, Silyon, Aspendos ve Side gibi koloni şehirleri kurulmuştur (Anonim 1995).

Herodotos'a göre, Pamphilya Lidya Kralı Kroisos tarafından alınmış ve bu krallığın yıkılmasından sonra, M.Ö. 547-6 yy'da Perslerin eline geçmiştir. Ortaya çıkan satraplık bölünmesinde bu bölge I. Satraplığın içine alınmıştır. Bölge M.Ö. 334'de Makedonya Kralı Büyük İskender'in istilasına uğramıştır. Onun ölümünden sonra generallerinden Antigonas'a geçmiştir. Antigonas M.Ö. 301'deki İpsos Savaşı sonunda yenilip ölünce Antalya çevresinin Selevkos'ların Asya Krallığı ile Lisimakhos devleti arasında bir tampon devlet rolü oynayan Pleistarkhos Devleti'ne tabi olduğu anlaşılmaktadır. Bu devlet kısa ömürlü olmuş ve ortadan kalkmıştır. Bu karışıklık döneminde bazı şehirler bağımsızlığını ilan etmiştir (Herodotos 2002).

Suriye Kralı Büyük Antiokos'un yenilgisi ile sonuçlanan Magnesia (Manisa) savaşından sonra Likya, Romalılar tarafından Rodos'a verilmiştir. Fakat halkın büyük direnişinden sonra M.Ö. 168'den itibaren bağımsızlığını ilan etmiştir.

M.Ö. 1. yy'dan itibaren şehir devletleri arasında bir Likya Birliği kurulmuş ve bu birlik Roma Dönemi'nde de devam etmiştir.

M.Ö. 159-138'de Bergama Kralı Attalos kurduracağı yeni bir kent için Antalya'yı seçmiş, kent kurucusu Attalis'a bağlı olarak Attaleia adı verilmiştir. Doğu kaynaklarına Adalia biçiminde geçen bu sözcüğün çağlar boyunca değişimi ile Antalya adını almıştır.

M.Ö. 158 yılında Bergama kralı ikinci Attal Fledelf tarafından Antalya Kalesi inşa edilmiş, M.Ö. 133'de Roma vilayeti olmuştur.

M.Ö. 103'de Likya Eyaleti kurulduktan sonra Pamphilya bu eyaletin bir parçasını meydana getirmiştir.

M.Ö. 36'da Antionis burasını Galatya Kralı Amintas'a vermiş fakat imparator Augustus Galatyayı eyalet haline getirince Pamphilya bölgesi tekrar Likya'ya dahil edilmiştir. Bunun en önemli sonucuda ülkenin özelliklerini kaybederek kuvvetli bir Yunan kültürü etkisine girmesi olmuştur (Anonim 1995).

Şekil 4.3 Antalya İli kültürel haritası (www.uyduharita.org 2014c)

M.S. 188 yılında yapılan Apameria Barışı'ndan sonra bu bölgenin Roma'nın müttefiki Bergama Krallığına bırakılıp bırakılmadığı bilinmemektedir. Ancak bu tarihten kısa bir süre sonra Pamphilya'nın batı kısmı Bergama kralı II. Attalos tarafından alınmıştır.

Bu kral bölgenin başlıca limanı olan Side'yi ele geçiremediği için kendi ismiyle adlandırdığı Athaleia (Antalya) liman şehrini kurmuştur.

M.Ö. 5 yy' da Bizans Dönemi'nde Attaleia işlek bir liman haline gelmiştir. Daha sonraki yüzyıllarda Bizanslılar, haçlılar ve Türkler tarafından birkaç kez el değiştirmiştir. 12. yy'da Selçuklular Döneminde kent duvarları sağlamlaştırılmış ve Antalya donanma için ana durak yeri seçilmiştir. Antalya 15. yy başından sonra Osmanlı sancaklarından biri olmuştur.

Antalya 1. Dünya Savaşından itibaren İtalyanlar tarafından işgal edilmiş 9 Temmuz 1921 yılında Türklere teslim edilmiş ve Cumhuriyet Dönemi'nde il olmuştur (Anonim 1995).

Termessos, Pisidia Bölgesi'nin "Milyas" olarak anılan güneybatı bölümünde, bugün "Güllük" adını taşıyan Solymos Dağı'nın dorukları arasındaki vadide, Anadolu'nun en eski halklarından Luvi'lerin soyundan gelme Solym'ler tarafından kurulmuş önemli bir antik kenttir. Orman içinde korunan ören yerlerinin en çarpıcılarından biri olup, aynı adı taşıyan Milli Park içinde yer almaktadır. Güllük Dağı (Termessos) Milli Parkı; bitki örtüsü ile bölgenin botanik parkı, soyu tükenmekte olan yaban hayvanların dahil bir çok hayvanı barındırma özelliği ile hayvanat bahçesi görünümündedir (www.antalyamuzesi.gov.tr 2014d).

Kültür Varlıkları Genel Müdürlüğü'nün web sayfasında yazan bilgilerde; Antalya'nın 30 kilometre kuzeybatısında yer alır. Denizden ortalama yüksekliği 200 metre olan Antalya dağları çevresindeki travertenlerden 1.665 metre yükseklikte, Güllük Dağı'nın tepesinde doğal bir platform üzerine kurulmuştur. Birçok doğal bitkinin arasında saklanmış ve sık çam ormanlarıyla sınırlanmıştır. Termessos'un, doğal özellikleri diğer

antik şehirlerden daha farklı ve etkileyici bir niteliği bulunmaktadır. Doğal ve tarihi zenginlikleri nedeni ile antik şehrin adını taşıyan Milli Park ilan edilmiştir (www.kulturvarliklari.gov.tr 2013).

Termessos kentinin isminin içerdiği –ss- suffixi kentin iskan tarihinin M.Ö. 3000'lere kadar çıktığını göstermektedir. Filolojik belgeler, Termessos'un köken bakımından, Anadolu'nun en eski kavimlerinden birini meydana getiren Luwi'lere dayanan bir yerleşme yeri olduğunu işaret etmektedir. Yazıtlardan şehrin baş tanrısı olduğu anlaşılan Zeus Solymeus'un Luwilerin en önemli tanrısı Tarhu(nt)'nun çok büyük olasılıkla Hellenleşmiş şekli olması, sözü edilen tanrının isminden türemiş bulunan Trokontas şahıs adına ve ayrıca Armasta, Nanelis, Sanda vb. Luwi kökenli şahıs isimlerine Termessos yazıtlarında çok sık rastlanması, bunun açık birer kanıtıdır. (Abbasoğlu, 1987). Strabo'ya göre, Pisidia halkı olan Termessos sakinleri kendilerini Solymi olarak çağırırlardı. Yaşadıkları dağa da verilen bu isim, sonraki yıllarda Zeus'la özdeşleştirilen ve burada da Zeus Solymes kültürünün yükselmesine sebep olan Anadolu tanrılarında Solymes'den gelmektedir. Termessos madeni paralarında genelde bu tanrı yer almakta ve paralara adını vermektedir (www.kulturvarliklari.gov.tr 2013).

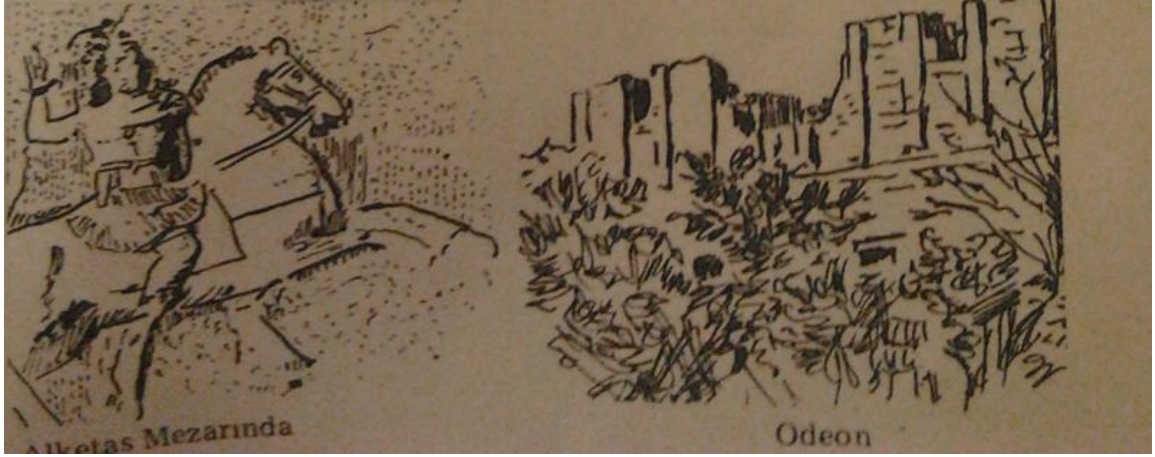
Gür'e göre (2007); Termessos bir Pisidia yerleşmesidir. Strabon, Termessosluları diğer Pisidialılar gibi savaşçı bir kavim olarak nitelemektedir. Termessoslular kendilerini Solymililer olarak adlandırmışlardır. Bazı araştırmacılar şehrin ilk yerleşim tarihinin Hititler dönemine kadar indiğinden söz ederek, Hitit metinlerinde geçen "Attarimma" kentinin Termessos olacağını savunmaktadır. Şehrin tarihi hakkında ilk kesin veriler M.Ö. 4.yy aittir. Birçok yapı ve kitabenin gösterdiği gibi şehir M.Ö. 3.yy'da hellenleşmiştir. M.Ö 70'te Termessoslular Romalılar ile dostluk antlaşması imzalamışlardır.

M.S. 2. ve 3.yy'da Termessosluların en parlak dönemi olmuştur. Roma İmparatorluğu'nun yardımları ile Termessoslular şehri ihtişamlı yapılarla donatmışlardır. Daha sonraki yüzyılda gerileme olmuştur. Bunun başlıca nedeni şehrin erişimi güç bir konumda bulunması ve su ihtiyacını karşılayamamasıdır. Bunu sonucunda antik şehir terk edilmiştir (Gür 2007).

Likya'nın Araxa şehrinde bulunan bir yazıt, Termessos hakkında önemli bilgi verir. Bu yazıtta göre, M.Ö. 200'lerde Termessos bilinmeyen sebeplerden dolayı Likya şehirleri birliği ile savaştadır. M.Ö. 199'da Termessos kendini tekrar Pisidialı komşusu İsinde ile savaşta bulunmuştur. Bu dönemde M.Ö. 2. yy'da Küçük Termessos kolonisinin şehrin yanında kurulduğu anlaşılmıştır. Termessos, eski düşmanı Serge ile daha iyi mücadele edebilmek için Pergamum Kralı II Attalos ile dostça ilişkiler içine girmiş ve II. Attalos da bu dostluğun anısına Termessos'da 2 katlı bir stoa inşa ettirmiştir (www.kulturvarliklari.gov.tr 2013).

Şehir tarihi hakkında detaylı bilgilere ilk olarak Büyük İskender'in M.Ö.333'de kenti kuşatması ve Termessoslu'ların güçlü bir savunma yaparak kenti teslim etmemesiyle olmuştur (www.antalyamuzesi.gov.tr 2014d).

Tarihçi Diodors, Termessos tarihinde olayları tüm detaylarıyla kaydetmiştir. M.Ö. 319'da İskender'in ölümünden sonra, generallerinden biri, Antigonos Monophtalmos, kendisini Küçük Asya'nın hükümdarı ilan etmiştir ve esas destekçisi Pisidia olan rakibi Alketas ile savaşmak için hazırlanmıştır. Antigonos Monophtalmos'un kuvvetleri, 40.000 piyadeden, 7.000 süvariden ve ayrıca sayısız filden meydana gelmiştir. Bu üstün nitelikli kuvvetlere yenik düşen Alketas ve arkadaşları Termessos'a sığınmışlardır. Termessos halkı, onlara yardım etmiş; bu sürede, Antigonos şehrin önüne gelmiş ve burada kamp kurarak düşmanın kendisine iade edilmesi için çabalamıştır. Yabancı bir Makedon uğruna şehirlerinin felakete sürüklenmesini istemeyen Termessos yaşlıları Alketas'ın iade edilmesine karar vermişler ancak genç Termessoslular verdikleri sözü tutmak istemişler ve bunun dışına çıkmayı reddetmişlerdir. Yaşlılar, Alketas'ı bırakma niyetleriyle ilgili bilgilendirmek amacıyla Antigonos'a heyet yollamışlardır. Savaşa devam etmek için yapılan gizli bir plana göre, Termessoslu gençler şehri terk etmeyi başarmıştır. Yakında tutsak olacağını öğrenen Alketas, düşmanın eline verilmektense ölmeyi tercih etmiş ve kendini öldürmüştür. Yaşlılar, Antigonos'a Alketas'ın cesedini yollamışlar ve bir anıt dikmişlerdir. Şekil 4.4'de Alketas'ın Termessos'a gelişini gösterir çizim görülmektedir (www.kulturvarliklari.gov.tr 2013).

Şekil 4.4 Alketas'ın Termessos'a gelişi (Çimrin 1982)

İskender'in ölümünden sonra kent Ptolemyler tarafından alınmıştır. M.Ö. 189 yılında komşu şehir İside'yı zapteden Termessoslu'lar İside halkının şikayeti üzerine Anadolu'daki Roma kuvvetleri komutanı Manlius Vulso tarafından cezalandırılmışlardır.

M.Ö. 71'de Roma ile arasında "dostluk ve ittifak" bulunan Termessos'un işlerinde bağımsız olduğu ve kendi kanunlarını kendileri yapacakları konusu da Roma senatosunca kabul ve tasdik edildiği bilinmektedir. M.Ö. 36'dan 25'e kadar Galatia'lı Amyntas'ın Pisidya'nın diğer kentleriyle Termessos'u da yönetmiştir.

Roma İmparatorluk döneminde ise şehrin bağımsızlığını koruduğu bastığı sikkelerden anlaşılmaktadır. Şehrin Bizans döneminde ve sonraki devirlerdeki durumu hakkında hiçbir veri bulunmamaktadır. Termessos kenti terk edildikten sonra yeni bir yerleşmeye tanık olmadığı gibi deprem ve doğal tahribin dışında oldukça sağlam ve iyi korunmuş ören yerlerinden biridir (www.kulturvarliklari.gov.tr 2013).

Termessos, gerek yapı kalıntılarının zenginliği, gerekse doğal değerleri nedeni ile 19. yy'dan beri birçok gezgin ve araştırmacı tarafından ziyaret edilmiş ve çeşitli araştırmalar gerçekleştirilmiş bir alan olmuştur.

Şekil 4.5 Alandan Görüntü (Orijinal 2014)

Şekil 4.6 Alandan Görüntü (Orijinal 2014)

1841-1842 yıllarında alanda araştırma yapan ve şehri ilk defa keşfeden kişi J. A. Schönborn'dur.

1842 yılında teğmen T.A.B. Spratt, doğa bilimci E. Forbes ile rahip E. Th. Daniel'den oluşan heyet kentteki yapı kalıntılarını inceleyip ilk defa alana ilişkin vaziyet planı çıkartmıştır (Abbasoğlu 1987).

Avusturyalı K.G. Lanckoronski başkanlığında bir heyet kenti bilim dünyasına detaylı olarak tanıtmış, ekibin mimarı G. Niemann kentin kalıntılarının çizimlerini ve restitüsyonlarını yapmış, arkeoloğu olan E. Petersen belli başlı kalıntıların tanımını yapmış ve yazıtların bir bölümü toplanmış ve eserlerinde yayınlamıştır.

1889 yılında G. Cousin epigrafik çalışmaların sayısını araştırmış ve bir makalede yayınlamıştır (Abbasoğlu 1987).

1902 yılında Epigrafik çalışmaları ile tanınan R. Heberdey'in araştırmaları önemli bir nokta olmuş, şehirdeki bütün yazıtları toplamış ve zengin bir repertorium oluşturmuş ve şehrin genel bir rekonstrüksiyonunun yapmıştır.

1970 yılında Orman Bakanlığı bünyesindeki Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü alanı Milli Park ilan etmiştir.

1986 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün izni ile İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Antalya Bölgesi Arkeoloji Araştırmaları Merkezi adına bir ekip yüzey araştırmaları yapmıştır (Abbasoğlu 1987). Alanın genel görüntüsü şekil 4.5- 4.6'da görülmektedir.

4.2 Coğrafi Yapı

Antalya kentsel bölgesi gelişme deseni açıklama raporundan alınan verilere göre (1995), Akdeniz Bölgesi, batıda ve doğuda denize doğru uzanan Teke ve Taşeli Platosu ile bunlar arasında yer alan Antalya Körfezi ve gerisindeki sıradağlardan oluşmaktadır.

Antalya Bölgesi'nin batı bölümünü Antalya, Burdur ve Isparta illerinden oluşmaktadır.

İlin kara sınırları ise, Toros sıradağları meydana getirmekte ve il bu kesimde batıdan doğuya doğru Muğla Burdur, Isparta, Konya ve İçel illeri ile çevrilmektedir.

Antalya il toprakları 20.815 km²'lik bir alana sahiptir. Doğu batı doğrultusundaki uzunluğu 300 km kuzey güney yönündeki uzunluğu ise 184 km'yi bulan Antalya bölgesi 37.397 km²'lik bir yüzölçümüne sahiptir. Bölge alanı Türkiye yüzölçümünün %4.79'nu oluşturmaktadır.

Antalya (Pamphylia) Ovası, Postmiosen çağda oluşmuştur. Yine aynı çağda meydana gelen ve ovanın orta kısmını sulayan Düden (Kataraktes), Aksu (Kestos) ve Köprüçay (Eurymedon) gibi önemli akarsular getirdikleri alüvyonlar ile Akdeniz Ovası'nı oluşturmaktadır.

Açıklama raporuna göre (1995), Teke yöresi dağ sıraları güney-batı, kuzey-doğu yönlerinde uzandığı ve dağlar kıyıya çok yaklaştığı için buralarda büyük ovaların oluşmasına engel olmuştur. Genellikle yüksek dağlar ve yüksek düzlüklerin hakim olduğu bölgede yer yer dere ve çaylara bağlı olarak meydana gelmiş küçük ovalar bulunmaktadır.

Antalya çevresinde Aksu, Serik, Alara, Alanya ve Antalya ovası ile bütünleşen bir ova sistemi zengin, verimli, korunması gerekli doğal kaynaklar olarak yer almaktadır. Kıyıdan başlayan ve ortalama olarak deniz seviyesinden 100 m yüksekliğe çıkan bu ovalar, genellikle % 0-3 eğimli alüvyon ve genç topraklar ile hidromorfik alüvyon

topraklardan meydana gelmektedir. Dağlık alanlardan daha küçük ölçekte olmakla birlikte bazı ovalara rastlanmaktadır. Bunlar arasında önemli ovalar Elmalı, Bozova ve Korkuteli ovalarıdır.

Antalya İli'nin % 77.8'ini kaplayan ve yer yer 3000 m'yi geçen Bey Dağları ile Toros dağlarının hakim formasyonu kalkerdir. Kolay eriyebilmesi nedeni ile bunun topografyaya etkisi büyük olmuş, sayısız düden, polye, dolin, yeraltı nehri ve mağaralarla tipik bir karst coğrafyası ortaya çıkmıştır.

Bölgede, ovalar ile dağlık alanlar arasında, % 5-20 eğimli alanları kapsayan ve ortalama 100 m yüksekliğinden başlayarak 250-500 m. yükseltilere kadar hafif bir eğimli çıkan alanlarda hakim doğal bitki örtüsü tipik maki florasıdır (Anonim 1995).

Ülke kıyılarının yaklaşık % 6,3'ünü (450 km) kapsayan Antalya ilinin batı kesiminde dağlar, denize dik olarak indiklerinden girintili çıkıntılı bir kıyı çizgisi ve derin bir deniz meydana gelmektedir. Şekil 4.7.'da Antalya İli haritası görülmektedir.

Dağların kıyıdan itibaren yer yer ani yükselişleri, kıyıyı tekdüzelikten kurtarmış, birçok küçük ve güzel manzaralı koylar oluşmuştur. Antalya çevresinde özellikle Perge, Side, Aspendos, Düden, Manavgat vb. güzellikler, tarih ve arkeoloji ile bütünleşen dünyada ender rastlanan bir doğa, tarih ve kültür bütünlüğü yaratmıştır (Anonim 1995).

Termessos Milli Parkı Güllük dağı antik ismi Solymos olan dağlık bir bölgedir. Toroslar tümü ile deniz seviyesi üzerine çıkmışlar ve dağ silsileleri oriantasyon sonucu, bugünkü durumlarını almışlardır. Batı Toroslar üzerindeki Güllük Dağı (1265 m.) ve diğer dağlar kuzeydoğu - güneybatı istikametinde uzanmışlardır. Daha kuzeyde ise istikametleri kuzeydoğu - güneybatıdır. Çeşitli yükseklikte zirveleri olan bu dağlar jeomorfoloji yönünden kabarık şekillerin unsurlarını teşkil ederler. Bölgede topoğrafyanın başka bir karakteristiği de düzlüklerden bu kabarık şekillere doğru çıkan basamak serisidir (Anonim 1970).

Şekil 4.7 Antalya İli haritası (2hpinsaat.com 2015a)

4.3 Jeoloji

Morfolojiye olan etkisi dejenerasyon ile meydana gelen toprağın niteliği yapı malzemesi ve maden yörelerinin dağılışı ile olan bağı göz önüne alındığında bölge litolojik karakterine göre altı sınıfa ayrılmıştır.

- I. Zaman Formasyonları
- II. Zaman Formasyonları
- III. Zaman Formasyonları
- II. ve III. Zaman Formasyonları
- IV. Zaman Formasyonları
- Yeşil Kayaçlar
- I. Zaman Formasyonları yapı temel zemini olarak çok değişik karakter göstermektedir. Gevşek yapılı şistlerden iyi yapı malzemesi temin edilmez ise de kalker ve mermerler yapı taşı ve kireç üretimi için iyi niteliktedir.
- II. Zaman Formasyonları genel olarak iyi yapı taşı ve kireç üretimi için elverişli kayalardan meydana gelmiştir.
- III. Zaman Formasyonları bölgede iklimin Sıcak ve yağışlı olan kısımlarında (fazla yüksek olmayan bölgelerde) kırmızı, iklimin ılık ve yağışlı olan (yüksek olan yerler) kısımlarında gri-kahverengi topraklarla örtülüdür.

- II. ve III. Zaman Formasyonları ince taneli gri kalkerlerden oluşur. Tabakaların ince kıvrımlı ve kırıklı olmaları sebebiyle erozyona elverişli olan bu formasyonların bulunduğu bölgelerde topografya oldukça bozuk ve toprak örtüsü diğer formasyonlara oranla yer yer daha kalın orman toprağı niteliğindedir.
- IV.Zaman Formasyonları bölgenin düz ve az eğimli yörelerini kaplayan çakıl, kum, kil ve şilt karışımı genel olarak akarsu birikintileri materyallerinin teşkil ettiği alüvyon formasyonlarıdır. Tarıma elverişli alanlardır.
- Yeşil Kayaçlar genel olarak fazla çatlaklı ve iklimin de uygun etkisiyle kolaylıkla dejenerasyona uğramaya elverişli alanlardır.

Bölgenin jeolojik yapısı maden varlığı ve çeşitliliğı üzerine etkili olmuştur. I. Zaman Formasyonu içerisinde kurşun, demir, barit ve taş kömürü yataklarına rastlanır. II. Zaman Formasyonları içerisinde boksit ve krom madenleri görülür (Demir 1976).

Alan için hazırlanan Uzun Devreli Gelişim Planına (UDGP) göre (1970), Alanda var olan karst hareketlerin yanı sıra çok miktardaki yüzey sularının hareketleri ile bölgede vadiler meydana gelmiştir. Elmalı belinden doğan ve yumuşak tabakaların eğimine uyan Yenice Vadisi daha aşağıda diğer yan derelerle birleşip Yenice düzünü meydana getirmektedir. Kel dağdan sonra bu dere Burhan deresi adını almaktadır ve daha güneyde Güher kanyonuna dökülmektedir. Bu sistemi besleyen yan derelerden biri de Termessos'tan inen Güllüalan deresidir. Bu dere burada yumuşak tabakanın eğimine uyar ve yukarı kısımlarında karst olayları görülmektedir. Bu vadilerin alüvyonları ve abrazyon düzlüğüne tekabül eden traverten basamak birleşip Antalya ovasının bir parçası olan I numaralı sekiyi meydana getirmektedir.

Güneyde, Güllük dağ ve Kocadağ arasında bulunan Meçine kanyonu kimyasal aşınma ve tektonik hareketler neticesinde meydana gelmiştir. Kanyon'un 500 - 600 m. arasında değişen dik duvarları, Batı Torosların stratigrafik sıralanışını gösteren mükemmel bir örnektir.

Yenice vadisinden Termessos harabelerine doğru uzanan şist- radyolarit formasyonlar batıya doğru da uzanarak geniş alanlar kaplamaktadır. Yer yer üzerine serpantin ve kalker blokları gelen bu serilerin yaşı, hemen hemen 135 milyon yılı bulmaktadır (Anonim 1970).

4.4 İklim

Dünden Bugüne Antalya İl Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınında bulunan verilere göre (2010), Antalya İli iklimi genel olarak Akdeniz iklimi karakterindedir. Yazları sıcak ve kurak, kışları ılık ve yağışlı olarak tanımlı olan iklim, diğer bir ifade ile tipi diğer bir deyişle mutedil deniz ve sıcak deniz iklim sınıfına girmektedir. Daha iç kesimlerde ise “soğuk yarı-kara iklim” tipi görülmektedir.

Yazları sıcaklık 28-36⁰ arasındadır. Öğle saatlerinde sıcaklığın 40⁰'nin üzerine çıktığı görülmektedir. Ocak ayında ise sıcaklık ortalama 10-20⁰ arasında değişmektedir. Kar yağışı görülmediği ilde, don hemen hemen hiç olmaz. Yağış olmadığı günler hava açık ve güneşli olmaktadır. İlde ortalama nispi nem %64 civarındadır.

Antalya'nın kıyı bölgelerinde yazları, hem uzun hem de sıcaktır. Kışları, bile ılığa yakın serinlikte geçmektedir. Yazın hiç görülmeyen yağmur, aralık, ocak ayları ile çok nadir olarak ilk ve son bahar aylarında sağanak olarak yağmaktadır.

Yılın ancak 40-50 günü kapalı ve yağışlıdır. Antalya, yılda ortalama 300 güneşli günü, 18,7⁰ yıllık sıcaklık ortalaması ile yılın 12 ayı turizm hareketine açık, ender kentlerden biridir. Yılın dokuz ayı da denize girilebilir (Anonim 2010b).

UDGP'de geçen verilere göre (1970), Antalya'ya nazaran Termessos bulunduğu yükseklik nedeni ile daha düşük sıcaklık değerleri gösterip, daha fazla yağış almasına rağmen Akdeniz iklimi özelliği yine hakim olarak görülmektedir. Termessos'un vejetasyonu da Akdeniz rejimine uygun olduğunu gösteren en önemli delildir (Anonim 1970).

Termessos Antik şehri denizden 1050 m yükseklikte Güllük Dağı eteklerindedir. Savunma surlarından ve topografik özelliklerinden korunmalı bir konumdadır. Güllük Dağı (Solymos) ise 1.650 m yükseklikte olup şehrin güney doğusunda yer almaktadır (Gür 2007).

4.5 Flora

Alçıtepe tarafından yapılan araştırma sonucuna göre (2011); “Mart 1996-Ekim 1997 tarihleri arasında toplanan 1100 civarında bitki örneğinin değerlendirilmesi sonucunda 92 familyaya ait 392 cins ve bu cinslere ait 680 tür saptanmıştır. Toplam takson sayısı ise 698’dir. Termessos Milli Parkı’nda 680 türün 80 (% 11.76) tanesi endemiktir. Şekil 4.8-4.9-4.10’da alanda bulunan *Crocus biflorus* subsp. *isauricus* endemik çiğdem görülmektedir.

Türkiye’de genellikle en fazla endemik tür Antalya-Muğla yörelerinde, Artvin-Rize dolaylarında, Hakkari ve Tuz Gölü çevresinde, Orta Toroslar’da, Anadolu diyagonalinde, Amanoslar’da ve Batı Anadolu Dağları’nda bulunmaktadır (Alçıtepe 2011).

Şekil 4.8 Alanda bulunan endemik bitki (Müge Altınalan arşivi 2012)

Şekil 4.9 *Crocus biflorus* subsp. *isauricus* endemik çiğdem (Orijinal 2014)

Şekil 4.10 *Crocus biflorus* subsp. *isauricus* endemik çiğdem (Orijinal 2014)

Şekil 4.11 Fauna ve flora örnekleri (Müge Altınalan arşivi 2012)

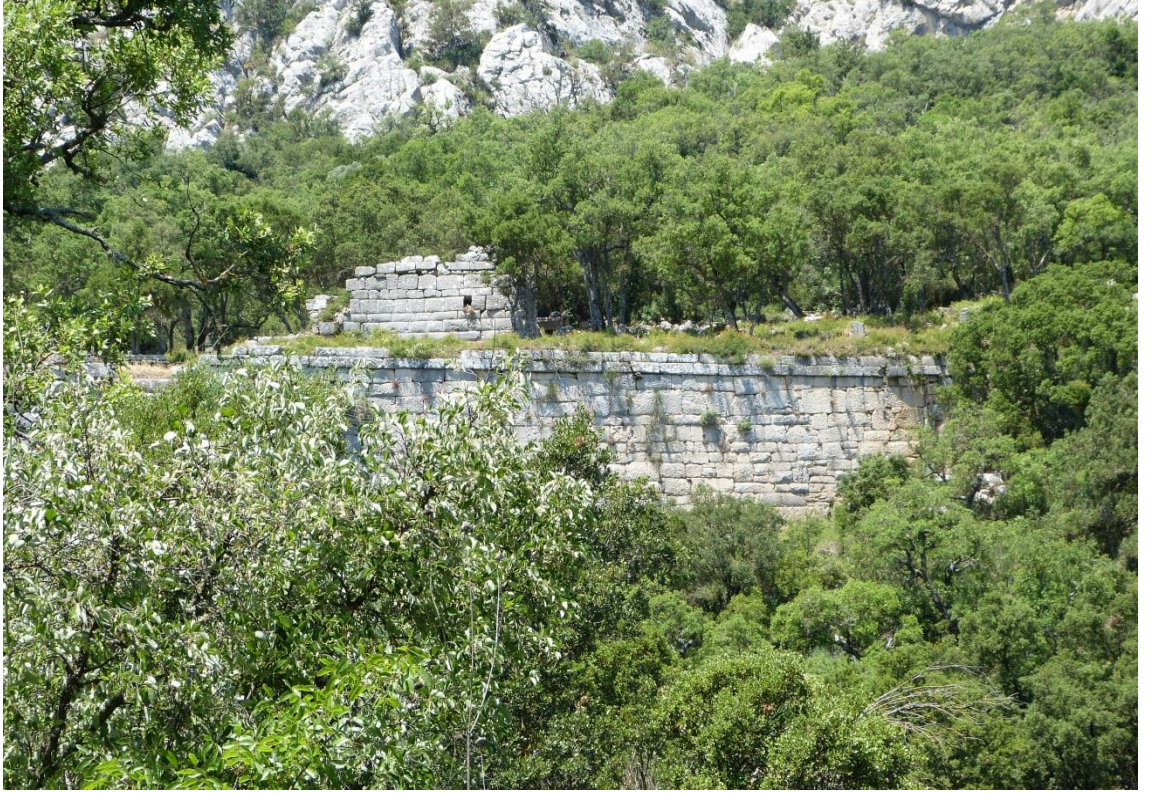

Şekil 4.12 Fauna ve flora örnekleri (Müge Altınalan arşivi 2012)

Alan, topoğrafyasındaki derin kanyon oluşumları, geniş platolar, küçük tepelikler ve yükselen dağlar, yer yer engebeli aşırı sarp kayalık ve kalkerli yapısı ile zengin flora ve fauna çeşitliliğine sahiptir. Şekil 4.11-4.12’de alanda bulunan bitkiler ve kelebek örnekleri birlikte gösterilmektedir. Alçak rakımlarda kızılçam ve maki hakimdir. Yükseldikçe sedir ve ardıç saf ve karışık ormanlar, dere içlerinde akarsu ekosistemine ait zakkum, yabani mersin, defne, çınar ve diğer türler, alpin zonda da otsu türler ve Gramineae ağırlıklı çayırlar yer almaktadır (Alçitepe 2011). Şekil 4.13- 4.14’de antik kent yapıları ile bitkiler birlikte görülmektedir. Yaban Hayatı Geliştirme Sahası yönetim planı verileri göre (2011); çizelge 4.1 Alanda tespit edilen endemik ve tehlike altında olan bitkiler, çizelge 4.2 alanda tespit edilen ağaç ve ağaççıklar, çizelge 4.3 alanda tespit edilen çalılar, çizelge 4.4 alanda tespit edilen otsu bitkilerin listeleri verilmektedir.

Şekil 4.13 Alanda bulunan bitkiler (Müge Altınalan arşivi 2012)

Şekil 4.14 Alanda bulunan bitkiler (Müge Altınalan Arşivi 2012)

Çizelge 4.1 Alanda tespit edilen endemik ve tehlike altında olan bitkiler listesi (Anonim 2011)

<i>Dorystoechas hastata</i> Boiss.Heldr. ex Bentham (Dağ çayı)	VU
<i>Thymus revolutus</i> Celak	VU
<i>Muscari muscarimi</i> Medikus (Müşkülüm)	VU
<i>Alkanna pinardii</i> Boiss (Havacivaotu) Δ	EN
<i>Onosma strigosissimum</i> Boiss.	EN
<i>Cyclamen coum</i> Miller (Domuzağırşağı) Δ	n/l
<i>Centaurea solstitialis</i> L. subsp. <i>pyracantha</i> (Boiss.) Wagenitz	LR (nt)
<i>Iberis carica</i> Bornm.	LR (nt)
<i>Origanum minutiflorum</i> O.Schwartz &P.H.Davis (Yaylakekiği)	LR (nt)
Çizelge 4.1. Alanda tespit edilen endemik ve tehlike altında olan bitkiler listesi (Anonim 2011) (devamı)	
<i>Sideritis pisidica</i> Boiss.&Heldr.	LR (nt)
<i>Colchicum baytopiorum</i> C.D. Brickel	LR (nt)
<i>Carduus rechingeranus</i> Kazmi	LR (Ic)
<i>Gladiolus anatolicus</i> (Boiss.) Stapf.	LR (Ic)
<i>Phlomis lycia</i> D.Don (Deliçalba)	LR (Ic)
<i>Eryngium thorifolium</i> Boiss.	LR (cd)
<i>Centaurea luschaniana</i> Heimerl.	LR (cd)
<i>Centaurea lycia</i> Boiss.	LR (cd)
<i>Trigonella lycica</i> Hub.-Mor.	LR (cd)
<i>Ballota glandulosissima</i> Hub.-Mor & Patzat	LR (cd)
<i>Sideritis condensata</i> Boiss.&Heldr.	LR (cd)
<i>Sideritis stricta</i> Boiss.& Heldr.	LR (cd)
<i>S. aleurites</i> Boiss.& Heldr.	LR (cd)
<i>Stachys pinardii</i> Boiss.	LR (cd)
<i>Allium sandrasicum</i> Kollmann, N. Özhatay & Bothmer	LR (cd)
<i>Allium junceum</i> Sm.subsp. <i>tridentatum</i> Kollmann, Özhatay&Koyuncu	LR (cd)
<i>Ferulago pauciradata</i> Boiss.&Heldr. (Çakşır otu)	
<i>Helichrysum pamphylicum</i> Davis & Kupicha (Ölmez otu)	
<i>Onosma tauricum</i> Pallas ex Willd. var. brevifolium	
<i>Ricotia carnosula</i> Boiss & Heldr.	
<i>Ricotia sinuata</i> Boiss & Heldr.	
<i>Campanula lyrata</i> Lam. subsp. <i>Lyrata</i>	
<i>Carex divulsa</i> Stokes subsp. <i>corigyne</i> (Nelmes) Ö.Nilson	
<i>Pphlomis bourgei</i> Boiss.	
<i>Hyacinthella heldreichii</i> (Boiss.) Chouard	

Çizelge 4.2 Alanda tespit edilen ağaç ve ağaççıklar (Anonim, 2011)

<i>Pinus brutia</i>	Kızılçam
<i>Pinus nigra</i>	Karaçam
<i>Pinus halepensis</i>	Halepçanı
<i>Pinus pinea</i>	Fıstıkçanı
<i>Populus alba</i>	Ak kavak
<i>Populus tremula</i>	Titrek kavak
<i>Cedrus libani</i>	Lübnan sediri
<i>Eriolobus trilobatus</i>	Geyik elması
<i>Laurus nobilis</i>	Defne
<i>Juglans regia</i>	Ceviz
<i>Cercis siliquastrum</i>	Erguvan
<i>Ceratonia siliqua</i>	Keçiboynuzu
<i>Arbutus andrachne</i>	Sandal
<i>Juniperus oxycedrus</i>	Katran ardıcı
<i>Juniperus exelsa</i>	Boz ardıç
<i>Juniperus foetidissima</i>	Kokar ardıç
<i>Cupressus sempervirens</i>	Servi
<i>Ostrya carpinifolia</i>	Kayacık
<i>Pistacia terebenthus</i>	Menengiç
<i>Olea europaea</i>	Zeytin
<i>Fraxinus angustifolia</i>	Çiçekli dişbudak
<i>Platanus orientalis</i>	Çınar
<i>Acer spp.</i>	Akçağaç
<i>Pryus spp.</i>	Ahlat
<i>Arbutus unedo</i>	Kocayemiş
<i>Alnus glutinosa</i>	Kızılağaç

Çizelge 4.3 Alanda tespit edilen çalılar (Anonim, 2011)

<i>Vitex agnus-castus</i>	Hayıt
<i>Daphne sericea</i>	Dafne
<i>Daphne gnidioides</i>	Develik
<i>Styrax officinalis</i>	Ayı fındığı
<i>Crategus monogyna</i>	Alıç, geyikdiken
<i>Paliurus spina-christi</i>	Karaçalı
<i>Clematis cirrhosa</i>	Yabani asma
<i>Clematis flammula</i>	Yabani asma
<i>Myrtus comminus</i>	Mersin
<i>Erica manipuliflora</i>	Funda
<i>Quercus coccifera</i>	Kermes meşesi
<i>Quercus infectoria</i>	Mazı meşesi
<i>Spartium junceum</i>	Katırtırnağı
<i>Calicotome villosa</i>	Keçiboğan
<i>Anagyris foetida</i>	Domuz diken
<i>Nerium oleander</i>	Zakkum
<i>Cotinus coggyria</i>	Boyacı sumacı
<i>Tamarix parviflora</i>	İlgın
<i>Thymelaea</i>	Serçe dili
<i>Smilax aspera</i>	Silcan
<i>Colutea melanocalyx</i>	Patlangaç
<i>Rubus sancta</i>	Böğürtlen
<i>Rosa canina</i>	Kuşburnu
<i>Sorbus umbellata</i>	Üvez
<i>Phillyrea latifolia</i>	Akça kesme
<i>Capparis spinosa</i>	

Çizelge 4.4 Alanda tespit edilen otsu bitkiler (Anonim, 2011)

<i>Sarcopoterium spinosum</i>	Abdestbozan
<i>Ranunculus spp.</i>	Düğün çiçeği
<i>Anemone coronaria</i>	Anemon, Manisa lalesi
<i>Cyclamen coum</i>	Sıklamen
<i>Papaver spp</i>	Gelincik
<i>Ruscus aculeatus</i>	Tavşan memesi
<i>Asparagus acutifolius</i>	Kuş konmaz
<i>Urginea maritima</i>	Ada soğanı
<i>Dorystoechas hastata</i>	Dağçayı
<i>Scilla spp.</i>	
<i>Muscari spp.</i>	Sümbül
<i>Fritillaria carica</i>	Ters lale, ağlayan gelin
<i>Fritillaria acmopetala</i>	Ters lale
<i>Colchicum spp.</i>	Güz çiğdemi
<i>Asphodelus aestivus</i>	Çiriş otu
<i>Thymus spp.</i>	Kekik
<i>Salvia spp.</i>	Adaçayı
<i>Orchis spp.</i>	Orkide
<i>Phlomis bourgaei</i>	Çalba, çoban çirası
<i>Gladiolus spp.</i>	Glayöl, karga soğanı
<i>Crocus spp.</i>	Çiğdem
<i>Astragalus spp.</i>	Geven
<i>Euphorbia spp.</i>	Sütleğen
<i>Ornithogalum spp.</i>	Akyıldız
<i>Cistus spp.</i>	Laden, karahan
<i>Dianthus spp.</i>	Yabani karanfil
<i>Campanula spp.</i>	Çançiçeği
<i>Onosma spp.</i>	Emzik otu
<i>Onopordum boissieri</i>	Eşek dikenini
<i>Centaurea spp.</i>	Peygamber çiçeği
<i>Anthemis spp.</i>	Papatya
<i>Ceterach officinarum</i>	Altınaotu
<i>Ephedra campylocarpa</i>	Denizüzümü
<i>Adiantum capillus-veneris</i>	Venus saçı
<i>Adonis aestivalis</i>	Kuş lalesi
<i>Ranunculus spp.</i>	Düğün çiçeği
<i>Alyssum spp.</i>	
<i>Silene spp.</i>	Nakıl
<i>Trifolium spp.</i>	Üçgül
<i>Melilotus spp.</i>	Yonca
<i>Eryngium spp.</i>	Yılan dikenini
<i>İnula spp.</i>	Andızotu
<i>Ptilistemon chamaepeuce</i>	

Antalya İl sınırları içinde kayıtlı bitki türlerinin sayısının yaklaşık 2000 olduğu, bu türlerden de 500 tanesinin endemik olduğu anlaşılmaktadır. Termessos Milli Parkı Antalya il sınırları içinde bulunmakta olup, tümüyle Akdeniz fitocoğrafik bölgesi içinde kalmaktadır.

Termessos Milli Parkı ile Sarısu - Saklıkent arasında yapılan çalışmalarda endemizm oranlarının birbirine yakın olduğu, ancak Antalya İli için yapılan çalışmadaki endemizm oranının Korunan Alandan küçük olduğu görülecektir. Aslında her üç çalışmada da endemik tür sayısı birbirine yakındır. Ancak Antalya şehrinde yapılan çalışmada toplam tür sayısı içindeki fitocoğrafik bölgesi bilinmeyen türlerin sayısı ve oranı oldukça yüksek olduğu için, endemik türlerin sayısı diğer araştırmalardaki sayılara yakın olmasına rağmen toplam sayı içindeki oranı düşük olmuştur (Alçitepe 2011).

Şekil 4.15 Dorystoechas hastata devrent çayı (websitem.gazi .edu.tr 2015b)

Termessos Antik kentinde yetişen ve 3. jeolojik zamandan bu yana antik kentte yaşadığı için Antik bir bitki olan, yörede Dağçayı veya Devrent Kekiği gibi adlar verilen Dorystoechas hastata endemik bitki Termessos Antik kenti tiyatrosunun merdivenlerin bulunduğu tespit edilmiştir. Şekil 4.15’de bu bitki görülmektedir. Bu bitki Anadolu’nun

Buzul Çağından kalan nadir türlerdendir, bu bitkiyi görmek için yurtdışından bitkisever turistler Termessos Antik kentine gelmektedir. Antik Termessos insanı tarafından çay ve ilaç yapımında kullanılan Devrent Çayı Likyalılardan Türkiye'ye sadece mimari kalıntıların değil, endemik bitkilerden yapılan ilaç ve yeme-içme kültürünün de miras kaldığını göstermektedir. Termessos Antik kentte bilimsel adını Toroslar'daki Antik İsaurya Devleti'nden alan endemik bir çiğdem türü de bulunmaktadır. *Crocus biflorus* subsp. *isauricus* olarak adlandırılan bu çiğdem yanı sıra *Phlomis grandiflora* var. *grandiflora* adında bir endemik cabla da bulunmaktadır. Antik kentte en az 4 endemik bitki bulunmaktadır. Bunlardan birkaçı *Aristolochia lycica* (Likya Loğusaotu), *Campanula rimarum* (Çançiçeği), *Colchicum baytopiorum* (Acıçiğdem), *Corydalis paschei* (Kazgagası), *Eremepoa attalica*, *Fritillaria carica* subsp. *carica* (Karya Terslalesi), *Himantoglossum montis-tauri* (Toros Dağları Orkidesi), *Onosma nanum* (Emzikotu) ve *Ricotia sinuata*'dır. Ayrıca Milli Park içinde yetişen iki endemik yaylaçayı olan *Sideritis pisidica* ve *Sideritis stricta*'dan yapılan çayları yöre halkı aynı Likyalılar döneminde olduğu gibi kullanılmaktadır (Vural vd 2010).

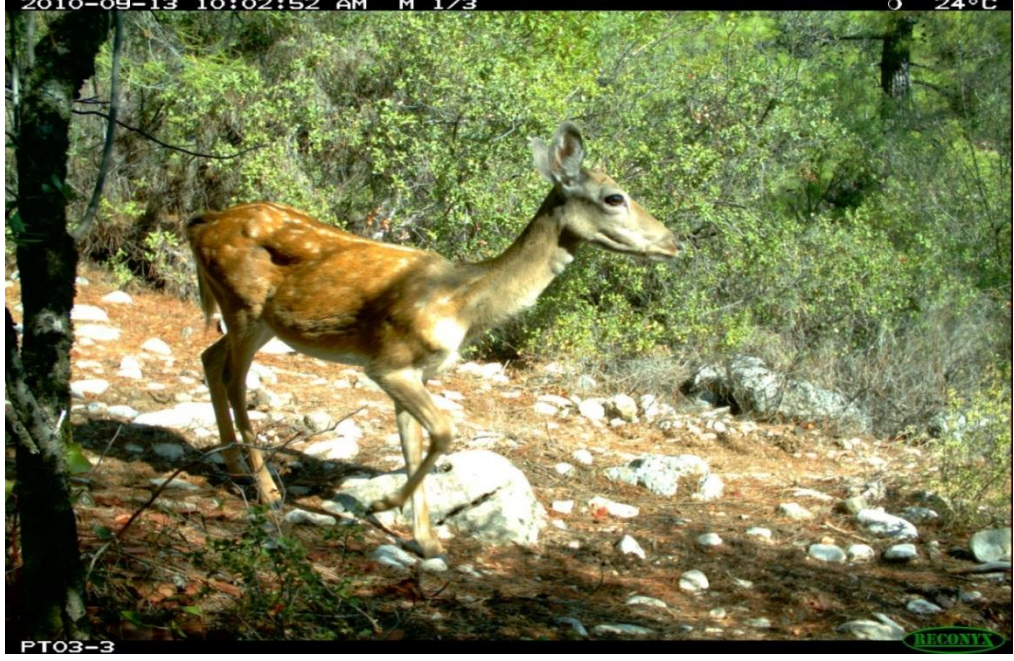
Akdeniz Havzası'nda hüküm süren yumuşak iklime adapte olmuş yaprak dökmeyen türlerden oluşmaktadır.

Akdeniz'deki bitki örtüsü, turizm ve tarımın gelişmesi ile bazı türler günümüzde yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalmaktadır (Alçitepe 2011).

4.6 Fauna

Düzlerçamı Yaban Hayatı Geliştirme Sahası'nın kuruluşunda alan için öncelikli olarak düşünülen hedef türler Alageyik (*Dama dama*) ve Dağ keçisi (*Capra aegagrus*)'dir. Araştırma alanı ile ilgili yapılan arazi çalışmaları gözlemler ve literatür taramalarından bu türlerin yanında diğer fauna elemanları (Memeliler, Kuşlar, Sürüngenler, Balıklar, Semender ve Kurbağalar) açısından da zengin olduğu tespit edilmiştir.

Hedef tür olarak belirlenen ve şekil 4.16’da görülen alageyiğin, anavatanı Anadolu olan ve tek yayılış noktası Düzlerçamı Bölgesi olan bu tür, Anadolu’da başka bir yayılış alanın kalmaması nedeni ile bu alanın önemini arttırmaktadır.

Şekil 4.16 Sahada yaşayan alageyikler (Anonim 2010a)

Şekil 4.17 Sahada yaşayan alageyikler (Anonim 2010a)

Şekil 4.18 Antik dönem fauna örneği (Anonim 1986)

Şekil 4.19 Alanda yaşayan karakulak (Anonim 2010a)

Yapılan arazi etüt çalışmaları, yayımlar ve yöre halkı ile yapılan görüşmelere dayalı olarak alanda toplam 26 memeli türü kaydedilmiştir. Son 50-60 yıl içinde memelilerin sayılarında önemli azalmalar olmuştur. Alanda antik dönemlerde de yaban hayvanlarının yaşadığını şekil 4.18’den anlaşılmaktadır. IUCN tarafından “zarar görebilir” kategorisine alınmış olan Dağ keçisi (*Capra aegagrus*) ve Alageyikler (Dama dama) alanın yaban hayatı geliştirme alanı olarak ilan edilmesine neden olan ana türleridir. Şekil 4.16-4.17’de alageyikler görülmektedir. Alanda nesli tehlike altında olan bir diğer tür olan vaşak ve dünya ölçeğinde LC kategorisinde olmasına rağmen ülkemizde son derece sınırlı bir dağılım gösteren karakulak (*Caracal caracal*) olduğu da bilinmektedir (Anonim 2011). Şekil 4.19’da alanda yaşayan ve nesli tehlikede olan karakulak görülmektedir çizelge 4.5’de Alanda tespit edilen hayvan türleri ve koruma örgütleri tarafından korunan ve nesli tehlike altında olan türler, şekil 4.20’de alanda görülen yılan ve sincap görülmektedir.

Şekil 4.20 Alanda bulunan yılan ve sincap (Orijinal 2014)

Çizelge 4.5 Alanda tespit edilen hayvan türleri ve koruma örgütleri tarafından korunan ve nesli tehlike altında olan türler (Anonim 2011)

Tür Adları	IUCN	BERN		CITES
		EK 2	EK 3	
ERINACEIDAE (Kirpiler)				
<i>Erinaceus concolor</i> Martin, 1838 (Kirpi)	LC	X		-
TALPIDAE (Köstebekler)				
<i>Talpa levantis levantis</i> Thomas, 1906 (Akdeniz Köstebeği)	LC			
LEPORIDAE (Tavşanlar)				
<i>Lepus europaeus</i> Linnaeus 1758 (Yabani Tavşan)	LC		X	-
SCIURIDAE (Sincaplar)				
<i>Sciurus anomalus</i> Schreber, 1785 (Anadolu Sincabı)	LC		X	
MURIDAE (Fareler)				
<i>Apodemus sylvaticus</i> Linnaeus, 1758 (Orman Faresi)	LC	-	-	-
<i>Mus musculus domesticus</i> Linnaeus, 1758	LC	-	-	-
<i>Mus macedonicus</i> Petrov and Ruzic, 1982(Ev Faresi)	LC			
<i>Apodemus mystacinus</i> (Danford and Alston,1877) Kayalık faresi	LC			
RHINOLOPHIA (Nalburlu yarasalar)				
<i>Rhinolophus ferrumequinum</i> (Schreber,1774) Büyük Nalburunlu Yarasa	LC			

Çizelge 4.5 Alanda tespit edilen hayvan türleri ve koruma örgütleri tarafından korunan ve nesli tehlike altında olan türler (Anonim 2011) (devam)

<i>Rhinolophus hipposideros</i> (Bechstein, 1800) Küçük Nalburunlu Yarasa	LC			
<i>Rhinolophus euryale</i> Blassius,1853 Akdeniz Nalburunlu Yarasa	NT			
PTEROPODİDAE				
<i>Rousettus aegyptiacus</i> Mısır , meyve yarasası	LC			
GLIRIDAE (Yediuyurlar)				
<i>Dryomys nitedula</i> Pallas 1779 (Ağaç Yediuyuru)	LC		X	-
CANIDAE (Köpekler)				
<i>Canis lupus</i> Linnaeus 1758 (Kurt)	LC			X
<i>Canis aureus</i> Linnaeus 1758(Çakal)	LC			
<i>Vulpes vulpes</i> Linnaeus 1758 (Kızıl Tilki)	LC	-	-	-
CERVİDAE				
Dama dama (Alageyik)	LC	X		
MUSTELIDAE (Sansarlar)				
<i>Mustela nivalis</i> Linnaeus 1758 (Gelincik)	LC		X	-
<i>Meles meles</i> Linnaeus 1758 (Porsuk)	LC			
<i>Martes martes</i> Linnaeus 1758 (Ağaç Sansarı)	LC		X	-
<i>Martes foina</i> (Kaya sansarı)	LC		X	-
<i>Lutra lutra</i> (Su samuru)	NT	X		X
FELIDAE (Kediler)				
<i>Lynx lynx</i> Linnaeus 1758 (Vaşak)	LC			X
<i>Caracal caracal</i> Schreber, 1776 (Karakulak)	LC			X
SUIDAE (Eski Dünya Domuzları)				
<i>Sus sucrofa</i> Linnaeus 1758 (Yaban Domuzu)	LC	-	-	-
BOVIDAE (Koyunlar)				
<i>Capra aegagrus</i> Erxleben 1777 (Yaban Keçisi)	VU A2cd	X		-

4.7 Turizm

Turizm ve rekreasyon amaçlı taleplerin artması doğal ve görsel açıdan potansiyeli yüksek alanlar üzerindeki baskıyı arttırmaktadır. Türkiye’de 1960’larda planlı karma ekonomisi politikaları ile turizm sektörü ilk kez “Beş Yıllık Kalkınma Planları”nda yer almıştır (Atik vd. 2006). Özellikle güney ve güney-batı sahillerinde kitle turizmine yönelik çok sayıda turizm gelişim merkezleri ilan edilmiştir. 1970’lerden sonra artan talepler, turizm yatırımları ve devlet teşvikleri ile büyük bir hız kazanan turizm

gelişmeleri sonucu da Antalya İli güneybatı kesiminde 80 km uzunluğundaki bir alanda kısa vadede kitle turizmine cevap verecek toplu yatak kapasitesi yaratmak için “Güney Antalya Turizm Gelişim Projesi” gerçekleştirilmiştir (Atik vd. 2006). Türkiye turizm potansiyelinin yaklaşık %8’ini oluşturduğu belirtilen bölge (Anonim 1992), 264 tesis ve 85.581 yatakla Antalya ili turizm potansiyelinin % 40 gibi önemli bir bölümünü de temsil etmektedir. Bölgedeki Olimpos-Beydağları Milli Parkı deniz seviyesinden başlayarak 2366 metredeki alpin kuşağa kadar zengin doğal yapı içinde 154’ü Türkiye, 25’i ise sadece bölge endemiği (Davis 1965-1988) olan bitki örtüsü, yaban hayatı, habitatlar ve özellikle de bunların birleşiminden oluşan peyzaj çeşitliliği bölgedeki turizmin sürekliliği açısından büyük önem taşırken turizm gelişmelerinin baskısı altındadır (Atik vd. 2006) .

4.8 Sosyal ve Ekonomik Durum

- İsim

Antik kaynak ve yazıtlara göre şehir, Termessos, termesseus, termesos, termeseus, termesense, termenses, termesesses, termensi gibi isimler ile anılmıştır.

- Dil

Şehirde yaşayan halk iyi derecede eski yunanca diye bilinen Grek Dili ile konuştuğu verisi M.Ö. 2. yy’dan M.S. 4 yy’a kadar olan kitabelerden öğrenilmektedir. Şekil 4.21’de şehrin içinde bulunan bir yazıt görülmektedir.

- Geçim kaynakları

Termessoslular, tahıl ekimi için çok az toprağa sahip oldukları için gelirlerini daha çok büyük ve küçükbaş hayvancılık, yaban armudu, zeytinden temin etmişlerdir. At yetiştiriciliği şehir için çok önemli olmuştur. Bulunan kitabelere göre, dericilik, gümüşçülük, yay imalatçılığı gibi meslekler ile uğraşmaktadırlar.

Şekil 4.21 Termessos'da bulunan yazıt örneği (www.yavuzcekirge.com 2015c)

- Kült

Şehrin tanrıları Zeus Solymos ve Artemis'tir. Bunların yanı sıra Apollon, Dionysos, Hermes, Herakles, Hygeia ve Asklepios gibi tanrılara da tapıldığı bilinmektedir(detaylı bilgi için bakınız tapınaklar bölümü).

- Su ihtiyacı ve temini

Şehrin akarsuyu yoktur. Su ihtiyacı kar ve yağmur sularının çok sayıdaki sarnıçlarda biriktirilmesi ile sağlanmıştır. Agora yanındaki beş adet sarnıç burada yaşayanların su ihtiyacını karşılanmıştır. Şekil 4.22'de şehrin içindeki sarnıçlardan biri görülmektedir.

- İdari durum ve politik haklar

Yazıtlara göre, Halk 4 gruba ayrılmıştır. Bunlar; tam vatandaşlık hakkına sahip kişiler, Termessos'da oturan yabancılar, daha önceden köle olup sonradan serbest bırakılanlar(aurelier) ve kölelerdir. Şehirde demos adı verilen bir halk meclisi olup, görevleri anlaşma yapmak, tapınak inşa etmek, heykel dikirmek, sivil binalar inşa etmek olmuştur.

- Bilicilik

Termessos'da bulunan iki bilicilik kitabesinden biri şehrin giriş kapısı yanında tespit edilmiştir. Bunlar buranın bilicilik merkezi olduğunu belgelemektedir.

Roma İmparatorluğu'nda tarihi boyunca bu tür büyüler, sihirler ve batıl inançlar yaygın olmuştur. Termessoslular da geleceği tahmin etmeye çalışmak konusunda çalışmalar yapmışlardır. Bu tür yazıtlar, genellikle dört beş satır uzunluğunda olup, zarlarla belirlenen sayılar içerir, kehanet için tanrının adı istenmiş ve kehanetin içeriği o tanrının öğütleri içinde verilmiştir.

Bilicilik kitabeleri genellikle halkın kolaylıkla ulaşabileceği, görebileceği yerlere, şehir kapıları yanına ve agoralara konmuştur. Çoğunlukla 2,40 m'ye kadar varan yükseklikteki büyük blok taşlara, mermerlere ve bunların dört bir tarafına yazılmıştır.

Ayrıca bu blok taş veya mermerlerin üzerinde biliciliğin koruyucu tanrısı Hermes'in heykeli yer almaktadır (Gür 2007).

Şekil 4.22 Şehrin içinde bulunan sarnıç (orijinal 2014)

4.9 Termessos Antik Kenti

Şehircilik açısından Termessos, topografik anlamda araziye bağlı kalınan bir şehirdir. Doğal düzlüklerinden arazi ölçüsünde yararlanılmış, yamaçlarda yer yer setleme yapılarak oluşturulan teraslardan yararlanılmıştır. Termessos gerçek anlamda şehir niteliğine Hellenistik dönemde kavuşmuştur. Özellikle 2. yy'da şehir surları dışına taşmış basit binalar yerine büyük anıtsal taş binalar yapılmıştır.

Şekil 4.23 Piknik alanı ve müze (Müge Altınalan Arşivi 2012, Orijinal 2014)

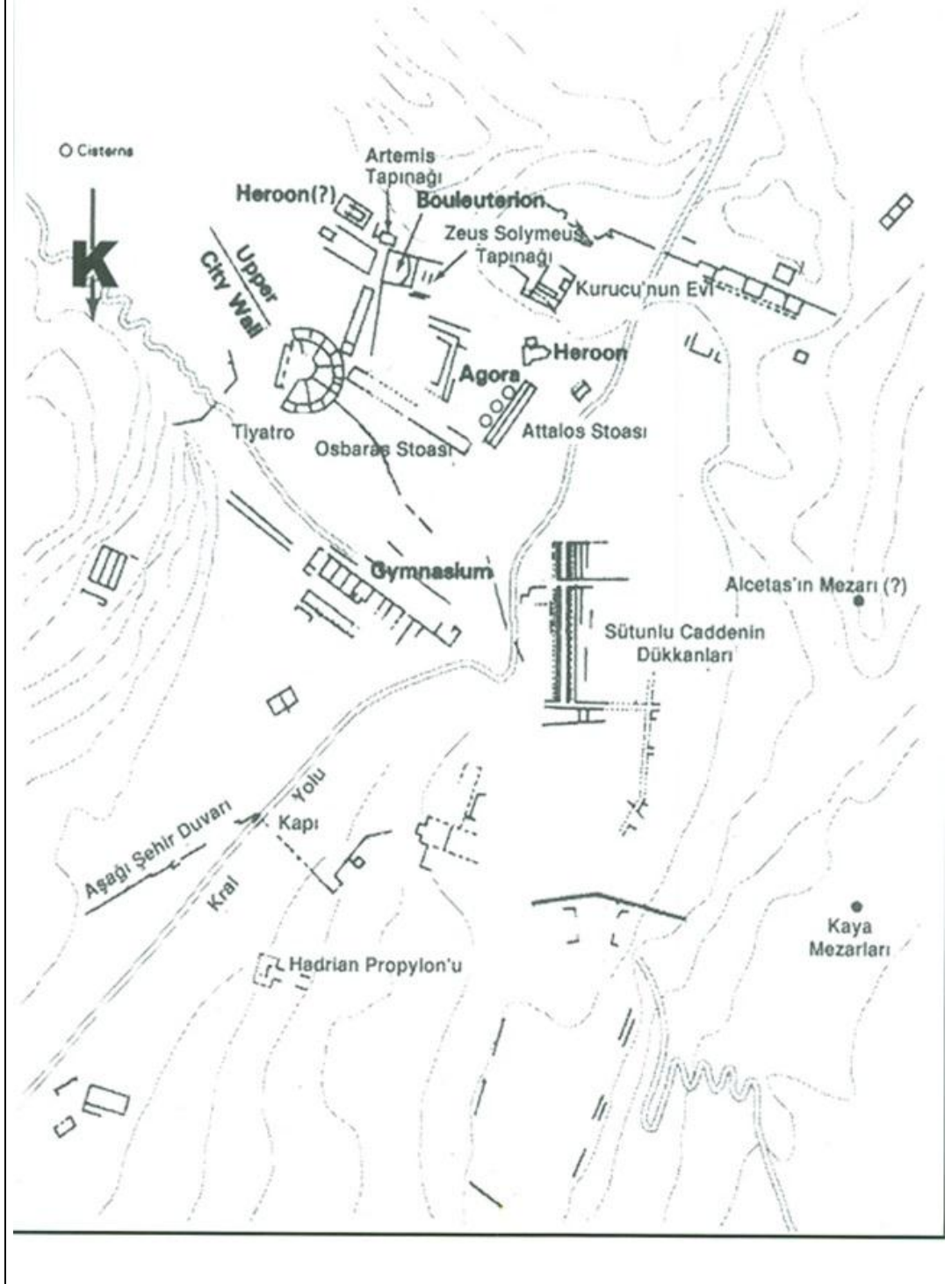
Şehir konumu itibari ile kartal yuvasını andırmaktadır. Arazinin savunmaya elverişli durumu nedeniyle şehri tamamen kuşatan sur duvarları yapılması gerekmemiştir. Şekil 4.19’de kent planı görülmektedir. Hellenistlik çağda doğal tahkimatın zayıf olduğu yerlere kesik kesik surlar yapılmıştır. Ayrıca şehrin kurulduğu vadinin kuzeydoğusu Hellenistlik dönemde bir dış surla kapatılarak doğal savunma açısından zayıf olan yerler takviye edilmiştir (Abbasoğlu 1987). Şekil 4.23’de milli park girişinde bulunan müze ve piknik alanı görülmektedir.

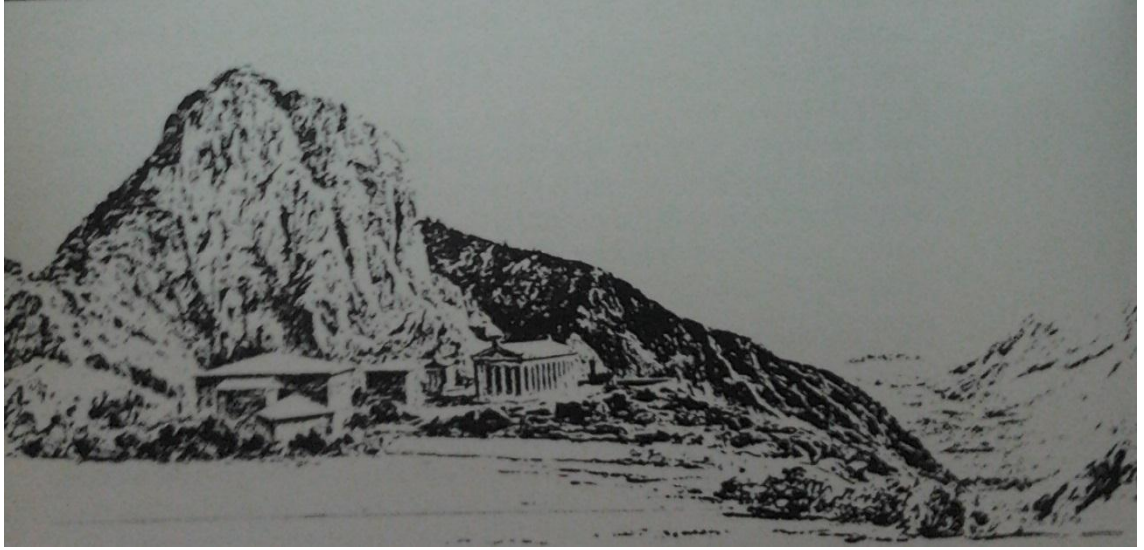
Şekil 4.24 Antik kent girişi (Müge Altınalan arşivi 2012)

Şehrin kalıntıları, Antalya-Korkuteli Karayolu üzerindeki Helenistik Devir suru ile başlamakta ve Güllük Dağının zirvesine kadar devam etmektedir. Şekil 4.24’de antik kent girişi gösterilen arkeolojik sit alanı girişinde bulunan otoparktan sonra şehre tırmanan patika takip edildiğinde, sağ yanda İmparator Hadrian devrinde yapılmış, İon düzenindeki tapınağın basamak ve anıtsal giriş bulunmaktadır.

TERMESSOS

Şekil 4.25 Termessos Arkeolojik Sit Alanı Yerleşim Planı (Gür 2007)

Şekil 4.26 Kentin canlandırması (Anonim 1986)

Aşağı şehir surları ve su kaynağının bulunduğu alandan güneye doğru devam edilirse, solda yer yer birinci katı ayakta kalmış Gymnasium'a ulaşılmaktadır. Birçok oda ve salondan oluşan yapının güneybatısında, arkalarında dükkânlar bulunan sütunlu cadde yer almaktadır. Hemen yakınında kanalizasyon şebekesinin mükemmelliğini gösteren kanallar bugün hala görülmektedir. Düzlüğe çıkıldığında, orman gözetleme noktasına giden patikanın solunda şehrin birçok resmi yapısının bulunduğu alana ulaşılmaktadır. Düzlükteki ilk kalıntı agoraya aittir. Batısındaki portiko veya stoa, II. Attalos zamanında (M.Ö. 159-138) inşa edilmiş olup, Dor düzenindedir. Agoranın doğusunda, yamaca yaslanmış olan ve Antalya Körfezi'ni görecek biçimde bulunan tiyatro yer almaktadır. Tiyatronun yaklaşık 100 m. güneybatısında çatı yüksekliğine kadar ayakta duran meclis binası bulunmaktadır. Agoranın doğusundaki düzlükte ise birbirine geçişli 5 adet sarnıç, derinlik ve genişlik açısından benzersizdir. Şehrin güneybatısında, "kurucunun evi" olarak adlandırılan Roma Dönemine ait bir villanın kalıntıları yer almaktadır. Cephe duvarı Dor düzeninde olan ve 6 m. yüksekliğe erişen yapı, kapısının sol tarafındaki kitabeden dolayı "kurucunun evi" adını almıştır. Termessos, çok sayıda tapınağa ve çok geniş mezarlık alanlarına sahiptir. Ana yoldan sarp bir yolla kente ulaşılmaktadır. Bu yoldan geçen biri, etrafında Termessosluların "Kral Caddesi" olarak isimlendirdikleri eski yolun yanı sıra Helenistik dönem istihkam duvarlarının, sarnıçların ve diğer bir çok kalıntının bulunduğu Yenice Geçiti yer almaktadır.

Termessos halkının katkıları ile M.Ö. 2. yy'da yapılan Kral Caddesi, yükselen şehrin duvarlarının yanından geçer ve düz bir yol şeklinde şehrin merkezine kadar uzanmaktadır. Şehir kapısının doğusundaki duvarlarda zarlarla kehanet içeren yazıtlar bulunmaktadır. Şekil 4.26'de ise antik kentin canlandırılması verilmektedir.

Şekil 4.27 Antik kentten görüntü (Orijinal 2014)

Şehrin güneyi, batısı ve kuzeyinde çoğu şehir duvarları içerisinde olan, kayaya oyulmuş mezar taşları bulunan geniş mezarlar vardır ve bunlardan bir tanesinin Alcetas'a ait olduğu düşünülmektedir (www.kulturvarliklari.gov.tr 2013).

UDGP'e göre (Anonim 1970); Güllük dağı Antalya Ovası'ndan birdenbire yükselen Batı Toros Sıradağları'nın bir uçunu meydana getiren ve yapı bakımından oldukça karışık olan dağ silsilesinden biridir. Hemen hemen 200 m. olan ova seviyesinden top

tepenin en yüksek noktası olan 1265 m. 'ye kadar irtifada süratli bir yükselmektedir. Bunun yanı sıra çeşitli bitkilerin ve buna bağlı yaban hayatı topluluğunun yetişmesi ve yaşamasına imkan veren su kaynakları bulunmaktadır. Şekil 4.27'da antik kentten görüntüde verilmektedir.

Termessos'u, Pamphilya'nın diğer Őehirlerinden ayıran belirgin özellikleri vardır. Bu özelliklerdeki ilki, yörenin kendine has konumudur. Denizden veya karadan ulaşılması nispeten daha kolay olan ovadaki Őehirlerin aksine, Termessos, Güllük Dağı'nın yalnız birkaç patikalar ile ulaşılabilen sarp yamaçlarında kurulmuştur. İkinci özelliği yaŐamıŐ olan yerli halktır. AŞağıda, ovada yaŐamıŐ olan Őehirliler, Troya'nın düŐmesinden sonra Pamfilya sahillerine gelmiş karışık Yunan asıllı bir halktır/topluluktur. Termessoslular ise Yunanlı yazarların "Solimler" olarak söz ettikleri ayrı bir ırktan gelmektedirler. Bu iki zellik Termessos ve Termessosluların ayrı ve bağımsız bir ülke ve sakinleri olarak tanımlanmasında önemli rol oynamıştır (Anonim 1970).

4.9.1 Tapınaklar

Tapınak yapıları bir tanrı veya tanrılara tapınmak için tanrının evi olarak ve kült heykeline uygun bir yapı sağlamak amacı ile inşa edilmiştir. Tapınak tanrıya tapanların toplanacağı bir yer değildir. Tanrıya tapınmak tapınağın dışında açık havada sunağın çevresinde gerçekleştirilmiştir. Tapınağın önündeki sunakta tanrıya adanmış kurbanlar kesilmiş ve etleri halka daėıtılmıŐtır. Sunak ve tapınağın içindeki heykel aynı yönde bulunmaktadır ve tanrıların adakları görmeleri hedeflenmiştir. Roma tapınakları Etrüsk-İtalyan gelenekleri ile klasik yunan stilinin ve roma yapı yöntemlerinin sentezini yansıtılmaktadır (Er 2004).

Yazıtlardan anlaşıldığı üzere, kentin baş tanrıları Zeus Solymeus ile Artemis'tir. Ayrıca Demeter, Dionysosve Hermes tanrılarına da tapınmıŐlardır. Diğer taraftan GeKarpophoros, Zeus-Dione, Helios ve Termessos (?) kültlerine ne zaman taraftar topladığı bilinmektedir. Ele geçen belgelere göre, Termessos Şehrinde tanrıça Artemis, Zeus Solymeus ve Zeus-Dione ait kült alanları ve tapınaklar bulunmaktadır. Ayrıca yine

antik kaynaklardan anlaşıldığı üzere Artemis, GeKarpophoros, Eleuthera ve Zeus-Dione'nin kült tasvirleri Termessos şehrini süslemektedir. Tüm bunların yanında Roma kültlerine de rastlanmaktadır. Artemis Tapınağı rekonstrüksiyonu ve detayı şekil 4.28'de görülmektedir.

Tapınaklar, agoranın batısında, güneyinde bilhassa güneydoğusunda birbirine çok yakın mesafede bir arada yer almaktadır. Şehirde şimdiye kadar 7 tane tapınak tespit edilmiştir. Bunlardan yalnızca bir tanesi Hadrianus tapınağı şehrin surları dışında yer almaktadır. Bu tapınaklardan bazılarının kime ithaf edildiği saptanamamıştır. Bazılarının planları da anlaşılamamıştır. Bunlardan planı ve ithaf edilenleri belli olan tapınaklar aşağıda irdelenmektedir (Abbasoğlu 1987).

Ayrıca kent içerisinde Roma döneminde yapılmış olan küçük bir tapınak da Artemis Tapınağı olmalıdır. Ayrıca Zeus Solysmeus Tapınağı 4 m yüksekliğinde, orta büyüklükte, güzel bir tapınaktır. Korinth düzeninde biri büyük, ötekisi küçük iki tapınakla, Termessos'un en büyük tapınağı sayılan üç tapınak kalıntısı daha kent içinde yer alır. Daha ileride doğuda kesilmiş taşlardan yapılan terasın üzerinde bir diğer tapınağın kalıntıları vardır. Tapınak yüksek bir podyum üzerinde yükselir, ancak hangi tanrıya ithaf edildiği bugün bilinmemektedir. Yine de, klasik tapınak mimarisinin genel kurallarına karşı bu tapınağın girişi sağda olup, tapınağın bir yarı tanrıya ya da kahramana ait olabileceğine işaret etmektedir. Bu tapınağın tarihi M.S. 3. yy'ın başlarına kadar uzanmaktadır (www.kulturvarliklari.gov.tr 2013).

Şekil 4.28 Artemis Tapınağı rekonstrüksiyonu (Orijinal 2014)

- **Hadrianus Kapısı ve İon Tapınağı**

Roma imparatoru Hadrianus onuruna yaptırıldığı, tapınağın alınlık kısmında bulunan kitabeden öğrenilmektedir. Anıtsal kapının arkasında İon düzeninde bir peripteros yer almaktadır (Talooen ve Alp, 2005). Peripteros, Yunan Roma tapınağının etrafını 1 sıra sütun ile çevreleyerek elde edilen plan tipi olup, daha çok, küçük planlı tapınaklar için kullanılmıştır (Er 2004). Bu tapınak Bizans döneminde kiliseye dönüştürülmüştür (Talooen ve Alp 2005). Şekil 4.29'de İon düzeninde inşa edilmiş olan tapınağın kalıntıları görülmektedir.

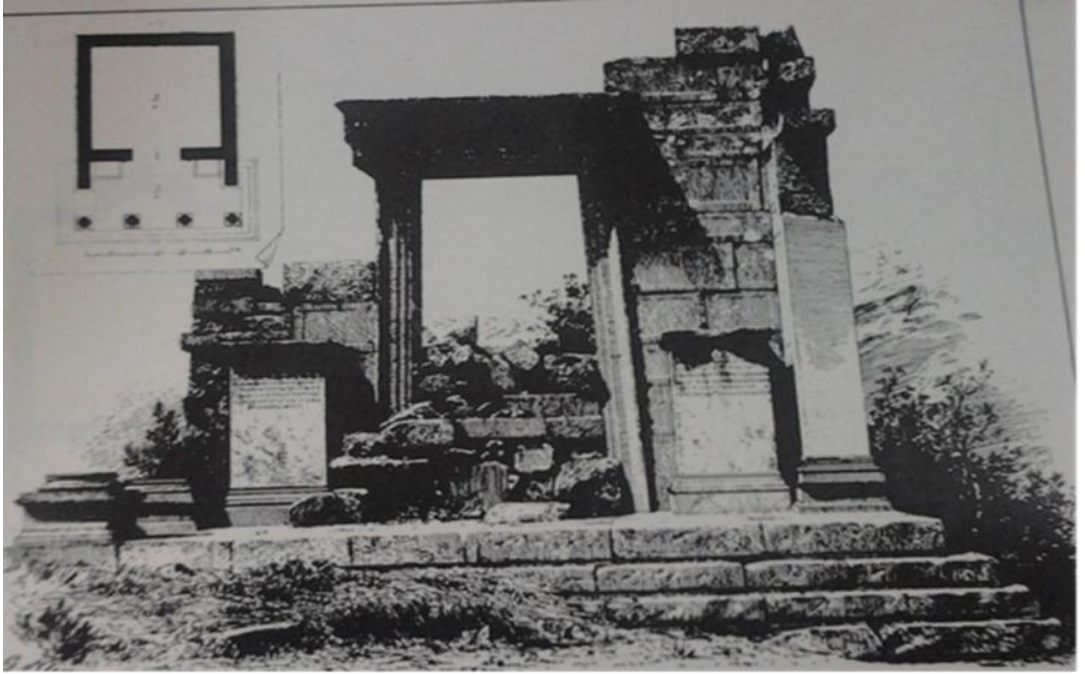

Şekil 4.29 İon Düzeninde bir Tapınak (Orijinal 2014)

- **Zeus Tapınağı**

Zeus Solymos'a ithaf edilmiş bir tapınak olup, prostylos planlı bir yapıdır (Gür 2007). Prostylos plan tipi, tapınağın ön cephesinde sütun dizisi bulunan plan tipidir (Er 2004).

Zeus, eski Yunan mitolojisinde tanrıların kralı, en güçlü ve önemli tanrı, gökyüzünün, şimşek ve gök gürültülerinin tanrısı olarak anlatılmaktadır (Erhat 1993). Şekil 4.31’de gösterildiği gibi sikkeler üzerine basılmıştır. M.S. 2. yy’ın ortalarında yerel pantheonun baş tanrılarında Zeus Solymos için, kentin en yüksek noktasında bir tapınak yapılmıştır (Talooen ve Alp 2005). Şekil 4.30 ‘de Zeus tapınağı, şekil 4.31’de şehrin tanrısı Zeus Solymos’un resminin olduğu sikke görülmektedir.

Şekil 4.30 Zeus tapınağı kalıntıları (Çimrin 1982)

Şekil 4.31 Sikkeler üzerine Basılan Zeus Solymos (www.coinarchives.com 2014e)

- **Artemis Tapınakları**

Odeon'un güneyinde kayalık bir platformun üzerinde iki adet tapınak yer almaktadır. Bunlardan ilki Artemis'e adanmış kk bir tapınak olup, bir portal önünde duran heykel kaidesinden anlaşılmaktadır. M.S. 3 yy tarihlenmektedir.

İkinci tapınak 6x11 stnlu bir peripteros planlıdır. Artemis ve Iphigenie'ye ait olduğunu kabartmalardan anlaşılmaktadır (Gr 2007). Artemis Tapınağı'nın doğusunda Dor tarzı tapınağın kalıntıları vardır. Bir kenarda altı veya on bir stndan oluşan tapınak peripteral planlıdır; boyutlarına göre değerlendirildiğinde bu tapınak, Termessos'un en büyük tapınağı olmalıdır. Rlyeplerden ve yazıtlardan bu tapınağın da Artemis'e ithaf edildiği anlaşılmaktadır. Şekil 4.32'de Artemis Tapınağı kalıntıları görülmektedir.

Bu tapınağın heykelinin bulunduğu yer olan cella'sının duvarlarının boyutları 5.50 x 5.50 metredir ve prostylos tarzındadır. Halen ayakta duran ve tamamlanmış olan giriőte bulunan bir yazıta göre, bu tapınak Artemis'e ithaf edilmiştir ve hem harabe hem de içindeki kült heykel Aurelia Armasta isimli bir kadın ve kocası tarafından kendi gelirleri kullanılarak yaptırılmıştır. Giriőin diğer tarafında yazılı bir zemin üzerinde bu kadının amcasının heykeli durur. Tarzına bakılarak tapınağın tarihinin M.S. 2. yy'ın sonlarına kadar uzandığı düşünülmektedir (www.kulturvarliklari.gov.tr/TR 2013).

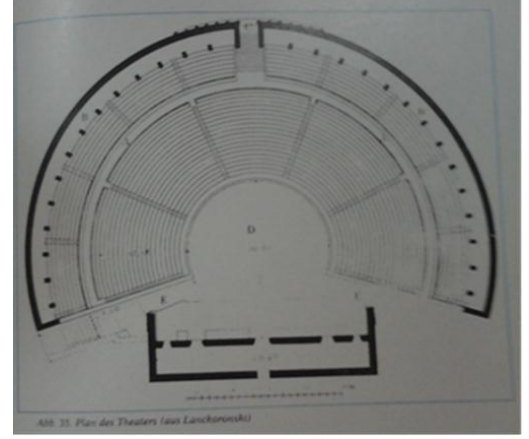

Şekil 4.32 Artemis Tapınağı kalıntıları (Orjinal 2014)

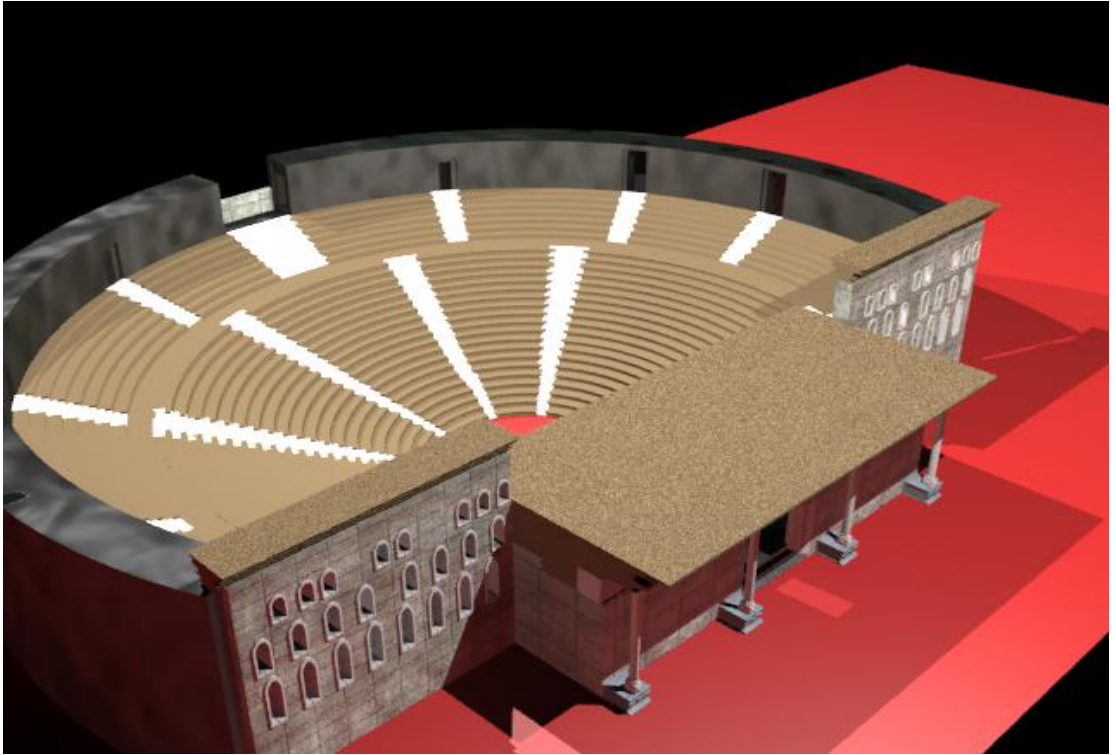
4.9.2 Tiyatro

Pamphylia Ovasının üzerinde manzaraya hakim olan Helenistik Dönem tiyatro planını koruyan bu tiyatro, (www.kulturvarliklari.gov.tr 2013) kaliteli kesme taş işçiliği, kesme ve tonozlu alt yapılarının bulunmayışı nedeni ile Hellenistik dönem özelliği göstermektedir (Anonim 2010b). Helenistik çağda, yarım dairesel oturma alanı, Diazoma ile ikiye ayrılmaktadır. Diazoma'nın üzerinde sekiz, aşağısında on altı oturma sırası bulunmaktadır. Geniş kemerli giriş yolu, cavea ile agorayı bağlamaktadır. Güney parados'a daha sonraları kemer yapılmışsa da kuzey parados orijinalindeki gibi üstü açık olarak bırakılmıştır. Sahne binası M.S. 2. yy'ın özelliklerini göstermektedir. Bunun arkasında sadece uzun, dar bir oda bulunmaktadır. Burası, görkemli bir şekilde bezenmiş cepheyi kesen beş kapı ile oyunun sahnelendiği podyuma bağlanmaktadır. Sahnenin altında vahşi hayvanların dövüşe çıkarılmadan önce tutuldukları beş küçük oda bulunmaktadır (www.kulturvarliklari.gov.tr 2013).

4.200 kişilik oturma kapasiteli bir theatrona (oturma yerleri) sahiptir, Güney girişinin üzeri Roma Döneminde kapatılmıştır. Tiyatroda hayvan mücadelelerinin yapıldığını gösteren kısımlar sahne binasının altındadır (Gür 2007). Şekil 4.33.a'da tiyatronun kalıntıları şekil 4.33.b'de tiyatronun çizimi, şekil 4.34'de ise tiyatronun rekonstrüksiyonu görülmektedir.

Şekil 4.33..a. Tiyatro kalıntıları (Orijinal 2014) , b. Tiyatro çizimi (Çimrin 1982)

Şekil 4.34 Tiyatro rekonstrüksiyon (Orijinal 2014)

4.9.3 Agora

Antik Yunan kentinin ticari, siyasi, dini ve sosyal merkezi olan alanın adıdır. İlk kez Homeros destanlarında adı geçmiştir. Bir kare ya da dikdörtgen şeklindeki alan sunak, çeşme, heykel ve ağaçlar ile dekore edilmiştir. Çevresinde halk kullanımı için kutsal yapılar ve dükkanları içeren sütunlu alanlar vardır (Er 2004). Trapez formudur. Antik dönemde taş levhalar ile kaplıdır (Gür 2007). Özel mimari özelliklere sahip bulunan agora, açık hava pazar yeri olan bu yapının zemini taş bloklar üzerinde yükselmiştir ve kuzeybatısında beş büyük sarnıç oyulmuştur. Agora üç yandan stoalarla çevrilmiştir. İki katlı stoda bulunan bir yazıtta göre stoa, Pergamum Kralı (M.Ö. 150-138 yılları arasında hükümdarlık sürmüştür) II. Attalos tarafından dostluklarının kanıtı olarak Termessos'a hediye edilmiştir. Kuzeydoğu stoa, muhtemelen Attalos'un stoası taklit edilerek Osbaras isimli varlıklı bir Termessoslu tarafından yaptırılmıştır (www.kulturvarliklari.gov.tr/TR 2013). Şekil 4.35'de Agora ve Bouleuterion kalıntıları görülmektedir.

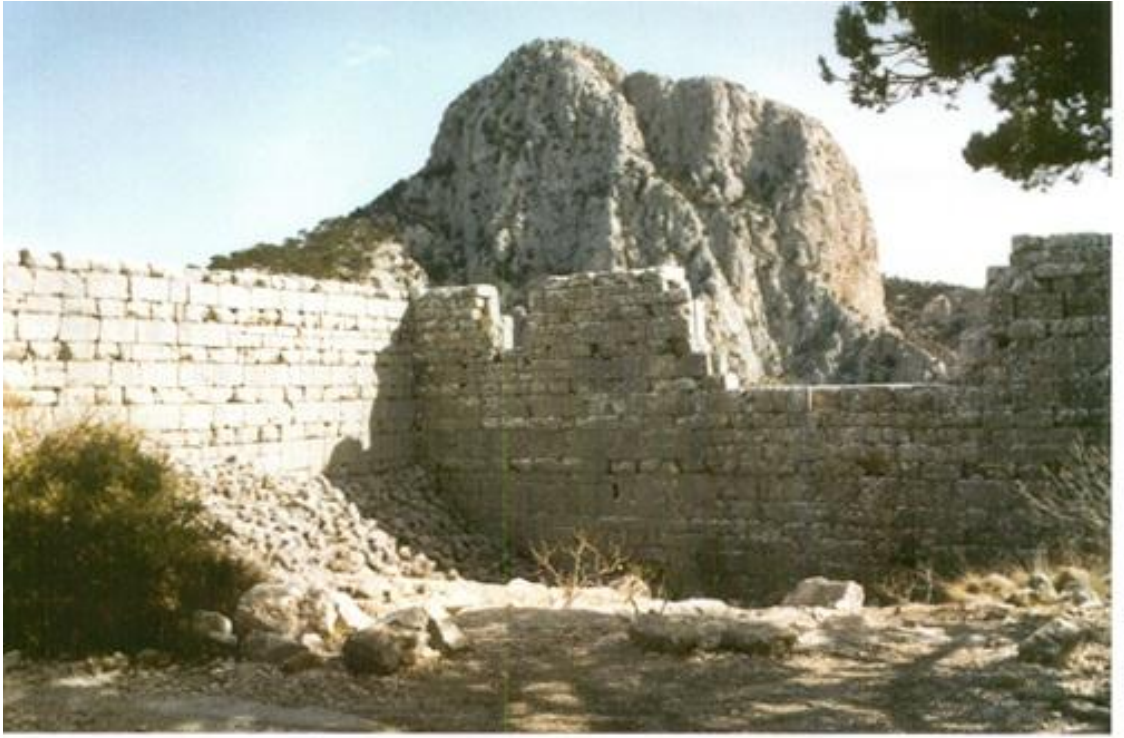

Şekil 4.35 Agora ve Bouleuterion kalıntıları (Orijinal 2014)

4.9.4 Bouleuterion

Halk meclisi toplantı salonu olarak kullanılan yapıdır. Bu yapının kapasitesi yaklaşık 600 kişidir. Binanın bütün duvarları mermer levha ile kaplıdır (Gür 2007).

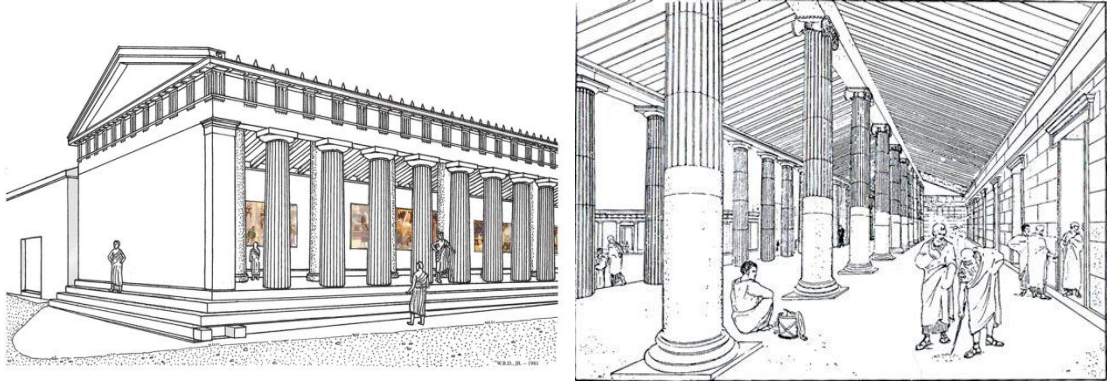
Bouleuterion Termessos'un en iyi korunmuş yapısıdır. Kesme taş ile inşa edilmiştir. Helenistik dönem yapılarındadır. Agoranın doğusunda, yamaca yaslanmış olan ve Antalya Körfezi'ni görebilen konumdaki tiyatro yer alır. Tiyatronun yaklaşık 100 m. güneybatısında çatı yüksekliğine kadar ayakta duran antik kentin meclis binası bulunmaktadır (Anonim 2014 <http://www.antalyamuzesi.gov.tr/tr/termessos-orenyeri>). Şekil 4.36'de şehrin Bouleuterion'unun kalıntıları görülmektedir.

Şekil 4.36 Bouleuterion kalıntıları (Orijinal 2014)

4.9.5 Stoa

Stoa; Antik Yunanistan mimarisinde bir sokak ya da agoranın yanında yer alan, üstü kapalı, sütunlu galerilere verilen addır. Yönetim ve ticaret merkezleri olarak kullanılmakta olup halka açık yerlerdir (Er 2004). Termessos Antik Kentindeki stoa ise, Attalos stoası olarak anılmakta olup, Dor düzeninde inşa edilmiş iki katlı yapılmış bir yapıdır. Tabanda bulunan bir yazıt parçasından anlaşıldığına göre Bergama Kralı II. Attalos (M.Ö 159-138) döneminde yapılmıştır (www.kulturvarliklari.gov.tr 2013). Şekil 4.37’da Dünya’da stoa örneklerinin canlandırılması görülmektedir.

Şekil 4.37 Stoa Örnekleri (www.depts.washington.edu ve www.biblicalarchaeology.org 2015d)

4.9.6 Odeon

Antik dönemde müzik gösterileri için kullanılan küçük, üstü kapalı bir yapıdır (Er 2004). Küçük bir tiyatroya benzeyen bu yapı, M.Ö. 1. yy’a tarihlenmektedir. Çatı seviyesine kadar oldukça iyi korunmuş olan odeon en iyi kalite yontma taş duvarcılığı örneği sergilemektedir. Alt kat yalın ve iki kapıyla ayrılmış iken, üst kat Dor düzeninde dekore edilmiştir ve kare şeklinde kesilmiş taş bloklardan yapılmıştır. Yapının orijinalinde çatısının olduğu kesindir çünkü ışığını doğu ve batı duvarlarındaki 11 geniş pencereden almaktadır. Ancak 25 metre uzunluğundaki bu çatının binanın üzerinde nasıl durduğu hala belirlenememiştir. Bugün içi toprak ve moloz dolu olan harabedeki

oturma düzeni ya da oturma kapasitesi değerlendirmek pek mümkün değildir. Oturma kapasitesi muhtemelen 600-700 kişiden fazla değildir. Molozların arasında, renkli mermer parçaları çıkartılmıştır bu da iç duvarların mozaiklerle süslü olabileceğini göstermektedir. Bu yapının, Bouleuterion ya da Konsey Odası olarak hizmet vermiş olması da mümkündür (www.kulturvarliklari.gov.tr 2013). Şekil 4.38’da Thasos Adası’nda bulunan odeon görülmektedir.

Şekil 4.38 Antik Dönem Thasos adası Odeon örneği (www.123rf.com 2015e)

4.9.7 Sarnıçlar

Agoranın zeminin altında birbirine bağlı olarak sarnıçlar yer almaktadır. Zemine beş ağız halinde açılan, çeşitli büyüklükteki içleri sıvalı olan bu sarnıçlar, meydan ve çevresindeki yapıların su gereksinimlerini karşılaması açısından büyük önem taşımaktadır (Anonim 2004). Şekil 4.39’de şehrin içinde bulunan sarnıçlar, şekil 4.40’da şehrin su sistemi görülmektedir.

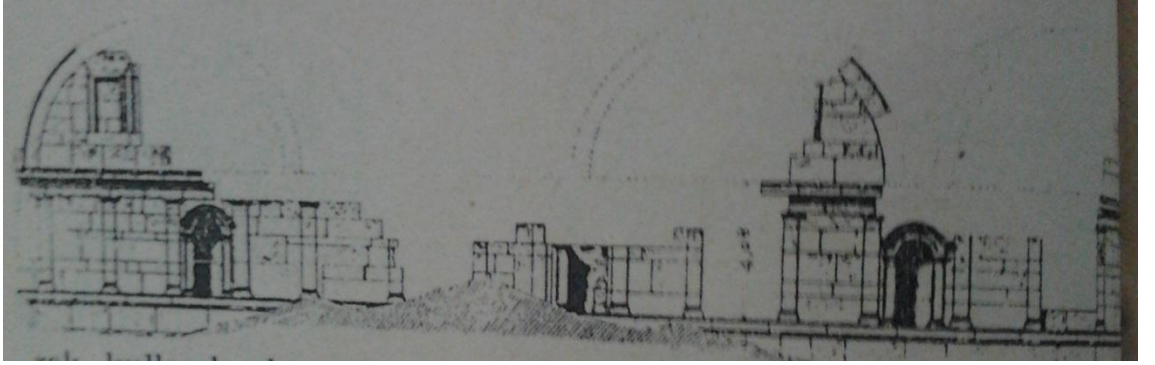
Şekil 4.39 Şehir içinde bulunan sarnıçlar (Orijinal 2014)

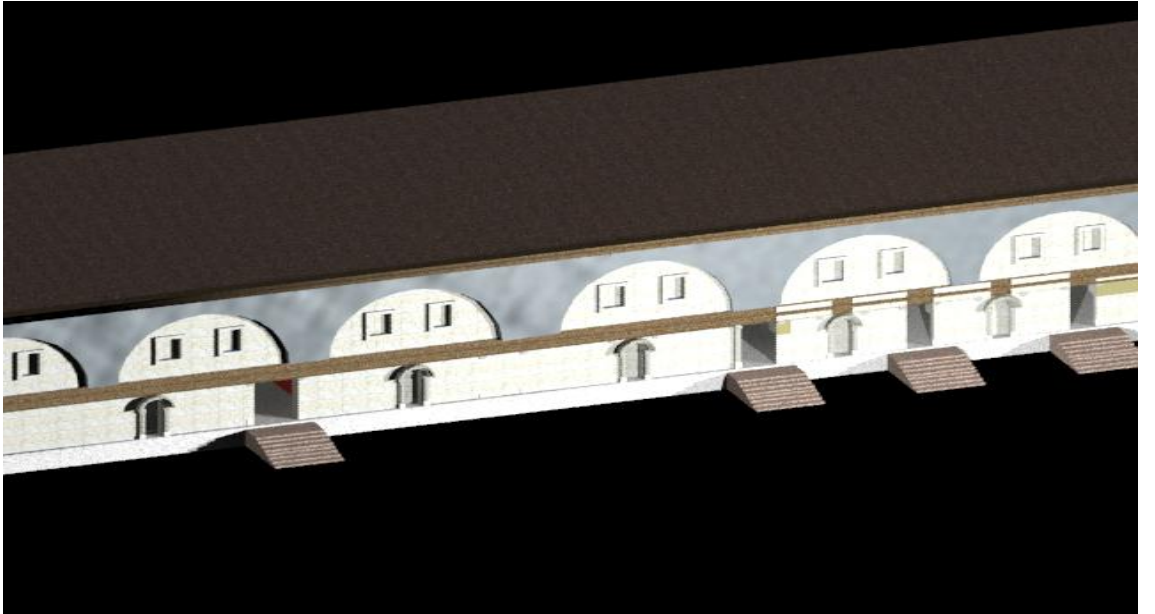
Şekil 4.40 Şehrin su sistemi (Müge Altınalan arşivi 2012)

4.9.8 Gymnasion

Başlangıcı M. Ö. 6. yy'a tarihlenen antik Yunan'da spor ve eğitim merkezi. Tipik planı açık dikdörtgen bir alanın çevresinde bir dizi portikler (iki veya daha fazla sütun dizisinden oluşan üstü kapalı kolonadlar) ve odalar olup, çoğu kez bir kolonadla (bir dizi sütun) çevrilidir (Er, 2004). Bu alanda yer alan gymnasion M. Augustus Meidianos tarafından M.S. 220-230 yılları arasında inşa ettirilmiştir (Gür 2007). Bu yapının rekonstrüksiyonu ve çizimi şekil 4.41'de verilmekte olup, son durumu ise şekil 4.42'de rekonstrüksiyonu şekil 4.43'de son durumu görülmektedir.

Şekil 4.41 Gymnasion çizimi (Çimrin 1982)

Şekil 4.42 Gymnasion rekonstrüksiyonu (Orijinal 2014)

Şekil 4.43 Gymnasion kalıntısı (Orijinal 2014)

4.9.9 Yollar ve caddeler

Arazinin topoğrafik durumu kente ancak 3 noktadan ulaşım imkânı sağlamaktadır. Bunlardan biri kral yolu olarak bilinmektedir. Diğer iki yol ise tali yollar durumundadır. Bunlardan biri, batıda olup, araştırmalarda E5 olarak adlandırılan nekropolün içinden geçip, Yenice boğazından İsinda şehrine giden yola bağlanmıştır. Diğer ise, doğuda bulunup, şehrin doğusu ile güneyi ile ilişkisini sağlamaktadır (Abbasoğlu 1987).

- **Kral yolu**

Yazıtlarda Kral yolu olarak anılan yol, şehrin ana yoludur ve kuzeydoğuda, Yenice Boğazı yönünde şehre girişi sağlamaktadır (Abbasoğlu 1987). M.Ö. 2 yy'da inşa edilmiştir. Bu yol zaman zaman 6 m yüksekliğe kadar ulaşan sur duvarları boyunca devam etmektedir. Bu sur duvarı vadiyi bir noktada tamamen kesmektedir.

- **Sütunlu cadde**

Pazar görünümlü bu caddenin her iki yanında toplam 92 adet sütun yer almaktadır. Şekil 4.36'de bu yolun kalıntısı görülmektedir. Bu caddenin orta kesiminde üzerinde yazıtlar olan birçok postament üzerinde heykeller bulunmaktadır. Bu heykeller şehre hizmet eden rahipler, memurlar, şehir için anıt yaptıran zengin kişiler, agonelerde (oyunlarda) başarılı olmuş genç atletlere ait olup, çoğu M.S. 150-180 dönemine tarihlenmektedir (Çevgin 2011).

Şekil 4.44 Sütunlu Yoldan Arta kalanlar (orijinal 2014)

4.9.10 Nekropol

Abbasoğlu'na göre (1987), Termessoslular genellikle ölümlerini şehir surları içine gömmüşlerdir. Bunun nedeni ise kentin topografik yapısının çok dik olmasıdır (Abbasoğlu 1987). Mezarlarının çeşitliliği ve bezemeleri oldukça zengindir. Bunlardan Büyük İskender döneminin önemli komutanlarından şekil 4.45'de gösterilen Alcetas'ın mezarı (M.Ö. 319) ve şehrin tarihinde önemli yerlere sahip olan kişilerin mezarları şehir tarihine ışık tutmaları açısından önemlidir. Anıtsal mezarların yanında çok sayıda savaşçılıklarını betimleyen kalkan motifli lahit, mezarlık alanında oldukça geniş bir yer kaplamaktadır. Antalya Müzesinde Termessos'a ait en ilginç eser "Lahitler Salonu"nda sergilenen "Köpek Lahdi"dir. Stefanos adlı köpeğe sahibesi tarafından yazılmış şiirsel kitabe ile benzersizdir (www.kulturvarliklari.gov.tr 2013).

Şekil 4.45 Alcetas Mezarı (Orijinal 2014)

Mezarın içinde kline'nın arkasında sütunların arasında bir çeşit kafes oyulmuştur ve bunun yukarısında muhtemelen süslenmiş bir friz bulunmaktadır. Mezarın kalan kısmı M.Ö. 4. yy'a tarihlendirilebilecek ata binen bir savaşçının betimlemeleriyle bezenmiştir. Genç Termessosluların General Alcetas'ın trajik ölümünden etkilendikleri ve onun için bir mezar yaptıkları bilinmektedir ve tarihçi Diodoros, Alcetas'ın Antigonos ile at üzerinde savaştığını kaydetmiştir. Çakışan bu olaylar, aslında mezarın Alcetas'a ait olduğuna ve rölyefte betimlenenin de o olduğunu göstermektedir (www.kulturvarliklari.gov.tr 2013).

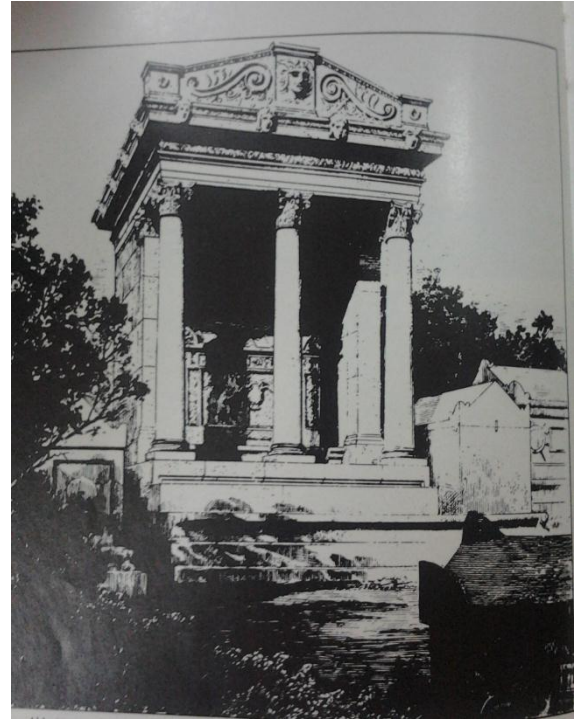
Gür ise (2007) kitabında diğer antik kentlerde olduğu gibi şehrin dışında olduğunu ve 4 tip mezar olduğunu söylemektedir. Bunları şöyle sıralamaktadır;

- **Lahitler**

Termessos Antik Kenti'ndeki en yaygın mezar grubunu oluşturmaktadır. Lahitlerde çoğunlukla eşler ve çocukların, bazen eşlerin, bazen de akraba oldukları kişilerin birlikte gömüldüğü anlaşılmaktadır. Şekil 4.46'da çizimi şekil 4.47'de gösterilen rekonstrüksiyonu gösterilen lahitler M.Ö. 2.-3. yy'lar arasında yapılmış olan serbest lahitler bezeme ve figürlerine göre çeşitlilik göstermektedir (Çevgin 2011).

Ölülerin kıyafetleri, mücevherleri ve diğer bireysel eşyaları bu lahitlere konulmuştur. Yoksulların bedenleri ise, sade taş, kil ya da ahşap lahitlerde yakılmıştır. Tarihi M.S. 2.

yy.a uzanan bu lahitler, yüksek kaideler üzerinde durmaktadır. Öte yandan zengin aile mezarlarında, lahitler soyuyla ya da onun yanına gömülme izni olanlarla birlikte ölen kişi için hazırlanmış şatafatlı bir şekilde bezenmiş yapının içine yerleştirilmiştir. Böylelikle, kullanım hakkı resmi olarak garanti altına alınmış oluyordu. Bu biçimde, belirli bir mezarın tarihi belirlenebilmektedir. Ayrıca, lahitlerinin açılmasını engellemek ve mezar soyguncularını korkutmak için tanrıların öfkesini çağıran yazıtlar da bulunabilmektedir. Bu yazıtlar aynı zamanda kurallara uymayanlara uygulanan para cezalarını da belirtir. 300 ile 100.000 denari arasında değişen bu para cezaları genellikle Zeus Solymeus adına şehir hazinesine ödenirdi ve yasal hükümlerin yerini almıştır (www.kulturvarliklari.gov.tr 2013).

Şekil 4.46 Lahit Mezar örnekleri (Çevgin 2011)

Şekil 4.47 Lahit mezar rekonstriksiyonu (Orijinal 2014)

- **Ostotekler**

Nekropollerdeki hakim mezar tipini oluşturan lahitler ile bazı mezar yazıtları, ölüleri gömme adetlerinin varlığını işaret ederken; ostotekler, yani kemik-kül muhafaza kapları ve bazı yazıtlarda ölüleri yakma adetinin uygulandığını göstermektedir. Yakma usulü Roma Çağı'ndan önceki devirlerde, Roma Çağı'na kıyasla daha fazla uygulanmıştır. Şekil 4.48'de Türkiye'de bulunan bir ostotek örneği bulunmaktadır. Ostoteklere nekropollerin daha çok sarp kayalık kesimlerinde; ulaşılması zor yerlerde rastlanmaktadır.

Şekil 4.48 Türkiye'den Ostoteklere örnek (www.definegizemi.com 2015f)

- **Lokal kayaya oyulmuş ve üzerine bir taş levha ile örtülmüş yer mezarları**
Kayaya bağlı lahitler elverişli kayalığın içinin sanduka biçimli oyulması ve semerdam biçimindeki kapakla tamamlanan mezar türü en çok rastlanan mezar tipidir (Çevgin 2011). Şekil 4.49'da gösterilen mezar örneği bu gruba girmektedir.

Şekil 4.49 Kayaya Oyulmuş Lokal Mezarlar (Orijinal 2014)

- **Kaya mezarları**

Termessos Antik Kenti nekropollerinde diğer mezar türlerine kıyasla daha az sayıda rastlanan kaya mezarları, hem tipoloji hem zaman bakımında iki gruba ayrılmaktadır. Ahşap mimariyi taklit eden (Lykia Tipi) kaya mezarlar ve Arcosolium(Hıristiyan yeraltı mezarlıklarında sık rastlanan bir çeşit mezara verilen addır. Örnekleri klasik ve doğu Eskiçağ mezarlarında da bulunmuştur. Şekil 4.50’da gösterildiği gibi sünger taşından duvarlarda açılmış bir oyuktur; bu oyuğun üst kısmı, yuvarlak kemer biçimindedir ve çoğu zaman resimlerle bezenmiştir (Çevgin 2011).

Şekil 4.50 Kaya Mezarlar (Orijinal 2014)

Lahitler üzerinde görülen kabartmalar gömülen kişinin kimliği hakkında bilgi vermektedir. Kalkan ve mızrak kabartmaları lahit'in savaşçıya ait olduğunu, vazo ve tabak kabartmaları ise bir rahibe ait olduğunu belirtmektedir (Gür 2007).

5. SONUÇ VE TARTIŞMA

Asya, Afrika ve Avrupa kıtalarının geçiş güzergahında bulunan Türkiye, çağlar boyunca bir çok uygarlığın yaşam alanı olmuştur. Karain Mağarası'nın araştırmalar doğrultusunda Anadolu'nun M.Ö. 50.000'lere uzanan bir tarihi geçmişi bulunmaktadır. Bu tarihi zenginliğin yanında bitki ve hayvan türlerin çeşitliliği ve endemizm oranı ile Dünya'nın nadir ülkelerinden biridir. Var olan bu zenginliğinin uluslararası ve ulusal anlamda tanıtımının yapılması ve sürdürülebilir korunmasının sağlanması için geliştirilen koruma yaklaşımları kapsamında ekomüze kavramı gündeme gelmiştir.

Ekomüze “yaşayan müze” kavramı ile özdeşleşmektedir. Yani bir alanın var olan kültürel ve doğal kaynak değerlerinin yerinde ve bozulmadan korunması ve gelecek kuşaklara aktarımın sağlanmasıdır.

Ekomüze: doğal ve kültürel mirasın sürdürülebilir bir biçimde korunması ve ülke turizmine katılması için yapılan bilimsel bir uygulamadır. 1971 yılında Fransa'da George Henri Rivière ve Hugues de Varine tarafından “ ekomüze” sözcüğü ilk olarak kullanılmıştır. İlk çalışmalar Fransa'da başlamış, daha sonra İtalya, İngiltere, Japonya başta olmak üzere birçok ülkede bu uygulamalar yapılmaya başlanmıştır.

Ekomüze kavramı içinde mimari, çevre, doğa, turizm, ekonomik kriterler önemli olup, turizm için sürdürülebilir gelişme olarak düşünülmektedir. Yerel halk için iş imkânlarının sağlanması ve doğal kültürel mirasın korunmasını hedeflemektedir. Çalışmalar yer, nesne ve insan odaklı olarak planlanmaktadır.

Ekomüze yerel kültürlerin ülke turizmine katılması mantığına dayanmaktadır. Yerel kültürlerin incelenmesi, yerinde korunması, gönüllüler ve yerel yöneticiler ile işbirliği kapsamında yürütülen çalışmalardır. Bu kültür zenginliğinin insanlara tanıtılarak sürdürülebilir gelişmesi esasına dayanmaktadır.

Gelişen ve dönüşen yerleşmelerde eski ve köklü kültürlerin yaşatılması daha da önem kazanmış, bu kapsamda ekomüzeler kurularak, bu kültürlerin yerinde yaşatılması ve turizme kazandırılması hedeflenmiştir. Türkiye’de kültür varlıkları açısından önemli bir bölge olması nedeniyle ekomüze çalışmalarına gereksinim duyulmaktadır. Yapılacak olan bu araştırma ile benzer çalışmalar ele alınacaktır.

Termessos Antik Kenti, M. Ö. 700’den beri varlığını sürdüren ve özellikle Roma kültürünün yansıması olan bir yerleşmedir. Alanın sahip olduğu biyolojik, kültürel ve doğal zenginliği ile korunması için ekomüze çalışmalarının yapılması ve ülke turizmine kazandırılması öncelikli olarak Türkiye’ye, genelde de Dünya zenginliğine bir katkı sağlayacaktır.

Türkiye’nin sahip olduğu birçok antik kentten biri olan Termessos Antik Kenti, coğrafi yapısı, kurulduğu yer ve halen ayakta olan birçok yapısı, bitki hayvan türleri çeşitliliği ve endemizm oranı ile sürdürülebilir turizm anlamında yüksek potansiyele sahip bir alandır.

Termessos Antik Kenti’nin ekomüze olarak değerlendirilmesi Türkiye’de bulunan yaklaşık 80 antik kentin anlaşılması kolaylaşacak geçmişte insanların nasıl yaşadıkları ve şehircilik anlayışları hayat tarzları konusunda bilgi sahibi olunacaktır. Türkiye’nin tarihine sahip çıkılması ve bunun gelecek kuşaklara doğru ve anlaşılır aktarılması için önemli bir adım atılacaktır.

Termessos Antik Kenti, Tarihi varlığı, endemik bitki çeşitliliği, yaban hayvanlarının varlığı ile korunmaya değer alanlardan biridir. Bu nedenlerden dolayı birçok kavram ve olgunun birleştirildiği bir çalışma yapılması önem arz etmektedir. Alan yaban hayvanları, tarihi dokusu, bitki türleri ile birlikte değerlendirilip, gelen ziyaretçilerin bütün ihtiyaçlarının karşılandığı bir alan olarak değerlendirilebilir; bunu yaparken de koruma- kullanma dengesini iyi sağlanması gerekmektedir. Alternatif koruma önemleri olarak gelen ziyaretçilerin giriş kısmında tutulup orada ön bilgi verilerek, alanda dinlenmesi sağlanmalı, linklerle belli kişiyi alana alarak tur güzergâhlarında gezdirilip, alanda tanıtıcı bilgi verici levhalar sağlanarak ki bu levhalarda endemik bitkiler, tarihi

yapılar hakkında detaylı bilgi verilerek gelen ziyaretçinin alandan kültürel değerlerimizi öğrenerek ayrılması sağlanmalıdır. Antik kentin giriş kısmında yapılacak haritalar ve panolar gibi görsellerle alan önceden keşfe açılmalı, alageyik ve yaban keçilerinin kameralarla bu alanda seyredilmesi sağlanmalıdır. Burada bulunan hayvanların ve bitkilerin belirli dönemlerinde ziyaretçilerin tekrar alana gelmesi sağlanabilecektir. Ekomüze oluşumuna girmesi halinde alan için ücret tahsis edilerek tahsis edilen ücretin bir bölümü yine bu alan için kullanılması gerekmektedir.

Doğan (2010) “Ekomüze Odaklı Sürdürülebilir Destinasyon ve Gökçeada Üzerine Bir Uygulama” isimli ankette; Bahse konu anketleri yanıtlayan deneklerin ekomüzenin ilke ve özelliklerini kabul ettikleri, turizm faaliyetlerin doğaya zarar vermemesi gerektiğine, katıldıklarını, insana ve doğaya ait tarihi mirasın korunması gerektiği kanaati ortaya çıkmıştır. Yani insanlar doğaya zarar vermeden turizmin yapılması gerektiği ve kültürel değerlerin korunarak insanlara sunulması gerektiği görüşündedir. Toplumsal bir bilinç düzeyi olduğu söylenebilir (Doğan 2010).

Bu çalışma kültürel alanların insanların algılamalarını kolaylaştıracak bir düzenleme içerisinde girilmesi için bir adım olması açısından önemlidir. İki farklı pozitif bilimin birbirini desteklemesi sağlanmaktadır. Türkiye'nin var olan kültürel değerleri arkeoloji bilimi ile ortaya çıkartılması ve peyzaj mimarlığının katkıları ile alanda düzenlemeler yapılması ve kültürel dokuların ortaya çıkartılması sağlanacaktır. Kültürel zenginliklerini sürdürülebilir kalkınma içerisinde bu varlıklarını koruyup, gelecek kuşaklara sağlıklı aktarımını sağlayabilecektir. Planlama ve tasarım sistematığına ve kültürel ve sosyo-ekonomik çevreye dayanan bu çalışma peyzaj mimarlığına farklı bir soluk getirmesi açısından önemlidir.

Termessos Arkeolojik Sit Alanının Peyzaj Planlama ve Tasarım Kapsamında Öneriler

- Milli Park girişinde bulunan piknik alanında peyzaj düzenlemesi yapılarak, alanın statüsü uygun olan yeri taş döşemeli bir meydan oluşturulmalı ve etrafının yöresel ve arkeolojik sit alanını simgeleyen objeler ile düzenlenmelidir.

- Söz konusu meydana yöresel ürünler satış yerleri, büfe, WC ve kafe vb. yapılar yapılmalıdır.
- Milli Park girişinde yapılacak kafede Antik dönemlerden kullanılan bitki çayları ikram edilmelidir.
- Yaban hayatı geliştirme sahası giriş kısmında alan düzenlemesi ve yapılacak bir bina ile gelen ziyaretçilerin bu binada yaban keçisi ve alageyiklerin kamera sistemi ile izlenmesi sağlanmalıdır.
- Termessos Sit Alanı için ise; Arkeolojik sit alanına giriş olan ve otopark olarak kullanılan alanda peyzaj düzenlemesi yapılmalıdır.

Termessos Arkeolojik Sit Alanının Ekomüze Olarak Değerlendirilmesi Kapsamında Öneriler

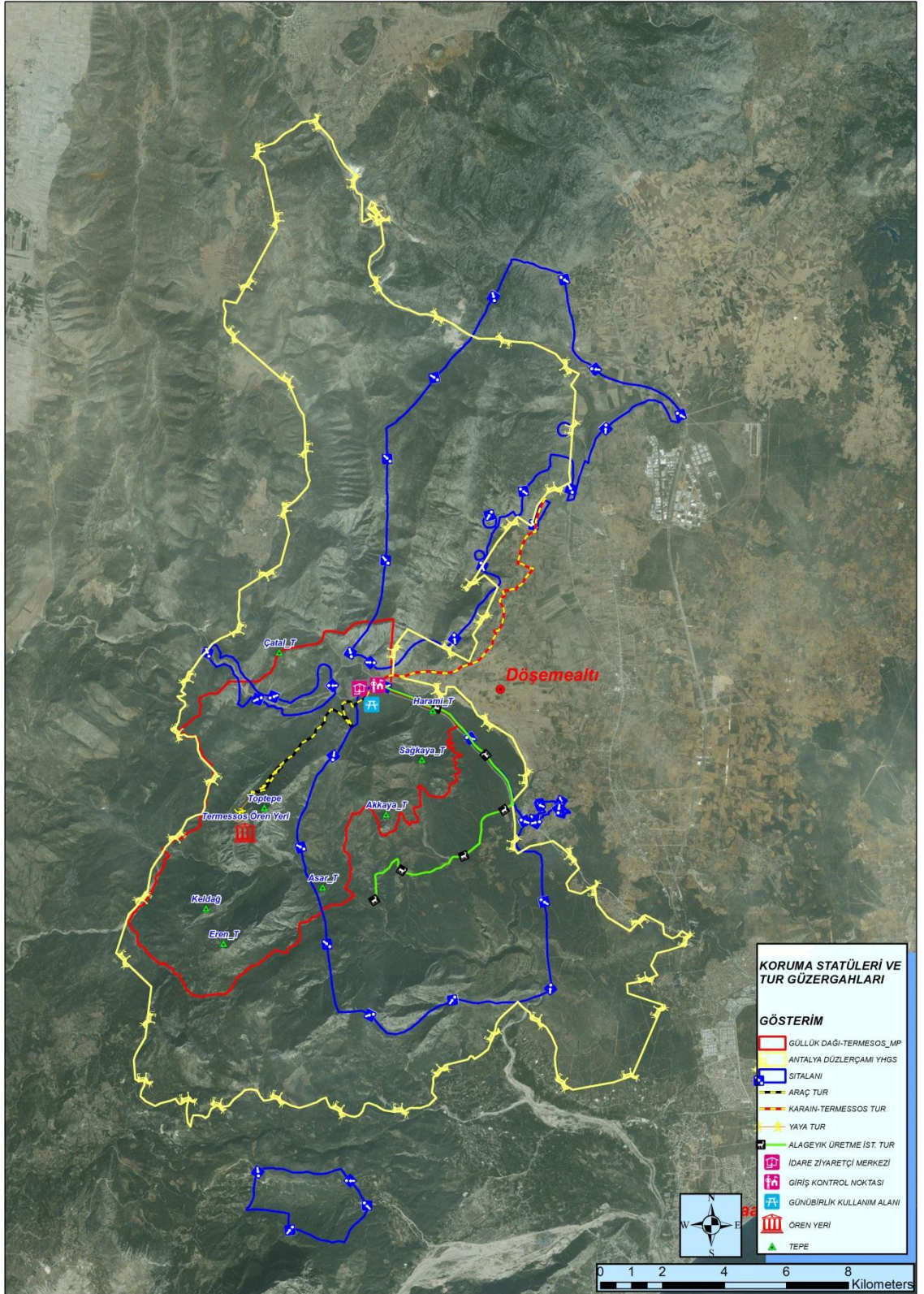
- Ekomüze olgusunda önemli bir adım olan yöre halkının refah düzeyinin yükseltilmesi kapsamında; korunan alana en yakın yerleşmede yöresel ve bilinen el sanatları atölyeler kurularak yöre halkının bu atölyelerde istihdam edilmesi sağlanmalıdır.
- Milli park girişinde bulunan müzede yöre halkına korunan alan hakkında düzenli eğitimler düzenleyip, Termessos antik kenti ve yakın çevresinde var olan kültürün sergilenmesini, tanıtımını, koruma-kullanma dengesini, bölgesel eğitimi, yardımlaşma ve gelişmeyi sağlamalıdır.
- Korunan alana en yakın yerleşme yerinde yöresel mimari korunarak ev pansiyonculuğu konusunda yöre halkı teşvik edilmelidir.
- Müze olarak kullanılan binada gelen ziyaretçilerin doğru bir biçimde tutulup, 3 boyutlu animasyonlar ve teknolojik sistemler ile alanın tanıtımı yapılmalı, müze ve çevresindeki alanda dinlenmesi sağlanmalı, linklerle belli sayıda kişi alana alınıp, antik kent tur güzergâhında gezdirilirken alan hakkında detaylı bilgi verilmelidir.
- Floranın canlanma dönemlerinde, faunanın yavrulama ve çiftleşme dönemlerinde gerek bilim adamlarının gerekse ziyaretçilerin gözlem yapması için gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.

- Bölgeye özgü olan ve o bölgede yaşayan hayvanların hoşlandığı bitkilerin yetiştirilmesi sağlanmalı ve var olan doğal örtüsü korunmalıdır.
- Ekolojik dengenin sağlanması için hayvan ve bitki popülasyonları takip edilmelidir.
- Alanın sürdürülebilirliğin sağlanması kapsamında gerekli olan finansal destek için alan girişinde ücret tahsis edilmelidir.
- Tanıtıcı ve bilgi verici levhalar sağlanarak endemik bitkiler, yapılar hakkında detaylı bilgi verilerek gelen ziyaretçinin alandan kültürel ve doğal değerlerimizi öğrenerek ayrılması sağlanmalıdır.
- Antik kent içindeki yapıların restorasyonlar veya lazerli ışıklandırma ile yapıların insanlar tarafından algılamaları sağlanmalıdır.
- Ekomüze uygulamalarında görülen bir özellikler olan alanda yol güzergahlarının olması ve alanın kültürel ve doğal özelliklerinin beraber değerlendirilmesi gereği olarak Şekil 5.1'de korunan alanlar gösterimi ve tur güzergahı haritasında; sarı renkli geyiklerle gösterilen alan Düzlerçamı YHGS, kırmızı renkli gösterilen alan Güllük Dağı (Termessos) Milli Parkı, mavi renkli oklarla gösterilen alan Arkeolojik Sit Alanıdır. Söz konusu haritada öngörülen tur güzergahları ise;
- 1. tur güzergâhı; siyah geyik figür ile gösterilmekte olup, yaban hayatı geliştirme sahasında bulunan alageyik üretme istasyonu ile milli park girişine kadar olan yol güzergahıdır.
- Şekil 5.1'de gösterilen 2. tur güzergâhı; kırmızı beyaz çizgiler ile gösterilmekte olup, paleolitik döneme tarihlenen Karain Mağarası ile milli park girişi arasında bulunmaktadır.
- Şekil 5.2'de Termessos Arkeolojik sit alanı tur güzergahı haritası üzerinde gösterilen 3. Tur güzergahı; milli park girişinde gelen ziyaretçilerin müzede bilgilenmelerinin ardından alana ringlerle belli sayıda ziyaretçi alınarak Şekil 5.2'de gösterilen arkeolojik sit alanının bulunduğu, şehrin yapılarının olduğu 3. tur güzergahı olan ve turuncu yürüyen insan figürü ile gösterilen tur güzergahıdır.
- Şekil 5.3'de Termessos Antik Kenti Yapı Düzeni haritası üzerinde gösterilen 3. Tur güzergahında ise; Arkeolojik Sit Alanı yapı alanları yeşil renkli çizgi ile gösterilmektedir. Arkeolojik Sit Alanı girişinde bulunan otoyol üzerinde ilk

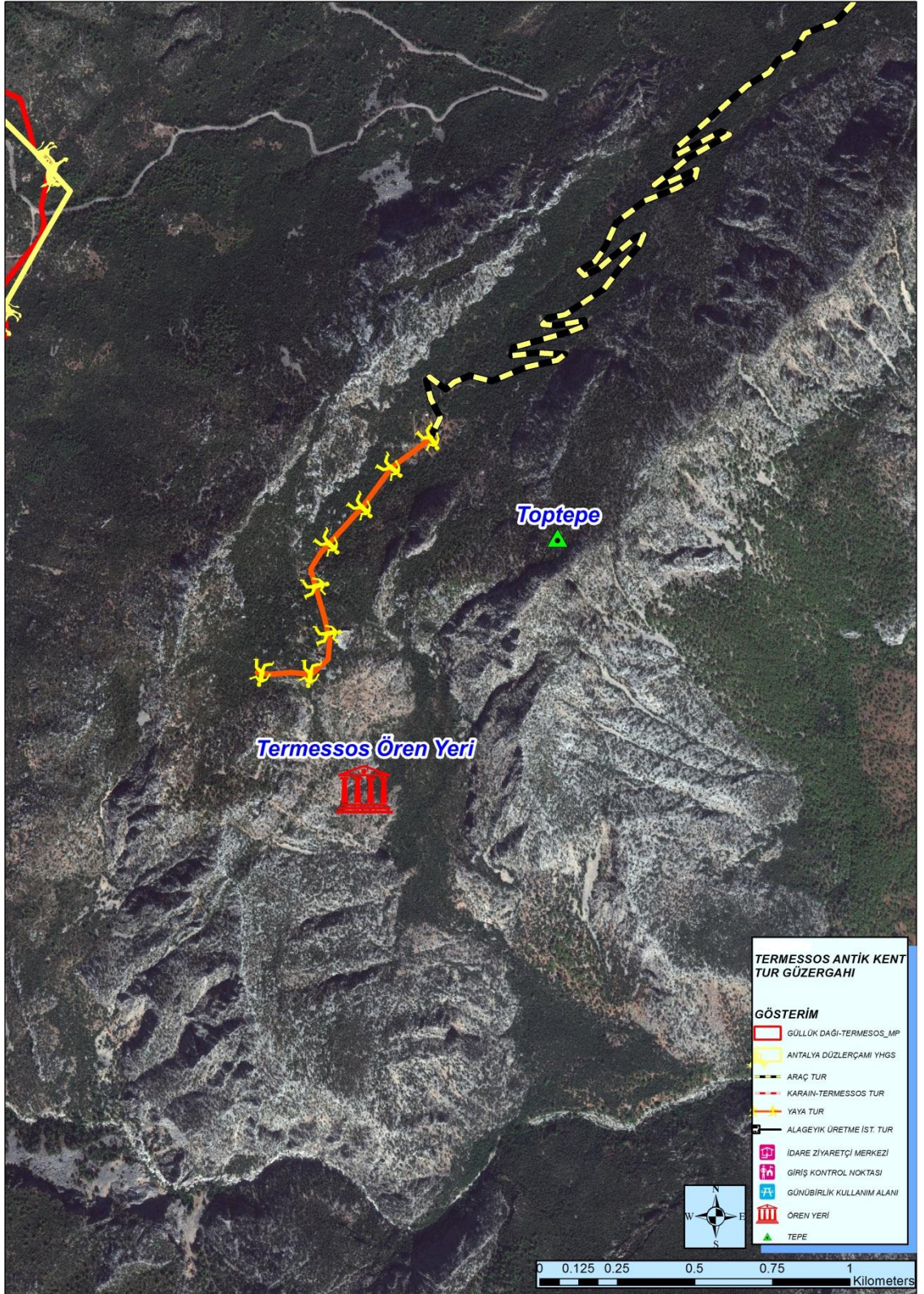
gösterilen yapı Hadrianus kapısı olup, otopark olarak kullanılan ve Arkeolojik Sit Alanı girişi olan yerde gösterilen ikinci yapı ion düzenli tapınak olup, bu yapıdan sonra yürüyüş yolu ile antik kente girilmektedir. Tur güzergahı boyunca patika yoldan devam edildiğinde gymnasion, hemen yanında alan düzeltilerek yapılmış sütunlu cadde, agora, agoranın hemen yanında tiyatro, stoa, bouleterion, bouleterion yapısının doğusunda iki adet artemis tapınağı, stoanın batısında korint düzenli bir tapınak görülmektedir.

Ekomüze olgusunun işlev kazanması ve ülke ekonomisine gelir getirici önemli bir unsur olması için yasal olarak bir statü alması gerekmektedir. Bu konu ile ilgili hukuki sürecin başlatılması elzem bir konudur.

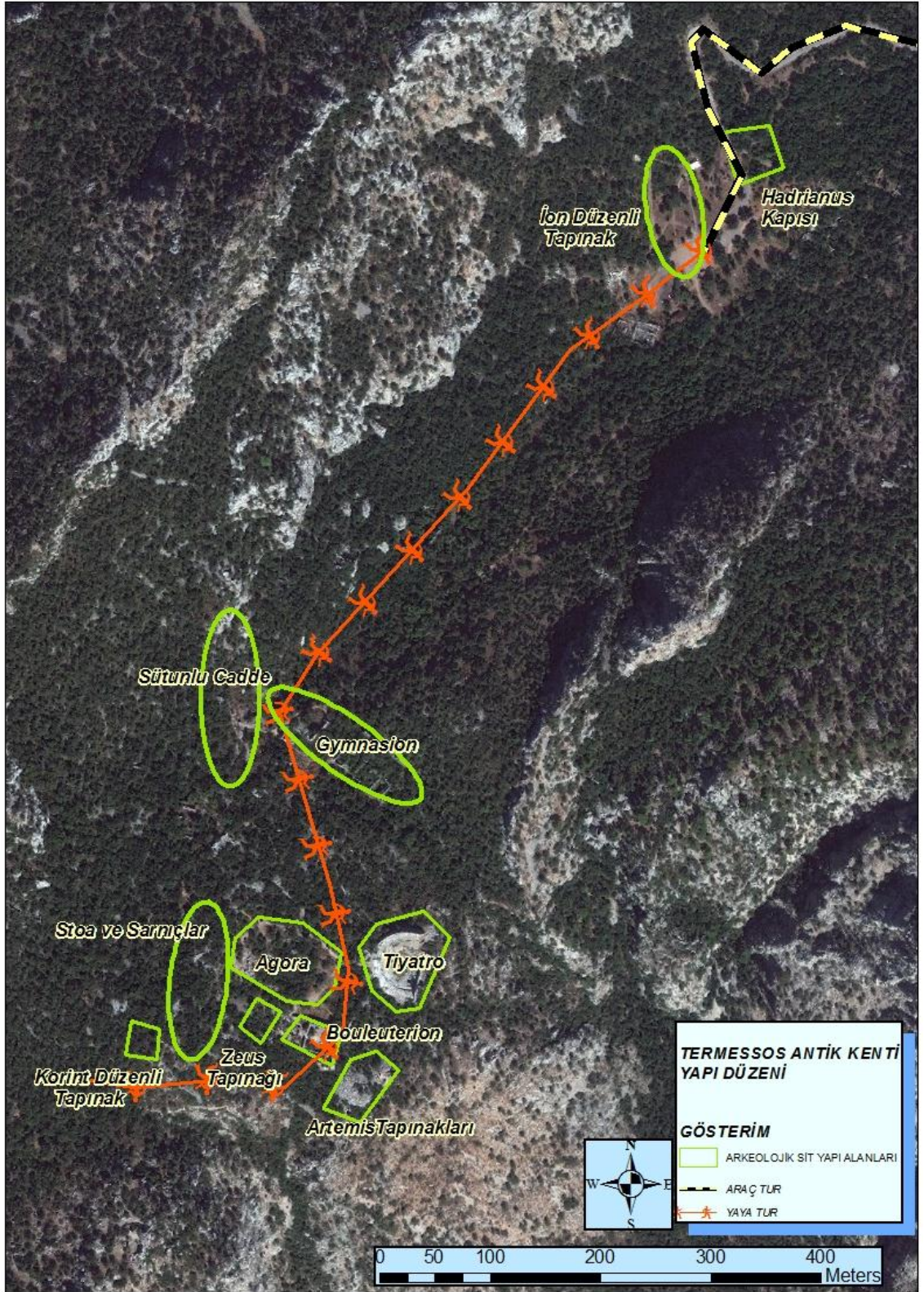
Sonuç olarak Türkiye'nin var olan zenginliklerinin korunması ve Türkiye turizmine katılmasının sürdürülebilir yolu olan ekomüzelerin, Dünya'da uygulanan sistemin Türkiye'de de uygulaması ve yaygınlaştırılması gereklidir. Bu uygulama Avrupa Birliğine giriş sürecinde de önemli bir adım olacak ve milli değerlerin Avrupa'ya tanıtılmasında büyük rol oynayacaktır. Alanda yaşayan yaban hayvanları, arkeolojik sit alanının tarihi niteliği, sahip olduğu bitki türleri ile birlikte değerlendirilip, gelen ziyaretçilerin ihtiyaçlarının karşılandığı bir alan olarak değerlendirilmelidir. Alanda bu çalışmalar gerçekleştirilirken koruma- kullanma dengesini iyi sağlanması gereklidir. Alanın peyzaj planı ve düzenlemesi yapılarak alana gelen ziyaretçilerin alanı daha iyi anlamaları mümkün olacaktır. Arkeolojik alanların kazı çalışmaları sonrasında çıkan bilimsel veriler ve mimari yapıların anlaşılması ve insanlar tarafından algılanmasının kolaylaştırılması için peyzaj çalışmalarının da yapılmasının önemi anlaşılmaktadır. Yöre halkının kültürel zenginliğini tanıması, koruması ve bu değerlerinden gelir sağlaması ile refah düzeyi artacak, yöre halkının alanda istihdamı sağlanacak, yeni iş imkanları olacaktır. İnsanların sadece deniz turizmi için değil, Antalya İlinin daha iç kesimlerinin tanıtılması ve turizm merkezi olması sağlanacaktır. Antalya İline gelen ziyaretçilerin otellerde kalması yerine gezebileceği alternatif alanlar çıkacağı için il daha cazip hale gelecektir.

Şekil 5.1 Koruma statüleri ve tur güzergahları (Orijinal 2015)

Şekil 5.2 Termessos Antik Kenti tur güzergahı (Orijinal 2015)

Şekil 5.3 Termessos Antik Kenti yapı düzeni (Orijinal 2015)

KAYNAKLAR

- Abbasoğlu, H. 1987, "1986 yılı Termessos yzney araştırmaları" IX. Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu: bildiri zzetleri: 6-10 Nisan 1987
- Alçitepe, E. 2011 "New combinations in Campanula sect. Quinqueloculares from Turkey." Pak. J. Bot 43.5 : 2243-2254.
- Altunbaş, A. ve zdemir, Ç. 2012 Çağdaş Mzcecilik Anlayışı Ye zlkemizde Mzceler Kzltzr ve Turizm Bakanlığı Teftiş Makamı makaleleri
- Anico, M. and Peralta, E. 2008 Heritage and Identity: Engagement and Demission in the Contemporary World Routledge 208
- Anonim. 1968, Antalya Bzłgesi Fiziki planlama çalıřmaları Turizm, bzłge planlama dairesi 125 Ankara
- Anonim. 1970, Termessos Milli Parkı Uzun Devreli Gelişme Planı, 48 USAİD
- Anonim. 1983a, 2863 sayılı Kzltzr ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu 23/7/1983 tarihinde resmi gazetede yayınlanarak yzr zrlzđz girmiştir.
- Anonim. 1983b, 2873 sayılı Milli Parklar Kanunu 11/08/1983 tarihinde resmi gazetede yayınlanarak yzr zrlzđz girmiştir.
- Anonim. 1983c, 14.04.1982 tarih ve 2658 sayılı Kanunla katılmamız uygun bulunan Dznya Kzltzrel Ve Doğal Mirasın Korunması Sbzleşmesi, 23.05.1982 tarih ve 8/4788 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla onaylanarak, 14.02.1983 tarih ve 17959 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanmıştır.
- Anonim. 1986, Termessos, Antalya
- Anonim. 1995, Antalya Kentsel Bzłgesi Geliřme Deseni Açıklama Raporu. Atılım matbaacılık, 134, Antalya
- Anonim. 1999, Kzltzr ve Turizm Bakanlığının 658 sayılı ilke kararı

- Anonim. 2003, 4915 sayılı Kara Avcılığı Kanunu 0107.2003 tarihinde yürürlüğe girmiştir.
- Anonim. 2004, Antalya İli Merkez Kültür Envanteri, 212 Antalya
- Anonim. 2007, Korunan Alan Planlaması ve Yönetimi Çevre ve Orman Bakanlığı 168 Ankara
- Anonim. 2010a, Orman ve Su İşleri Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü arşivinden alınmıştır.
- Anonim. 2010b, Düünden Bugüne Antalya İl Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını, Antalya
- Anonim. 2011, Düzlerçamı Yaban Hayatı Geliştirme Sahası Yönetim Planı, Ankara
- Anonim. 2012, 2012/9 Korunan Alanlarda Koruma Bölgelerinin Belirlenmesi hakkındaki genelge, Ankara
- Anonim. 2013, <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,44896/termessos.html>_Erişim Tarihi 24.04.2014
- Anonim. 2014a, <http://www.geziresim.com/antalya-karain-magarasi.html> erişim tarihi 30.04.2014
- Anonim. 2014b, <http://likyayolu.wordpress.com/tag/kate-clow/> erişim tarihi 02.05.2014
- Anonim. 2014c, <http://www.uyduharita.org/antalya-haritasi-resimleri/> erişim tarihi 02.05.2015
- Anonim. 2014d, http://www.antalyamuzesi.gov.tr/tr/termessos-orenyeri_erişim Tarihi 23.04.2014
- Anonim. 2014e <http://www.coinarchives.com/a/results.php?results=50&search=Solymos> erişim tarihi 20.04.2014
- Anonim 2015a, <http://2hpinsaatt.com/Manavgat-Antalya.php> erişim tarihi 07.03.2015

- Anonim. 2015b, <http://websitem.gazi.edu.tr/upload> erişim tarihi 07.03.2015
- Anonim. 2015c, <http://yavuzcekirge.com/?p=3480> erişim tarihi 15.04.2015
- Anonim. 2015d, http://depts.washington.edu/arch350/Assets/Slides/Lecture17.gallery/source/priene_agora_stoa.htm, www.biblicalarchaeology.org erişim tarihi 23.05.2015
- Anonim. 2015e, www.123rf.com erişim tarihi 29.03.2015
- Anonim. 2015f, www.definegizemi.com erişim tarihi 29.03.2015
- Anonymus. 2014, <http://www.greenways.pl/en/ecomuseums> erişim tarihi 30.04.2014
- Atik, M. ve Altan, T. ve Artar, M. 2006, Turizm ve Doğa Koruma “Güney Antalya Bölgesi”: Gelişmeler ve Sonuçları. Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 19(2), 165-177.
- Borrelli, N. ve Davis, P. 2012, How Culture Shapes Nature: Reflections on Ecomuseum Practices. *Nature and Culture*, 7(1), 31-47.
- Boyraz, B. 2008, Müze Teknolojileri Ve Sergileme Farklılıkları DOI: 10.7816/idil-02.08.08
- Aydar C. And Dumont J. F. 1980, MTA yayını, Antalya Travertenlerinde Görülen Dizilmelerde Elde Edilen Landsat Görüntüleri Üzerinde Yapılan Gözlemler: Neotektonik Ve Hidrojeoloji Arasında Olabilecek Bağlılıkların Tartışması Ankara
- Corsane, G. E., Davis, P. S., Hawke, S. K., and Stefano, M. L. 2008, Ecomuseology: a holistic and integrated model for safeguarding ‘spirit of place’ in the North East of England.
- Çelgin, A. V. 2011, Termessos ve Çevresinde Nekropol ve Epigrafya Araştırmaları: 1975-1991 Yılları Arasında Yapılan Çalışmaların Toplu Sonuçlarına Kısa Bir Bakış. *Anadolu Araştırmaları*, (13), 153-177.

- Çimrin, H. 1982, Antalya Tarihi ve Turistik Rehberi, Antalya
- Davis, P. 2011, Ecomuseums, tourism and the representation of rural France. *International Journal of Tourism Anthropology*, 1(2), 141-153.
- Davis, P. 2008, "New museologies and the ecomuseum." *The Ashgate Research Companion to Heritage and Identity*. Aldershot: Ashgate Publishers (2008): 397-414. Ankara.
- Davis, P. 2011, *Ecomuseums: a sense of place*. A&C Black, 2011.
- Davis, P. S., Huang, H. Y., and Liu, W. C. 2008, Heritage, local communities and the safeguarding of 'Spirit of Place' in Taiwan.
- Demir, M. 1976, Antalya ve Yakın Çevresinin Peyzaj Etüdü. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 53 Ankara
- Doğan, M. 2010, Ekomüze Odaklı Sürdürülebilir Destinasyon ve Gökçeada Üzerine Bir Uygulama. Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekizmart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 135 Çanakkale.
- Er, Y. 2004, *Klasik Arkeoloji Sözlüğü*, Phoenix Yayınevi. 412. Ankara
- Erhat, A. 1993, *Mitoloji Sözlüğü* 326. İstanbul
- Görmüş, S. 2012, Korunan Alan Planlama Stratejilerinin Değerlendirilmesi: Kastamonu-Bartın Küre Dağları Milli Parkı Örneği. *Bartın Orman Fakültesi Dergisi*, 14(21), 37-48.
- Güneş, G. 2011, Korunan Alanların Yönetiminde Yeni Bir Yaklaşım: Katılımcı Yönetim Planları. *Ekonomi Bilimleri Dergisi* Cilt 3, No 1, 2011 ISSN: 1309-8020
- Gür, S. 2007, İlk İnsandan Selçuklu'ya Anadolu Uygarlıkları ve Antik Şehirler, 310, İstanbul
- Herodotos, 2002, *Herodot Tarihi*, 300 İstanbul

- Kantarlı, M. 2005, Türkiye’de Av ve Yaban Hayatı, Çevre ve Orman Bakanlığı, Ankara
- Karataş, A. 2011, Çevre Bilincinin Geliştirilmesinde Doğa Tarihi Müzeleri’nin Rolü. Akademik Bakış Dergisi, 27, 1-15.
- Maggi, M. and Falletti. V. 2000, “Ecomuseums in Europe, What They Are And What They Can Be”, Working Paper N. 137, June 2000.
- Murtas, D. and Davis, P. 2009, The Role of The Ecomuseo Dei Terrazzamenti E Della Vite,(Cortemilia, Italy) in Community Development. museum and society, 7(3), 150-186.
- Müller,C. 1985, Antalya Neojen Havzasının Stratigrafisi Türkiye Jeoloji Kurumu Bülteni, C. 28,105 -119, Ağustos 1985
- Ohara, K. 1998, The Image of Ecomuseum in Japon (Yokohama National University) vol.25 no.12, pp.26-27, Pacific Friends, Jijigaho-sha,
- Ohara, K. and Yanagida, A. 2006, Ecomuseum in current Japan and ecomuseum network of miura peninsula III. EIEMC (the third conference of ecomuseums and community museums) Rio de Janeiro
- Özcan, K. ve Yenice, M.S. 2008, Arkeolojik mirasın sürdürülebilirliği: Koruma-geliştirme stratejileri için bir yöntem önerisi Konya Alaaddin Tepesi, Türkiye örneği, Uluslararası Bilim Dergisi cilt 5 sayı 1
- Talooen, P. ve Alp, N. 2005, “Pisidia Kültleri Antik Çağda Burdur İlinde Dinsel hayat” I. Burdur Sempozyumu Bildirileri, 738-749
- Tuna, A. ve Erdoğan, E. 2013, "Ekolojik Kültürel Turizm Aracı Eko Müzelerin Kültürel Peyzaj Açısından İrdelenmesi." Ormancılık Dergisi 9 23-37
- Varine de H. and Filipe, G. 2012, Ehich future for ecomuseums? Ecomuseum 2012 1 st International Conference on Ecomuseums, Community Museums and Living Communities. Barcelos, Portugal sayfa 381-387

- Varine de H. 2005, Varine De, Hugues The Origins Of Museology Concept And Of The Ecomuseum Word And Concept, In The 1960s And The 1970s. In: Donghai, S., Jinping, Z., Davis, P., Varine, H., Maggi, M. (ed.). Communication and Exploration, International Ecomuseum Conference, 1-6 June, Guiyang, China
- Varine de H. 2006, Ecomuseology and sustainable development. Museums & Social Issues, 1(2), 225-231.
- Vural, M., Atyaç, Z ve Torlak, H. 2010, Türkiye'nin Endemik Bitkileri, Kùltür Bakanlığı Yayınları Ankara, 113
- Yücel, M. ve Babuş, D. 2005, Doğa Korumanın Tarihçesi Ve Türkiye'deki Gelişmeler. Doğu Akdeniz Ormancılık Araştırma Müdürlüğü Doa Dergisi (Journal of DOA) Sayı: 11 Sayfa: 151 - 175

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Nergiz BELEN

Doğum Yeri : Aksaray

Doğum Tarihi : 01.07.1980

Medeni Hali : Bekar

Yabancı Dili : İngilizce ve İspanyolca

Eğitim Durumu (Kurum ve Yıl)

Lise : Gülveren Lisesi (1997)

Lisans : Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü (2006)

Yüksek Lisans : Ankara Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı
(Şubat 2013-Haziran 2015)

Çalıştığı Kurum/Kurumlar ve Yıl

Ankara Üniversitesi Sapinuva kazıları /Çorum Kazı görevlisi (2004)

Ankara Üniversitesi Sapinuva kazıları /Çorum Açma sorumlusu (2005)

Ankara Üniversitesi Kösk Höyük Kazıları Nigde Açma sorumlusu (2007)

Ankara Üniversitesi Acemhöyük Kazıları Aksaray Açma sorumlusu (2007)

Orman ve Su İşleri Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü
Arkeolog (2009-)

Uluslararası Kongre Sunum

Erdoğan, E. ve Belen, N. 2015 “Tarihi Milli Parklar ve Ekomüzeler” Heritage 2015 Restorasyon, Arkeoloji ve Müzecilik Teknolojileri Fuarı ve Konferansı İstanbul